

ବରମାଳା

ଶ୍ରୀମତୀ ପପଣ୍ଡା ଦେବୀ

ବନମାଳା

ଲେଖିକା
କବିତାକଳ୍ପଲତା
ଶ୍ରୀମତୀ ଅପର୍ଣ୍ଣା ଦେବୀ

ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ

୧୯୫୫

ପ୍ରକାଶକ
ଶ୍ରୀ ଉମାଚରଣ ମହାନ୍ତି
ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର, କଟକ ପବ୍ଲିଶିଙ୍ଗ୍ ହାଉସ୍,
ନୟାଗଡ଼କ, ପୋ: ଅ: ଗୁଜନାଗୋଳ,
କଟକ

ଭୂମିକା

ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖିକା ଶ୍ରୀମତୀ ଅପରାଧିନୀ ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ‘ବନମାଳତୀ’ କାବ୍ୟ ପାଠ କରି ପରମ ପ୍ରୀତି ଲଭି କଲୁ । ଲେଖିକା ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁପରିଚିତା; ତେଣୁ ଏହାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ସେ ସ୍ୱାୟତ୍ ଅଧ୍ୟାପକାୟୁ ଓ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ନାନା ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟକାବ୍ୟ ପ୍ରଣୟନ କରି ଉତ୍କଳ-ଭାରତୀୟ ଅଙ୍ଗ-ସୌସ୍ତବ ମର୍ମାଦାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍କଳର ତଥା ଉତ୍କଳ-ନାଟ୍ୟମାନଙ୍କର ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଚମତ୍କାରୀ ପ୍ରତିପାଦନ, ରସର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସାଧନ କାବ୍ୟର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ନାବ୍ୟ ପାଠ କଲବେଳେ ପାଠକ ରସରେ ଆତ୍ମହତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟତା ସମ୍ଭବ ଅନନ୍ତ ଉପସ୍ଥାପନ କରେ, ସେଥିରେ ସେ ଅସ୍ପଦ୍ଧ ହୋଇପଡ଼େ—କାବ୍ୟ ଜଗତର ଅତୁଳ୍ୟ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଶୋକ ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ଏକ ଅନାମୟ ପାମରେ ବିଚରଣ କରେ । କାବ୍ୟ ଭାଷା ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତି-ସୁଧା ଭରିଥିବା ପ୍ରତିଭା ଓ କଳ୍ପନା ବଳରେ କବି ଯେଉଁ ନୂତନ ତତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରନ୍ତି, ସଞ୍ଜୀବନୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଜୀବନ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ସେଥିରେ ପାଠକ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଭାଷାର ମସ୍ତକ ଚିତ୍ତ ନିକଟରେ ସ୍ଥାପନ ହୋଇପଡ଼େ ।

‘ବନମାଳା’ କାବ୍ୟ ପାଠ କଲେ ହୃଦୟରେ ଯେ ଅନନ୍ଦ ଓ ପଠନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହାଦିଶୟୀ ସ୍ୱତଃ ଜାତ ହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ନାନା ରସରେ ନିମଗ୍ନ ହୁଏ, ଏହାର ସତ୍ୟତା ପାଠକମାନେ ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ । ଲେଖିକା ନିଜର ଅପୂର୍ବ ତୁଲିକା ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ବିଷୟଟିକୁ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ରସର ପ୍ରସ୍ରବଣ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ପାଠକ ସମୁଦାୟ କାବ୍ୟଟି ପାଠ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତି ଲେ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

କାବ୍ୟର କଥାବସ୍ତୁ କଳ୍ପନା-ସମୃଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ଐତିହାସିକ ଉପାଦାନରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା ପରି ପ୍ରଜାୟମାନ ହୁଏ । ବାସ୍ତବିକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟର ସଜ୍ଜାକରଣରେ ଲେଖିକା ଯଥାର୍ଥ ପଟ୍ଟଭା ଓ ରଚନା-କୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଏଥିରେ ନାଟକୀୟ ଗୁଣ ଓ ଔପନ୍ୟାସିକ ଛଟା ସନ୍ଦିବେଶିତ ହୋଇଅଛି ।

ନୃପତି ଦେବେନ୍ଦ୍ରକେଶରୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଏହି କାବ୍ୟରେ ନାୟକ ଏବଂ ରାଜନନ୍ଦନା କାରତ୍ତ ଏହାର ନାୟିକା । ଉଭୟେ ସଦ୍‌ବଶଜ ଓ ନାୟକନାୟିକା-ସୁଲଭ ଗୁଣଯୁକ୍ତ; ମାତ୍ର ଭାଗ୍ୟ-ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ କାରତ୍ତ ବନବାସିନୀ ଓ କାରତ୍ତ ଗୃହରେ ପାଳିତା ଏବଂ ପ୍ରଜା-ବସୁଳ ଯୁବରାଜ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭଗିନୀ ଓ ଭଗିନୀପତିଙ୍କ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ରାଜ୍ୟସମ୍ପଦ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଶେଷରେ ବନ-ବାସୀ । ବନରେ ନାୟକନାୟିକାଙ୍କ ମଧୁର ମିଳନ ସମାହୃତ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏହି ମିଳନ ବେଶୀ ଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ମନ୍ଦୋଦିତା, ଅହଙ୍କାରୀଣୀ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଭଗିନୀର କୃଷ୍ଣ-ନାଭରେ ଉଭୟେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ନାନା ଦୁଃସହ ଯନ୍ତ୍ରଣା

ଓ ନିର୍ବାଚନା ସତ୍ୟ କର ଶେଷରେ ନିଜର ନିର୍ମଳ ସାଧୁ ଚରିତ୍ର
 ବଳରେ ଯେପରି ମିଳିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ପାଠକଲୋ ଧର୍ମ,
 ସାଧୁତା, ନ୍ୟାୟପରାୟଣତା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମର
 ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯେ ଚିତ୍ତକାଳ ଅସ୍ତୁଷ୍ଟ ରହେ, ଏହାକୁ ପ୍ରତିପଳ୍ଲବ ହେବ ।
 ଅଭ୍ୟାଗୁରୁର ନିର୍ମଳ ଅଭ୍ୟାଗୁରୁରେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ନିଶ୍ଚୟ ସରଳ
 ପ୍ରାଣର କରୁଣ ନିବେଦନ ବଡ଼ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ହୋଇଅଛି । ପରିଶ୍ରାମରେ
 ଅଧର୍ମ ଓ ଅଭ୍ୟାଗୁରୁର ଘୋର ପରାଜୟ ଯେ ସୁନିଶ୍ଚିତ, ଏହା
 ଯୁବରାଜଙ୍କ ଭଗିନୀ ଓ ଭଗିନୀମଣ୍ଡଳ ଚରିତ୍ରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ।
 ସ୍ୱଭାବଜାତ, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ, ଅନାବିଳ ଦାମ୍ଭିକ୍ୟ ପ୍ରେମ ନିକଟରେ
 ବିଦ୍ୱରାଣି ବିପରୀତ ପ୍ରତିହତ ହୁଏ, ପ୍ରାଣତନ୍ତ୍ରୀରେ ପ୍ରେମର ମଧୁର
 ଝଙ୍କାର କିପରି ଫଟା ନିନାଦିତ ହେଉଥାଏ ଓ ବିଚ୍ଛେଦରେ
 ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା କିପରି ଅବସନ୍ନ ଓ ମୃତ୍ୟୁମାଣ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି—
 ଏହା ଯୁବରାଜ ଓ କାରତଙ୍କ ଜୀବନରେ ବିଶଦଭାବରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ।
 ଏତଦ୍ୱ୍ୟାଜୀତ ତାପସୀ ଚରିତ୍ରର ମଧୁର ସମାନ୍ୱୟ ବିଶେଷ
 ଉପାଦେୟ ହୋଇଅଛି । ଏହି ତାପସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରାହିଁ ନାୟକନାୟିକା-
 ଙ୍କର ମିଳନ, କାରତ ପୁତ୍ରର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ଏବଂ ଶେଷରେ କାରତର
 ଜୀବନରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସମ୍ଭବପର ହୋଇଅଛି । ତାପସୀଙ୍କ
 ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିକା ଯଥାର୍ଥ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

“କିଏ ଏ ବାସୁନ୍ଧମୟୀ ତାପସୀ
 ସତେ କି କଲିର ଶ୍ରୀପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ।
 ରାଧାକୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେମ ମିଳନ ବେଳେ
 ଆବିର୍ଭୁତ ବନ-କାଳିନ୍ଦୀ କୁଳେ ।”

କାବ୍ୟଟି ଅଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ନୈତିକ ଉପଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
 ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କାବ୍ୟର ଯେ ବିଶେଷ

ମୁକ୍ତ ଅଛି, ଏହା ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । କାବ୍ୟ-ରଚନାରେ
ଲେଖିକା ସିଦ୍ଧହସ୍ତା । ଅଲୋଚ୍ୟ କାବ୍ୟରେ ତାହାଙ୍କର ମୌଳିକତା,
ପ୍ରତିଭା ଓ କଳ୍ପନାର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଏହାର ଗୁଣା
ସାହିତ୍ୟ, ସରଳ, ସରସ ଓ ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ ହୋଇଅଛି । ତାହା
ଅଲଙ୍କାର ସମାବେଶ, ରଚନା-ପରିପାଟୀ ଓ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ
ବର୍ଣ୍ଣନା ଦ୍ୱାରା କାବ୍ୟଟି ଯେ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ହୋଇଅଛି, ଏହା
କହିବା ଚାହୁଁନାହିଁ ।

ସର୍ବମୁଖାନ୍ୱିତା, ବିଦ୍ୟାନୁଶ୍ରବିଣୀ, ଦାନଶୀଳା ଝରିଆ
ଝରୁଆ ଯୁଗ୍ମବର୍ଣ୍ଣୀ ଏହି ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଥମ ସଫୁରଣ ପ୍ରକାଶ କରି
ଦେବୀ ଯେ ଲେଖିକାଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ଧାହୃତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା
ନୁହେଁ—ନିଜର ଗୁଣଗ୍ରାହତା ଓ ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି
ଦେଶବାସୀଙ୍କର ସମ୍ମାନନୀୟା ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ପୃଷ୍ଠ
୧୮୫୮

} ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର
ଅଧ୍ୟାପକ, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ, କଟକ

ବନମାଳତୀ

୧ମ—ବନଭାଷଣ

ଅତି ମନୋରମ ପ୍ରଭାତ ଛଇ
ସୁନେଲୁ ପରାଗ ବନେ ବୁଣିବ ।
ବଣ ଉଲ୍ଲୁକା-ଦୁଶ-ପତରେ
ସୁନ୍ଦର ଶିଶିର ସୁକୁଳା ଝରେ ।
ଚକ ଚକ ଝଲ ରବିବରଣୀ
ଜକଜକ ଜାଣେ ସୁନାଦରଣୀ ।
ପୁଲ୍ଲ ପୁଲ୍ଲ କାଅ ଅଳସେ ନାହିଁ
ସନ ସନ ଗୀତ ଖାଉ ହୁଲୁଛି ।
କୁଅ କୁମ୍ଭାକୁଅ ଜଳନିପାତ
ପ୍ରଭାତ ହଞ୍ଜର ଦେଇ ବୁଲନ୍ତି ।
ନାଟୁଅ ମୟୂର ଶିଖଣ୍ଡ ଖୋଲି
ନାଚେ ବାଳାଲୁଗା-ପରାଗ ବୋଲି ।
ବୁଲୁ ଚକ ଚକ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଗୁଚ୍ଛେ
ଜକ ଜକ କର ଉଡ଼ିବ ଉଡ଼େ ।
ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ପକ୍ଷ ଗହଳେ ଲୁଚି
ଗହଁ ଗହେ ଡେଇଁ ନାହିଁ ବୁଝିବ ।
ବନେଚରମାନେ ଫୁଲଣା ମନେ
ଗୋଟି ଗୋଟି ଚର ବୁଲନ୍ତି ବନେ ।

ସକଳେ ସକାଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପରଶେ
 ଖେଳି ବୁଲି ନାଚି କୁଦି ହରଷେ ।
 ବୁଲନ୍ତି ପୁଲକେ ପୁଲକ ବୁକୁ
 କି ଅହ୍ଲାଦ ଝରି ପଡ଼ଇ ମୁଖୁଁ ।
 କାହାର କରମେ କି ଅଛି ଆଜି
 କିଏ ଦେଖିଛି କି ଫିଟାଇ ପାଞ୍ଜି ।
 ନିମ୍ନ ଉପରେ ସବୁର ମାଡ଼
 ନିବଳ କଥା ଦଇବାଛଡ଼ ।
 ଡେଇଁ ଯିବା ଅହା, ଶଶାଣଶୁଣି
 ଜୀବନ ବିକଳେ ପଳାଏ ଛୁଟି ।
 ଲଳିତ ଦୟାସୀ ସୁନ୍ଦରୀ-ସୁନ୍ଦରୀ
 ଧାୟି ଧରିବାକୁ ହୋଇ ଅଧୀର ।
 ଏଇ ନବଜାତ-କୋମଳ ଦେହେ
 ଏଇ ସୁକୁମାର କିଶୋର ବୟେ ।
 କେ କହୁକି କାହିଁପାଇଁ ଶିଖାତା
 ଦେଇଅଛି ଅହା, ଏ ନିର୍ମମତା ।
 ରତନ-ମଉଳି ଘୁରକେ ଭରି
 ଗୋପନ ବିଷୟ ରଖିଲ ପରି,
 ବିଧି ଏ ବିଡ଼ମ୍ବନା ବିଗୁର
 ବୁଝିବାକୁ ଶକ୍ତି ଅଛି କାହାର ?
 ନାହିଁ ନାହିଁ ଏ ଯେ ଶବ୍ଦବାଳା
 ଜୀବବର୍ଷାୟାର ଜୀବକାମାଳା ।
 କଉଡ଼ି ଅଳଙ୍କାର ମଣ୍ଡାର ମଥା,
 ଝୁଲଇ ବାହୁରେ କଉଡ଼ି ପେନ୍ଥା ।

ଶିଖିପୁଛୁ ଗୁରୁ ଗୁଡ଼ାରେ ଗୁଞ୍ଜି
 ଖଞ୍ଜି ଗୁଞ୍ଜାମାଳ ପୁଞ୍ଜି କି ପୁଞ୍ଜି ।
 ଅଥୟ ଚରଣେ ଧାଉଁଛୁ ଯାହା
 ପରିବୟ ଏକା ତାହାର ତାହା ।
 ଶଶା ଶିଶୁ ଶିଶୁ-ହରଣାକ୍ଷୀକ
 ଦେଖି ଦଉଡ଼ଇ ଦୁଇତେ ଚମକ ।
 ସପଟାର ଯୀଣ ଶିଖିପୁଛୁ
 ଲପଟାର ଶୁଭୟଗ ପଛକୁ ।
 ଚଟ ଚଟ ଗୁଲି ଗୁରୁ ଚରଣେ
 ଝପଟେ ଶଶାଟି ପରାଣପଣେ ।
 ଶବରବାଳିକା ଚିତ୍ରସ୍ତ୍ର ବାସେ
 ଅନୁସରେ ତାକୁ ଅଶନିଶ୍ଵାସେ ।
 କବରୀ ଶଗଡ଼ କୁସୁମ ଡାଳ
 ବସୋଜ-ରୁମ୍ଫିତ ଉପଲମାଳ ।
 ବରାଜୀବରର ଗତିଚକ୍ଷୁରେ
 ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତେ ଶସିପଡ଼େ ଭୁତଳେ ।
 ଭାବ-ଫୁଲ ପରି ଗୋଟିକି ଗୋଟି
 ଧରାଭଳେ ରଚିଯାଏ କି ଝୋଟି ।
 ଶସିପଡ଼େ ଅବା ପୁଷ୍ପମା-ଟୀକା
 ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଚୁମ୍ବି ଗୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରକା ।
 ଶ୍ରମ ସ୍ଵେଦବାର ବଦନେ ଝଲେ
 ମୁକ୍ତା-କେଶରୀ କି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ-କମଳେ ।
 ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ଗୁଣ୍ଠି କୁନ୍ତଳ ତହିଁ
 ଶେବାଳ ପଡ଼ଇ ପରି ଦଶଇ ।

ଯେଉଁ ବଧୂ କାମବଶେ ସହସା
 ବ୍ୟାଧବାଳା ମୁଖେ ପଡ଼ିଛି ଶଶା ।
 ଏ ବିପଦେ ଥିଲା ସେ ବଧୂ ଶୁଦ୍ଧ
 ଶଶା ଗହପଥେ ଚାଲିଲା ବାଡ଼ି ।
 ଥକିଗଲା ପାଦ ଅବା ଅକଳେ
 ଧରିନେଲା ତାକୁ ବାଳି ଚାଷିଲେ ।
 ଶଶା ସକରୁଣ କାଜର ଦୃଷ୍ଟି
 ଅବା କଟେ କିବା ବେଦନା ବୁଝି ।
 ହାୟ, ଧାନ୍ୟକର ବଦନେ ପୁଣି
 ସେହୁ ଦେଉଥାଏ ଅଛାଦ ବୁଣି ।
 ଧୂଳି ସେ ଦୁନିଆ ଏକର ଦୁଃଖେ
 ଏବେ ଦୃଷ୍ଟି ପୁଣି ଅରେକ ବୁଝେ ?
 ବିଲସ୍ତ-ଶିଳାସେ ନିବା-ଅଧର
 ଶଶାକୁ ବୁକୁରେ ଯାପଟିଧର ।
 ପ୍ରୟାଣ ପ୍ରୟାସେ ଶେଷର ଅଖି
 ପଦପୁର ଗହୁ ଶର କି ଲଖି ?
 ଚମକି ପଡ଼ିଲା ପରି ଚକିତେ
 ରହିଗଲା ବାଳା ଗୁହ୍ୟ ଅକିତେ ।
 କାଦମ୍ବିନୀ ରଖେ ମୁଦିତା କେଜା
 ଥକିଗଲା ଅବା କାମିନୀ ଦେଖି ।
 ଉରଳ ଉଟିନୀ କ୍ଷଣିକ ଶିଳା
 ସହସା ଢେଟି କି ଅଟକିଗଲା ?
 ଅପୁର ତାପଣୀ-ସୁରଣ ଦେଖି
 ଶକା-ଶେଲ ବୁଝେ ବାକିଗଲା କି ?

ବଳୁଳ-ବସନା ଚଟାଧାରଣୀ
 ବହୁ-ଲତା ଜିଣି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୀନୀ,
 ଝଟକେ ଶିଶୁଳ ଦକ୍ଷିଣ କରେ
 ଦୋଳେ ଉମଞ୍ଜଳୁ ଦକ୍ଷିଣେତରେ,
 ଯୁଗଳ ନୟନ ପ୍ରଶାନ୍ତ ବସ୍ତ୍ର
 ରବିକଳେ ରମ୍ୟ କମଳ କିରୀ !
 ଉକୁଟେ ଅନନ୍ଦେ ଉଦାର ଦାୟି
 ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ କି ଯେ ସଜ୍ଜଳ ଶକ୍ତି ?
 ଧୀର ଶାନ୍ତ ସୁଗନ୍ଧ କୋମଳ ଭାଷଣ
 ଭାଷିଲେ ତାପସୀ ମଧୁର ହାସ୍ୟ—
 “ଏ କି ଶୁଭ ବସ୍ତ୍ର । କି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ
 ହେଉ ଜୀବବଧ ପାତକ-ଭାଗୀ ?
 ଅନନ୍ତ ସଜ୍ଜିତ ପ୍ରାଣୀ-ସଂସାର
 ଅକାରଣେ କର ନାହିଁ ସଂହାର ।
 ଜୀବ-ଜୀବତାତା ଜଗତପତି
 ଜୀବର ପରାଣେ ପୁରୁଷଛନ୍ଦ୍ର ।
 କ୍ଷଣିକ ଅମୋଦେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ
 ହୁଅ ନା ମାଥ ଲେ, ଉତ୍ତରଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରା ।
 ଜୀବେ ଜୀବେ ଦୟାମୟ ଉତ୍ତର
 ତାକୁଛନ୍ଦ୍ର, ଜୀବେ ଦୟା ବିତର ।
 ଦୟାଠାରୁ ବଳି ନାହିଁ ଧରଣ
 କର ନା ଅଉ ଏ ନୂର କରମ ।
 ଦେଶ ମା କାନ୍ଦର ଶଶୀ-ଶିଶୁଟି
 କି ବିକଳେ ତୋତେ ଦେଉଛି ଦୃଷ୍ଟି ।

ଅଜ୍ଞ ସିନା ତୁମ୍ଭ ବାଳିକା ମାତ୍ର
 କାଲି ହୋଇବୁ ତ ସନ୍ତାନ-ମାତ ।
 ଏ ନିର୍ମମତାକୁ ହୃଦୟେ ରଖି
 ମାତୁଲ୍ଲ ମାଧୁସ୍ୟ ପାଇବୁ ଟିକି ?
 ନାରୀ-ଧର୍ମ ସାର ସେବା ସେନେହ
 ଯା ବିନେ ବିଫଳ ଜୀବନ ଦେହ ।
 ଜୀବନ ଜନମ ବିଫଳ ଯେବେ
 ଜପଦେ ଜୀବବା କି କାର୍ଯ୍ୟ ତେବେ ?^{୨୪}
 ଦାସୀ ଅମୃତ ମଧୁର ବାଣୀ
 ଦେଲେ ଦୟାଧରାଳା ସୁଭାବ ଶାଣି ।
 ଶ୍ରୀ-ଅମଳେ ତାମସୀ ପର
 ପଳାଇଲେ ପାପ ପିଥସା ଡର ।
 ଅନୁଗାମ ଅହ ମରମ ପଟେ
 ପୁକାରିଲେ ପଣା ତୋଳି ବିକଟେ ।
 ଥରଲ ଶବର ସବିଶର
 ଶିଥିଲ ହୋଇଲ କରପର ।
 ବୁଧର ଲଜିତ ଲପନଟିକି
 ବହୁଳ କାତରେ ଗୁହଁ ଭୁଲିକି ।
 ଧୂସିଦେଲ ଦମ୍ଭ ଦାସୀ ଦକ
 ଶସିଗଲ କରୁ ଶଶା-ଶାବକ ।
 ଚକିତେ ଚମକି ଗୁମରକେଶୀ
 ଗୁହଁ ଚଉଦିଗେ ନେତ୍ର ନିବେଶି ।
 ଦେଖିଲ ତାପସୀ ନାହିଁ ପୁରତେ
 ସେପଟେ ଶଶାଟି ଅଦୂର ପଥେ ।
 କଲି ନ ପାରିଲି କିଛିହିଁ ବାଳୀ
 ତଳିଗଲ ମତଗତ ତା ଭାଲି ।

୨ୟ—ପୁରମାର୍ଗେ

ବାନନ-ବମଳା-କିରୀଟ ପରି
ବନପ୍ରାନ୍ତେ ଗୋହେ ରମ୍ୟ ନଗର ।
ଦେବେନ୍ଦ୍ର-ବେଶରୀ ଭଣ୍ଡୁ ନୃପତି
ରାଜକାର୍ଯ୍ୟେ ଚର ଉଦାସ ମତି ।
ବୁଝନ୍ତି ରାଜା ପରଜା କଥା
ମନ୍ତ୍ରପଦେ ସ୍ୱୟଂ ରାଜ-ଜାମାତା ।
ଅତିସ୍ନାନ ହୁଅ ନିର୍ଦୟ ମତି,
ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିଥାଏ ସବୁଥା ସାଥ ।
ଅହଙ୍କାରେ ମଣି ଧରକୁ ସର
ଶାସକ ମୂଳକ ପିଶାଚ ପର ।
ପ୍ରାଣି ପ୍ରିୟତମା ରାଜନନ୍ଦନା
ମିଳିଥିଲା ତାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ସଙ୍ଗିନୀ
ଅମାତ୍ୟମୀ ପରି ତୁମ୍ଭ-ତମେ
ଛଇ ଦେଉଥିଲେ ଦେଶ ଦୁଷ୍ଟମୈ ।
ଶୁଣାନ-ତୁଳସୀ ସଦୃଶ ଏକା
ଥିଲେ ପୂର୍ବରାଜ କୁମାର-ଠୀକା ।
ଭଗିନୀ ଭଗିନୀ-ବନ୍ଧିତ ରାଜ
ଦେଉଥିଲା ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀପତ୍ନ ରାଜ ।
ଭାଲ ହେଉଥିଲେ ଭବିଷ୍ୟ ପାଇଁ
ସତେ ପରଜା କଥା ଧୂଆର ।

ହୃଦ ହେଉଥିଲେ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା
 ଝୁଲୁଥିଲା ଲହ ଲପନ ତନ୍ତ୍ର ।
 ନିଦାସ ନିରାଶ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ତେଜେ
 ସ୍ୱପ୍ନ ଶ୍ରାନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ବିରାମ ଶେଷେ ।
 ସାତ ଦେଉଥିଲା ଜଗତ ଜାଲି
 ଖର ଖରାବର ମରାଚିମାଳୀ ।
 ଥରେ ଥରେ ଥର ପକ୍ଷି-କୁଜନ
 ଜଗତର କରୁଥିଲା ବଞ୍ଚନ ।
 କେଉଁ କେଉଁ ଦିନ ପବନ ଗାଲି
 ଚାଲୁଥିଲା ବାଣ୍ଟି ଭାବନା ବାଲି ।
 ଉଦାସ-ପାଲିତ ପାଦପ-ଲତା
 ସାଉଁଟୁଥିଲେ କି କୁଆଁର ମଥା ।
 'ଜଳ ଜଳ' ବୋଲି ଶୁଦ୍ଧ ଶାଶ୍ୱତା
 ପକାଉଥାଆନ୍ତୁ ପିଞ୍ଜରୁ ତତା ।
 ହିକ କକ ପୁଛ ଶୁଣି ସାକ୍ଷିଣ
 ବିଶ୍ୱମ କହନ କ୍ରଦାରେ ଲୁଣି ।
 ପୋଷା ପଶୁକୁଳ ତୃଷା ଅକୁଳେ
 ଶୋଷନ୍ତ ସଲିଳ ସରସୀ କୁଳେ ।
 ମଧୁରମଧୁର ଭାଳରେ ବସି
 ସାତନ୍ତ ଶିଖଣ୍ଡ ପଡ଼ଇ ଖସି ।
 ବିଶ୍ରାମ ନିଳୟେ ପ୍ରବସନେ
 ରାଜ୍ୟ-ଚିନ୍ତା-ଜଳେ ଥାଇ ମିଶନ ।
 ରହୁଥିଲେ ହୋଇ ଉନ୍ନୟ ଶିଖି
 ପଲକ ଅଙ୍କରେ ଅର୍ଦ୍ଧଶାୟିତ ।

ସଦୃଶା ପାଇକ ବିକଟତର
 ଲଳିତ କରୁଣା ବିଳାପ ଶୁଭ ।
 ଶୁଣି ସିଂହଦ୍ୱାରେ, ଚକିତେ ଉଠି
 ଦେଲେ ଦାତାୟନ ମାରଗେ ଦୃଷ୍ଟି ।
 ଦେଖିଲେ ଚୋରର ବାଳିକା ଏକ
 ପ୍ରହାରର ଭାଙ୍ଗୁ ହୁଅ ପାଇକ ।
 ଗଜଜେମା ଭୟ ବିକଟ ହାସେ
 ‘ମାର’, ‘ମାର’ ବୋଲି ପାଇକେ ଭାଷେ ।
 ଦୟାର ଅଧାର ଗଜକୁମାର
 ବିଲେକି ସ୍ୱପ୍ନେ ଏ ଅତ୍ୟାଚାର
 ଥୟେ ଆଉ ନାହିଁ ପାରନ୍ତୁ ରହି ?
 ଅଥୟ ହୃଦ ଯେ ହୁଅଇ ଦହି ।
 ଗଞ୍ଜଲେ ପ୍ରାସାଦୁଁ ଅଛି ବଳକୁ
 ପୁଞ୍ଜିଲେ କାରଣ ଦ୍ୱାରପାଳକୁ ।
 ନାରବେ ରହିଲ ନମି ଦୁଆରୀ,
 ଉଭୟେ ବୋଇଲ ଗଜକୁମାରୀ—
 “ଦୁଷ୍ଟା ବାଳିକାକୁ ମୋର ଅଙ୍ଗରେ
 ଧରି ଆଣି ଘରୁ ପାଇକ ମାରେ ।”
 ପୁଞ୍ଜିଲେ କୁମାର “କି ଦୋଷ ତାର ?”
 “ତୁମ୍ଭେ ତା ବୁଝିବା ନୁହେଁ ସୁନ୍ଦର”
 ବୋଲି ଗଜଜେମା ସରୋଷେ ଚାହିଁ
 ପରୁଷ ବଚନେ ପୁଣି କହଇ—
 “ଏ ସବୁ ବିଷୟେ ମୋ ଅଧିକାର
 ରହିଛି ଯଥେଷ୍ଟ ଜାଣି କୁମାର ।

ଶୋରଧୁଲି ମୁହିଁ ଏ ଦୁଷ୍ଟା ଲାଗି
 ଗଲ ମୋର ସୁଖ-ଶୟନ ଭାଙ୍ଗି ।
 ଦୁଇ ପହରଥ ଖରା ବେଳରେ
 ଘଡ଼ରୁ ଘଡ଼ର ଘୋରଣା କରେ ।
 ଅତଡ଼ା ପଡ଼ଇ ଲୋକର କାନେ
 ଏଣିକି ରହୁ ସେ ତା ସାବଧାନେ ।”
 ନିଷ୍ଠୁର ଭଗିନୀ କଠୋର କଥା
 ଦେଲା ଯୁଦ୍ଧଭଳି ପରଶେ ବ୍ୟଥା ।
 ଭାଙ୍ଗିଦେ କୁମାର ପାଇକେ ଡାକି
 ମୁକ୍ତ କରିଦେଲେ ବାଳକାଟିକି ।
 ବିଷଣୁ ଦେନେ ବୋଇଲେ ପୁଣି
 ରାଜକୁମାରୀକି, “ଶୁଣ ଭଉଣି,
 ଏ ହୁଅଇ ରାଜଧର୍ମ ରଚିତ
 ହୁଅଇ ବରଷ ପାପ ସହିତ ।
 ପ୍ରଜା ପାଇଁ ସିନା ରାଜା ରାଜକୁ
 ପରଜାପୀଡ଼ନେ କାହିଁ ମହକୁ ?
 ଲଘୁ ଦୋଷେ ଗୁରୁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ
 ହୁହେଁ ରାଜଧର୍ମ ହୁହେଁ ବିଧାନ ।
 ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ ପୁଅ ରାଜା ଜନକ
 ଦଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ହୁଅି କହି ପାଳକ
 ରକ୍ଷକ ଭକ୍ଷକ ଯେବେ ହୁଅଇ
 ଅଭ ନିକି ରାଜଶିଳ୍ପ ରହଇ ?
 ରାଜପଦ ସୃଷ୍ଟି ପରଜା ଲାଗି
 ପ୍ରଜା ଲାଗି ରାଜା ବିଭବଭାଗି ।

ପ୍ରଜା ଦେଲେ ରାଜା ରାଜୁତପଣ
 ରାଜଧର୍ମ ଦେଶୁ ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ ।
 ପ୍ରଜା-ପ୍ରାଣ ରାଜା ନାହିଁ ସେ ରାଜ୍ୟେ
 ଧୂଳି ତା ରାଜତ୍ବ ରାଜ-ସମାଜେ ।
 ପ୍ରଜା-ହୃଦେ ଯାର ନାହିଁ ହୃଦୟ
 ପ୍ରଜା ପ୍ରତି ଯାର ପ୍ରାଣ ନିର୍ଦ୍ଦୟ;
 ପ୍ରଜା ଦୁଃଖେ ଯାର ନ କାନ୍ଦେ ପ୍ରାଣ,
 ପ୍ରଜା-ବ୍ୟଥା ଯାର ନ ଶୁଣେ କାନ ।
 ପୂର ପରି ଦେହୁ ନ ଯାତେ ପ୍ରଜା
 ନର ଦେହେ ସେହୁ ପିଣ୍ଡଟ ବଜା ।
 ରାଜ-ସ୍ଵପ୍ନରେ ସେ କୁଳକଳଙ୍କ
 ଜଗତେ ଜନ୍ମି ତା ଜୀବନ ଧୂଳି ।
 ପ୍ରଜା ଝାଲଗୁହା ଅର୍ଜିତ ବିଦ୍ଵେ
 ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ
 ଅସମାଦ କୌତୁକେ କାଟିବା କାଳ
 ନୁହେଁ ରାଜ-ଧର୍ମନୀତି କେବଳ ।
 ଦଳିବା ପାଇଁ କି ପରଜା ପ୍ରାଣ
 ହୋଇ ନାହିଁ ରାଜପଦ ଭିତ୍ତି ।
 ସିଂହାସନ ନୁହେଁ ଶରାସନ ତା
 ଦଣ୍ଡ ଯହିଁ ଦଣ୍ଡିତରାଜୁ ଛତା
 ରାଜ-ଉପରୁର ଆଉ ଯାହାଟି
 ରାଜକର୍ତ୍ତବ୍ୟର ସେ ମାପକାଠି ।
 ଅତରକେ ଗଲେ ଅଳପ ଦୁଃଖ
 ଯାଏ ଇହ ପର ଶାନ୍ତି ଭୃଷୁଡ଼ ।

ପାତକ ପସର ମୁଣ୍ଡାର ମୁଣ୍ଡେ
 ପଲେ ଅନ୍ତମେ ନରକ କୁଣ୍ଡେ ।
 ପରଜା-ପାତନ ଜାତି ଏ ରାଜ୍ୟେ
 ବଡ଼ ବୀଥୀ ଭରଣି, ଏ ବୁକେ ବାଜେ ।
 ପ୍ରଜା-ଅଭିନାଦେ ହୃଦୟେ ମୋର
 ବେଳୁ ବେଳୁ ବଢ଼େ ଅଶାନ୍ତି ଘୋର ।
 ଲବଣ ନିଗମ ଦେହ ଜୀବନ
 ପ୍ରାୟ, କ୍ଷତପତ ଦୁଃଖ ମନ ।
 ପ୍ରବଳେ ଯୁଦ୍ଧ ପୀଡ଼ିତ ସନ୍ତାପ
 ସହ ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଅର ତା ତାପ ।
 କହୁଲି ତଥାପି ଯେତେକ କଥା
 ତୁମକୁ ଅରୁଣି ଲଗୁଥିବ ତା ।
 ମୋର ଅଭିଭାବ ଯାହା ମାତର
 କହୁଲି ଏଣିକି ଯା' ରକ୍ତା କର ।
 ନାହିଁ ମୋର ଏଥୁ ରହିବା କାର୍ଯ୍ୟ
 କରମ ଅଦର ଯାଉଛି ଅଙ୍ଗ—
 ବୋଲି ଯୁବରାଜ ବିରାଗ ମନେ
 ରାଜ୍ୟ ତେଜି ଗଲେ ଗହଳ ବନେ ।

୩ୟ—ବୁଝିପୁରେ

କିରତ-କୁମାରୀ ନାମ କାରତ
ସୁଷମାକୁ ସରି ନ ହେବ ରତ ।
ଅତି ଅଳ୍ପରେ ବୁଲଇ ବନେ
ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରି ଅଦକ ମନେ ।
ପ୍ରଭାତେ ପ୍ରଦୋଷେ ନିତିପରତି
ପଞ୍ଚାସିନ୍ଧ ମେଲେ ଖେଳେ କାରତ ।
ଅଦୂର ପୈକତେ, ସରିତକ୍ତେ
କେବେ ବା ଶ୍ୟାମଳ ଶଇଳରୂପେ ।
ଲତାପତ୍ର ଗୁଢ଼ା ଗଛ ଗହଳେ
ଶ୍ୟାମ ଦୁର୍ବାଦଳ ତଳେ ତଳେ ।
ବନବାଲିକାଏ ବିବିଧ ରଙ୍ଗେ
କ୍ରିଡ଼ା କୌତୁକେ କାରତ ସଙ୍ଗେ ।
ଭୂମିଲକ୍ଷ୍ମୀ ବଟ ତଳରେ ବସି
ଦୋଳି ଖେଳୁଥାଏ ନବରୂପସୀ ।
ବନସୁଲମାଳେ ବନବାଲୀଏ
ଭୂଷିଥାନ୍ତି ଫୁଲପ୍ରତିମା ପ୍ରାୟ ।
ପୁଷ୍ପବିକାଶବରନେତ୍ରୀ କାର୍ତ୍ତିକ
ଉଜାଡ଼ି ନୃଦୟ ଶରୀର-ପ୍ରୀତିକ ।
କାରତକ କର କାନନ-ରାଣୀ
ନାଗରାଜ୍ୟଥାନ୍ତି ସହରୁରଣୀ ।

ଗୀତ ଗାର ଫୁଲ ଅଞ୍ଜଳି ତାଳି
 ଥରେ ଥରେ ଦେଇ ଲଳିତ ତାଳି ।
 ଦୋଳାଉଥାଅନ୍ତି ଦୋଳକୁ ଧୀରେ
 ପରବତ ପାଦ କୁଞ୍ଜକୁଟୀରେ ।
 ଏଣେ ଯୁବରାଜ ଅଲକ୍ଷେ ଥାଇ
 ପିଅନ୍ତି ସେ ଶୋଭା ପ୍ରାଣ ପିହାର ।
 ସମୀପବରତା ଶରଳ କୋଳେ
 ମୁହ୍ୟମାନ ପରି ଅତୁପ୍ତ ତୋଳେ ।
 ଏକେ ତ କିଶୋରୀ କନକଲତା
 କୁସୁମରତନବାଜି ରୁଷିତା ।
 ସାରଳାବିଳାସ ଭଙ୍ଗୀ ଉକୁଟି
 କରେ ପୁଣି ତହିଁ ଅଛାଦ ବୃଷ୍ଟି ।
 ଅନନ୍ୟ ଅଙ୍ଗିନୀ ଅସୁବଶୋଦ୍ଘା
 ମରେ ମାରୁଥିଲା, ଅମରେ ମୋହ ।
 ଅଚକ୍ଷୁର ଅଖି ଉଦାସଠାଣି
 ଯତପୂର୍ବ ଦେଉଥିଲା କି ହାଣି ?
 କଳକଣ୍ଠୀ କଣ୍ଠ ବାଜେଣୀ ଗାଣା
 ନିନ୍ଦୁଥିଲା ହୋଇ ଜଗତକ୍ଷଣା ।
 ଫୁଟି ଉଠି ଧୀର ଲଳିତ ହାସ୍ୟ
 ବଞ୍ଚୁଥିଲା ମଞ୍ଜୁ ଲବଣ୍ୟ ଅସ୍ୟ ।
 ସଖୀକ ହୃଦୟ ପୁଲକେ ଭରି
 ସଞ୍ଜୟୁଟା ସଜ ଶେଫାଳି ପରି ।
 କିଶୋର ବୟସ କୁମାର ଅବା
 ଏଡ଼ିବେ କି ଦମ୍ଭେ ସେ ଶୋଭା ପ୍ରଭା ।

ପିଇଲେ ଯେତକି ସେ ଶୋଭା-ସୁଧା
 ବଢ଼ିଲା ତେତକି ଅତୁଟ ସୁଧା ।
 ମଦରାସୀ ଶୋଭା ମଦର ପର
 ପରାଣକୁ ଘାରଦେଲା ତାଙ୍କର ।
 ଯୁବାବର ବରବସ୍ତ୍ର ଭଜୁଲି
 ଖେଳିଗଲା କିବା ଭାବ-ବିଜୁଲି ।
 ବେଳ ଜାଣି ଅବା କୁସୁମପାଣି
 ବିକିଦେଲା ପଞ୍ଚଶାୟକ ଶାଣି ।
 ହଜିଗଲା ଯୁବା ଯୁବକ ଆଶୁ
 ଭାଜିଗଲା ଅବା ପୈର୍-କବାଟ ।
 ଥର ଥର ତଡ଼ୁ ଉଠିଲା ଥର
 ଭସା ଅଗେ ଭଦେ ଅରୁଣ ପର ।
 କୁମାର ନୟନ ମନ ଅକଳେ
 ବନ୍ଦୀ କଲା ସେହି ସୁଷମା ବଳେ ।
 ହୋଇ ସେ ମୋହନ ପୀଠରେ ଛନ୍ଦ
 ହେଲେ ଯୁବରାଜ ବିଷମ ଧନ୍ଦ ।
 ବିସ୍ମାରିତ ପିପାସିତ ଆଖିକି
 ଅପଲକେ କୁଞ୍ଜିଅୟନେ ରଖି ।
 ଅନ୍ଧ ପର ପଦ ଗୁଳୁ ଚକିତେ
 କରୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ତଳେ ଭୁବିତେ ।
 ଗୁହଁ ଦେଲା ଗୁରୁ ଗୁମରକେଣୀ
 ପରବତୁଁ କିଏ ପଡ଼ଇ ଖସି ।
 ସହସ୍ର ଚନ୍ଦରଭଦ୍ରା ସତେ
 ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲା କି ତା' ନେତ୍ରପଥେ ।

ଚମକ ଚକିତେ ତଥାଗି ଦୋଳି
 ଚଳିଲା ଚଢ଼ିଲେ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତି ବୋଲି—
 “ସଞ୍ଚଳ ଦଉଡ଼ି ଆସ ଲେ, ସହୁ !
 ପରବର୍ତ୍ତୁ କିଏ ଖସି ପଡ଼ଇ ।”
 ଖେଳାଇ ବିଜୁଳି ଚମକ ବନେ
 ଦଉଡ଼ିଲେ ସବେ ଦୁଇ ଭେଟେ ।
 କୁମାର-ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ତାରକା ତୁଳ
 ବେଢ଼ିଗଲେ ବ୍ୟାଧ ବାଳିକାକୁଳ ।
 ଭୁବନମୋହନ ମୁରତି ଦେଖି
 କେହି ନ ପାରିଲେ ପିଛାଡ଼ି ଆଖି ।
 ଅଚେତେ ପଡ଼ିଛି ଯୁବକବର
 ସୁବର ସବାଙ୍ଗ ଶୋଣିତ ଧାର ।
 ପଡ଼ିଯାଇଅଛି ପିକା ଶ୍ରୀମୁଖ
 ବିଦାରିବାକୁ କି କାରତ ରୁକ ।
 ସହରୁରଣୀକ ସହ ସଭୁରେ
 ଲଗିଗଲା ଯୁବରାଜ ସେବାରେ ।
 ଅଳସ ଅପାଙ୍ଗୀ ଅନଅଳସେ
 ଆହା କି ବ୍ୟଥା ସେ ରୁକେ ବରଷେ ।
 କିଏ ଧାଇଁଗଲା ସଲିଳ ଆଖି
 କେ ବିଞ୍ଚିଲା ଚାଲି ପଦବିଷଣି ।
 ବିଷଲୁକରଣୀ ଆଖିବା ପାଇଁ
 ସାତ ପାଞ୍ଚ ଗଲେ ଶରଲେ ଧାଇଁ ।
 କିଏ ବା ସଜାଇ ଚିକ୍କଣ ଶିଳା
 ସଂଗୃହୀତ ଚିତ ବାଟି ବସିଲା ।

ସଜଳନୟନା କାରତ ମାତ୍ର
 ସଧୀରେ ସବାଙ୍ଗେ ବୁଲଇ ହାତ,
 ଶତ ମୁଖୁଁ ଧୋଇ ଶୋଣିତ-ଧାର
 ମଞ୍ଚାଳି ବସିଲ ବେନି ପୟର ।
 ସୁନ୍ଦରୀ ହାସର ଭଣ୍ଡ ପରଶେ
 ଅସିଲ ଚେତନା ଧୀର ଅଳସେ ।
 ଗୃହିଣେ କୁମାର ନୟନ ଫେଇ
 ଯା ଯୋଗୁଁ ଏ ଦଶା ସେଇ ତ ଏଇ ।
 ସାର୍ଥକ ମଣିଲେ ପତନ ବ୍ୟଥା
 ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ କି ଛାଡ଼ଗଲ ତା ।
 କିରତ କନ୍ୟାଏ କାରତ ସାଥେ
 ଯତନେ ଯେ ଯାହା ଶକ୍ତିମତେ
 ଧରାଧର କରି ଯୁବରାଜକୁ
 ନେଇଗଲେ ପଦପଞ୍ଚୀପୁରକୁ ।

୪ର୍ଥ—ବାପୀତୀରେ

ପ୍ରଦୋଷ ପରାଗ ପୃଷ୍ଠିତ ଛୟା
ଛଇ ଅସୁଆଏ କାନନ କାୟା ।
ସରସେ ସରଜି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗୀତ
ବହୁଯାଉଥାଏ ସମୀଚ ନାଚ ।
ଜର ତରୁଳତା ପଦେ ଡୁଣେ
ଅସ୍ତରାଗ ଯାଇ ଅବନ ବୁଣେ ।
ଦୃଶେ ଚିରି ଚନ ବହଳ ପାଦ
ଧୀରେ ଉଠିଅସେ ସରଗ-ଗୁଞ୍ଜ ।
ଗୋଟି ଗୋଟି କୁଅ 'କାଅ-କା' ରଞ୍ଜ
କୁଳାୟ କୋଳକୁ ଆସନ୍ତି ଉଞ୍ଜ ।
ପର ପର ରାବି ପଦନୀପନ୍ଥ
ନାଡ଼ କୋଡ଼ ଲୋଡ଼ ଉଞ୍ଜ ଆସନ୍ତି;
ସଞ୍ଜ-ସମାଗମ ବାରତା ବନେ
ପରୁରନ୍ତି ଅବା କଳ କୁଜନେ ।
ସଞ୍ଜପୁଟା ସଜମଞ୍ଜିକା ପର
ଗନ୍ତ ମୃଣାଳରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଧର;
ଉଡ଼ିଯାଉଥାଏ ତେଣାକୁ ଝାଡ଼
ସାରସ ସଲିଳ-ବିଳାସ ଗୁଡ଼ ।
ବାଦୁଡ଼-ବଧୂଏ ଚିର-ଚିର ରାବ
ପେଟ ପାଇଟିକି ଯାଆନ୍ତି ଧାବ ।

ଚଢ଼ୋର ଚଢ଼ୋର ପାଦପ ତାଳେ
 ଗାଉଥାନ୍ତି ଗୀତ ଲଳିତ ତାଳେ;
 ଥରେ ପ୍ରିୟେ ଥରେ ଅନାର ଗୁନ୍ଦେ
 ଦୋଳି ଯାଉଥା'ନ୍ତି ପ୍ରଣୟ ଛନ୍ଦେ ।
 ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁନ୍ଦ ଚେଟା ଚନ୍ଦ୍ରକା
 ଏଣେ ରଢ଼ୁଥାଏ ଚନ୍ଦନ-ଟିକା
 ଟୋପି ଟୋପି ଛୁପି ପ୍ରକୃତି ମୁଖେ
 ବାସର ବିଦଗ୍ଧା ବସୁଧା ବୁକେ ।
 ଗହଳିଆ ଗଛ ବହଳ ଛୁଇଁ
 ଚଉଦିଗୁଁ ଦିଏ ଟେରା ଟଣାର ।
 ସରସୀ ଅରସୀ ଥୋଇ ପୁରତେ
 ବନଦେବତା କି ସୋହାଗେ ସଜେ,
 ନିଶା ଅଭସାର ବେଶ ବିରଚି
 ସଳ ଫୁଲ ଦୁଏ କେଶରେ ଶରି !
 ସରସୀ ସୁରମ୍ୟ ସୋପାନାବଳି
 ଶୋହେ ବନଦେବୀ ସୀମନ୍ତ ଭଳି ।
 କାରତ କାରତ-ପ୍ରିୟ-କୁମାର
 ବସି ସେ ଚକ୍ରକଣ ଉରସେ ତାର
 ବଢ଼ାନ୍ତି ସୁଷମା ଅଧିକ ଜରୁ
 ଶଶି ତାରା ଫୁଲ ଯୁଗଳ ପର ।
 ଅହା କି ବେଦନା ଭରି ଉଦାସେ
 ଯୁଗଳ ପରାଣ ଉଜାଣି ଭାସେ ।
 ଆଶା-ପ୍ରେମେ ପ୍ରେମ-ଭଗ୍ନଟି ଅଗେ
 ଛାଡ଼ିଦେଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦେ ନବ ଆବେଶେ

ପରଶାମ ପ୍ରତିକୂଳ ବତାସ
 ଅଶଙ୍କେ ହୁଅନ୍ତି ଏବେ ହତାଶ ।
 ଅଉ ବା କି ଅଛି ତା ପ୍ରତିକାର
 ସନ୍ତାପଟି ସିନା ସମ୍ଭଳ ସାର ।
 କାହିଁ ରାଜେଶ୍ବର ରାଜକୁମାର
 କାହିଁ ବା କାରତ କରାଣୀ ଛାର ।
 ପ୍ରଭେଦ ଅକାଶ ପାତାଳ ଯହିଁ
 ପରଶାମ୍ ନିଜ ସମ୍ଭବେ ଘଣ୍ଟି ?
 ମାତର ପପରାଣ ଆଣିବା ପାଇଁ
 ଅନ୍ଧ ତ ମଦସ୍ତ ଅସୁତେ ନାହିଁ ।
 ମିଳନ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଚାହିଁଟି ସେ
 ଯାଉଛି ଚାହିଁ ନା ନିଜ ମନକୁ ।
 ଏବେ ତାରତନ୍ୟ ଅଶଙ୍କା ରସି
 କେବେ କି ପାରିବ ତାକୁ ପରଶି ?
 ଲଞ୍ଜକକ ବାଧାବିଘ୍ନର ଭୟ
 ପାରବ କି ରୋଧ ପ୍ରେମ-ପ୍ରବାହ ?
 ସିନ୍ଧୁ ସୁରଧୁନି ସଙ୍ଗମ ପଥେ
 ବାଲିବନ୍ତର ବା ଶଙ୍କଟ କେତେ ?
 ଭୁସୁଡ଼ ନ ପଡ଼ି ରହିବ ଛିରେ
 ଉତ୍ତଳ ତେଜ ତା' ସମ୍ଭାଳି ଡାରେ ।
 ନବୀନ କିଶୋର ନବ କିଶୋରୀ
 କର ପରସ୍ପର ପରାଣ ଶ୍ରେୟ—
 କରଥୁଲେ ଯାହା ଗୋପନେ ବନ୍ଦୀ
 ଏବେ ଧରପଡ଼ି ହୁଅନ୍ତି ଧନ୍ଦ ।

ଭୁଜଙ୍ଗ ଚୁରୁଆ ଦଶାରେ ପଡ଼ି
 କେହି କାହାରିକୁ ନ ପାରେ ହୁଡ଼ି ।
 ଅନାବିଳ ପ୍ରେମେ ଅବିଳ ଚନ୍ଦ୍ରା
 ଉକୁଟାଏ କେତେ ଅଗତ ବ୍ୟଥା ।
 ଦର ଦର ଧାରେ ଲେଉଟକ-ଜଳେ
 ଭସାଇ କପୋଳ ଉର ବିକଳେ ।
 ବସିଛି ଜୀବନ୍ତ ଅହା କି ଦୁଃଖେ
 ବିଦାୟ ହୃଦୟେ ବିଷଣୁ ମୁଖେ;
 ପିଞ୍ଜର ବିଦର ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ଵାସେ
 ମରମ ବେଦନା ଫୁଟି ବିକାଶେ ।
 କୋହରରେ କଥା ନ ଫୁଟେ ମୁଣ୍ଡ
 କରଜେ ଚରଇ ବସୁଧା ବୁକୁ;
 ସତେ କି ଏ ଜ୍ଵାଳା ଲହେ ନିଭାଇ
 ତାହାର ଗରରେ ପିବ ଉଭୟ ।
 ପ୍ରଣୟ-ପ୍ରତିମା ମାନ ମୁରତି
 ପକାଏ ପ୍ରେମିକ-ପ୍ରାଣ କରତି ।
 ପ୍ରଣୟ-ଅଧୀର ରାଜକୁମାର
 ପୋଛିଦେଇ ପ୍ରିୟା ଲେଉଟକ-ଧାର;
 କର-ପଞ୍ଜବକୁ ଧରି ସ୍ଵଧୀରେ
 ବୋଇଲେ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ୟକଣ୍ଠେ ଅଧୀରେ—
 ମୋ ରାଣ, ପରାଣଧନ ଗୋ ତୋତେ
 ହୁଅ ନାହିଁ ଆଉ ବିକଳ ଏତେ ।
 ଏ କରୁଣପୂର୍ଣ୍ଣ ଛବି ତମର
 ଜାଣକି ଏ ବକ୍ଷେ ବିନେ କିପରି ?

ଥାଆନ୍ତା ଶକତି ଯେବେ ସେପରି
 ଦେଖାଇଦିଅନ୍ତି ହୃଦୟ ଚିର ।
 ପାଇଲେ ଅସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରେମପୀରତ
 ବେହୁ କି ପାଶୋରିପାରେ କାରତ ?
 ଜାଣି ଗୋ ଜୀବନ-ଧନ ! ନିଜର
 ରାଜେଶ୍ବର ପିତା ସ୍ବେଦ ଅଦର ।
 ରାଜ-ଅଭିଷେକ ବିଳାସ ସୁଖ
 ପାଶୋରିଛନ୍ତି ଚାହିଁ ତମର ମୁଖ ।
 ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣ ସୁଖ କରନ୍ତି ତୁମେ
 ତମର ବିମଳ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରେମେ ।
 ଏଇ ଅଳ୍ପପତ ପ୍ରାଣେ କାରତ
 ପାଏ ଗୋ, ତମର ଲଗି ଛୁପତ ।
 ଏ ଦଗଧ ବସେ ତମର ଲଗି
 ଅଳ କୋଟି ଅଶ୍ରୁ ଅସେ ଗୋ ଜାଗି ।
 ପାଇ ଗୋ ତମର ପ୍ରେମ-ପରଶ
 ଏ ଜୀବନ-ମରୁ ମଣେ ସରସ ।
 ଅଗେ ଅନୁରାଗ ସୁଧା ଚଖାଇ
 ଏବେ ଯା' ଦେଉଛନ୍ତି ଦୁରେ ପକାଇ ।
 କର ତ କାରତ ଥରେ ବିଚାର
 ଏ ଅରୁଣା ଅଉ ହେବ କାହାର ?
 ଅଳୀକ ଅଶକେ ପରାଣମିତ,
 ହୁଅନା ଗୋ, ଅଉ ଏତେ ବ୍ୟଥା ।
 କଦାପି ଅଧିକ ହୁହୁର ଜାଣି
 ପ୍ରେମ ପାଶେ ପ୍ରିୟେ ଭଜସମ୍ପାଜ ।

କୁଳନିନ୍ଦା-ଭୟ କଳଙ୍କ ତାକୁ
 ପାରିବ ନାହିଁ ଗୋ, ପରଶିବାକୁ ।
 ଟଳିବ ନାହିଁ ଗୋ ତଳେ ସୁଦ୍ଧା ସେ
 ସୁଖ-ଭୋଗ-ସ୍ୱ, ହା ବଢ଼ି ବତାସେ ।
 ଲକ୍ଷକକ ବାଧା-ବିଘନରାଶି
 ତାହାର ପ୍ରବାହେ ଯିବ ଗୋ ଭାସି ।
 କରି ନ ପାରିବ ତା ପଥରୋଧ
 ରାଜଭୟ, ରାଜଭୋଗ-ସମ୍ପଦ ।
 ଅସିଛି ତ ପୁଣି ତଥାପି ତାକୁ ।
 ଭାତ କିପିଏ ଏତେ ବୃଥା କଥାକୁ ?
 ପ୍ରାଣର କାରତ, ଦ୍ୱିଧା ନ କର
 କହୁଛି ପିଠାର ମରମ ମୋର ।
 ସାକ୍ଷୀ ଏ ଅକାଶ-ପବନ-ପୃଥ୍ୱୀ
 ସାକ୍ଷୀ ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର-ତାରକା-ରାତି ।
 ସାକ୍ଷୀ ଗୋ ଏଥୁକି ବନଦେବୀ
 ସାକ୍ଷୀ ମୋ ଅନ୍ତର ପରାଣପ୍ରିୟେ ।
 ତଥାପି ପାରଇ ରାଜ-ଆସନ
 ତଥାପି ପାରଇ ଦେହ ଜୀବନ ।
 ତଥାପି ପାରଇ ଜଗତ ମୁହିଁ
 ତୁମକୁ ତଥାପି ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ହୃଦୟ-ଅବେଗେ କହୁ ଏତଳ
 ଯୁବରାଜ ବ୍ୟସ୍ତେ ଫେରାଉଁ ଅଖି—
 ଚମକପଡ଼ିଲେ ଗୁହଁ ଚକିତେ
 ଅସୁବ ଡାମ୍ବସୀ ଉଭା ପୁରତେ ।

ପବନ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଭଦ୍ରାବ ପ୍ରଭା
 ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ଅସି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅବା ।
 ଦେଖିଲେ ସେ ସୌମ୍ୟ ଶାନ୍ତମୁଖ
 ଜଳ ହୃଦୟ ଜାଗିଯିବ ଭକତ ।
 ନମିଯିବ ମହା ଦାୟିକ ମଥା
 କି ଅଧିକ ଅବା ଅପର କଥା !
 ବଧୂର କୁମାର କୁମାରୀ ବ୍ୟଥା
 ବଧୂବଳି ଡଳା ହୋଇ ବିଦିତା ।
 କରୁଣା ଚନ୍ଦ୍ରକା ଅସିଲେ ଭର୍ତ୍ତି
 ଚିତ୍ତ-ଚକୋରକୁ ତୋଷିବା ପାଇଁ ।
 ଦେଖି ଯୁବରାଜ ଭଞ୍ଜ ସମୁମେ
 ନମିଲେ ତାପସୀ-ପଦେ ବିନମ୍ବେ ।
 ଲଜ-ରାଗବୋଲା ମୁଖେ କାରତ
 କଲା ତପସ୍ବିନୀ ପୟରେ ନତ ।
 ଉଷା ପଦେ ଯଥା ପ୍ରଭାତ ସାଥେ
 ବନ୍ଦଇ ଅରୁଣ ପ୍ରଭା ପ୍ରଭାତେ ।
 ଅଶିଷି ସ୍ନେହାନ୍ତ୍ର କଣ୍ଠେ ତାପସୀ
 ବୋଇଲେ ମୃଦୁଲେ ଅଳପ ହସି—
 “ଅଗ୍ରାକୃତ ପ୍ରେମେ ହୋଇ ଦାସିତ
 ବିଚଳିତ ତୁମେ, କି ଅଚମ୍ବିତ ।
 ପାଇ ପ୍ରେମ-ସୁଧା ରମ୍ୟ ମାଧୁରୀ
 ଯାଉଛ ପୁଣି ତା ପ୍ରଭାବ ଭୁଲି ।
 ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମଟି ପ୍ରକୃତ-ଜାତ
 ପ୍ରାକୃତିକ ବଳେ ଚିର ଚାଲିବ ।

ପାଳିପାରେ ଏକା ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମୀ
 ଅହଙ୍କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯା' ଅନ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟା ।
 ପ୍ରେମର ପ୍ରକୃତ ନିୟମ ତତ୍ତ୍ୱ
 ପାଳିବାକୁ ଏକା ସେହି ସମର୍ଥ ।
 ଅନୟମେ କେବେ ନାହିଁ ତା' ପ୍ରୀତି
 ନାହିଁ ତହିଁ ଶାନ୍ତି-ତୃପ୍ତି-ମୁକତି ।
 ସ୍ତୋତସ୍ତୁତୀ ସ୍ତୋତ ଅବା ଭଲଟେ
 ଭଜିପାରେ ଝରି ପଣ୍ଡିତପଟେ;
 ପାରେ ବା ଲେଉଟିପଡ଼ି ଏ ପୃଥ୍ବୀ
 ଅବାହୁଡ଼ା ମାତ୍ର ପ୍ରେମର ଗତି ।
 ଶତ ତାପାବିଘ୍ନ ବିପଦ ଦଳି
 ତା' ଗତି ମାରଗେ ଯାଏ ସେ ଚଳି
 ଏପରି ପ୍ରତିଭା ଯେଉଁ ପ୍ରେମର
 ତାକୁ ବସ୍ତୁ, ତୁମେ କାହିଁକି ଭର ?
 ବସ୍ତୁ ଯୁବରାଜ ମାଆ କାରତ
 ଜଣା ମତେ ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମତି ।
 ପବନ ପ୍ରଣୟ-କ୍ରନ୍ତ ପାଳନେ
 ହୁଅ ନାହିଁ ବୃଥା ସନ୍ତାପି ମନେ ।
 ଭଞ୍ଜ ମା କାରତ, ଦ୍ୱିଧା ନ କର
 ଗାନ୍ଧବ ବିଧାନେ କୁମାରେ ବର ।
 ପବନ ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ଦେଖି
 ହେଉ ଏ ତାପସୀ କୃତାର୍ଥ ଅଖି ।^{୧୪}
 କହି ତପସ୍ୱିନୀ କାହିଁକି ଚାହିଁ
 ବନପୁଲମାଳା ଦେଲେ ବତାଇ ।

କିଏ ଏ ବାସୁଲ୍ଲମୟୀ ତାପସୀ
 ସତେ କି ବଳର ଶ୍ରୀପୌଣ୍ଡ୍ରମାସୀ ।
 ରାଧାକୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେମ ମିଳନ ବେଳେ
 ଅବିରୁଦ୍ଧ ବନ କାଳିନ୍ଦୀ କୁଳେ ।

୫—କାଗ୍ନିକାନ୍ଧେ

ଛଡ଼ି ରାଜପୁର ଭୋଗ-ଦିଲାସ
କଲେ ଯୁବରାଜ କାନନ-ବାସ ।
ଅଶାନ୍ତି-ଅନଳୁଁ ନେଇ ନିଷ୍ଠୁର
ଲଭବା ସକାଶେ ହୃଦୟେ ଢୁଞ୍ଚି ।
ଶାନ୍ତିର ଅମୃତମୟ ପରଶେ
ଅସିଥିଲେ ଧାର୍ମ ଅଶା-ଅବେଶେ ।
ଦେଶ ଦଶ ଚନ୍ଦ୍ରା ଥିଲା ଯା ଜଡ଼
ଦେଇଥିଲେ ସବୁ ସ୍ମୃତିରୁ ଢ଼ିଞ୍ଚି ।
ଦେଇଥିଲା ପୁଣି ପ୍ରାଣେ ପୀରତ
ପବନ-ପରଶା ପ୍ରିୟା କାରତ ।
ଯୁଗଳ ଜୀବନ ନିଗଡ଼ ବଳେ
ଛନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରଣୟ-ଛନ୍ଦେ ।
ଶବର ପଞ୍ଜୀରେ ପରବେଷ୍ଟର
ଥିଲେ ସବୁରୂପେ ନୃପକୁମାର ।
ଶବରଙ୍କ ସହ ମୃଗୟା ବେଶେ
ବୁଲୁଥିଲେ ଗିରି ଗହନ ଦେଶେ ।
କେବେ ବା ସକଳେ ପାଶେ ହକାରି
କହୁଥିଲେ ନୀତି-କଥା ତଥାୟ ।

ଦେଇ ନବ ନବ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ
 କରୁଥିଲେ ଦିବ୍ୟ ଛୁରି ମାର୍ଜନ ।
 ଜାତି-ପ୍ରୀତିମତା ମନ୍ତ୍ରର ଦାସୀ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଠୋର ଦାୟିତ୍ବ ଶିକ୍ଷା ।
 ଦେଇ ଥରେ ଥରେ ଯୁବକ ଦଳେ
 କୁସ୍ତି କସରତମାନ କୌଶଳେ ।
 ଶିଖାଉଥିଲେ ସେ ଯତନେ ଅତି
 କରି ଚମତ୍କାର ସବୁର ମତି ।
 ଗୁରୁତ୍ବପେ ତେଣୁ ଅନ୍ତରଗତେ
 ବଢୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସବୁ କରତେ ।
 କୁମାରଙ୍କ ପରମର୍ଶ ନ ନେଇ
 କାହିଁରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତୁ ନଥିଲେ କେହି ।
 କେବେ ଧରି ଧରି ଶାରଙ୍ଗ ହସ୍ତେ
 ବୁଲନ୍ତି କୁମାର ବନ ପର୍ବତେ ।
 ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଶୋଭା-ସମ୍ପଦମାନ
 ବିମୁଗ୍ଧ ନୟନେ କରି ଲୋକନ,
 କାହିଁ ହୋଇଯାନ୍ତି ଅବା ଚକିତ
 ବିଷ୍ଣୁସ୍ତେ ହୁଅନ୍ତି କାହିଁ ଥକିତ ।
 ପୀରତ-ପ୍ରତିମା କାନ୍ଦିତ ତୁଲେ
 କେବେ ବିହରନ୍ତି ତଟିନୀ କୁଳେ ।
 ବିବିଧ ଅମୋଦ କୌତୁକ କରି
 ପରମ ପୁଲକେ ପରଶ ଚରି ।
 ଯୁଗଳ ମଧୁର ମୁରତି କାହିଁ
 କେବେ ବା ଅଦୂର ପଥରୁ ଗୁହ୍ୟ;

ଅନନ୍ଦ ଅଧୀରେ ଜଗତ-ବାଳୀ
 ଏକୁ ଏକ ବୋଲି ଦିଅନ୍ତି ତାଳି—
 “ଅମର ରଜା ରେ ଅମର ରାଣୀ
 ଦେଖିବ ଦଉଡ଼ି ଅସ ଉଡ଼ିଣୀ ।”
 ଶବର ଶବରୀ ସାରଳା ଭକ୍ତି
 ସଶକ୍ତ ଉଦାରମଧୁର ସ୍ତ୍ରୀତି;
 କାରତ-ମୀରତି-ସୁଧା ସୁଅଦ
 ଦେଉଥିଲା ତାକୁ ଅମର ପଦ ।
 ଯାଉଥିଲା ଦିନ ଅନଳେ ବହୁ
 ବନବର ବେଗେ ବନରେ ରହୁ ।
 ସହସା ଭାଜିଲା ସୁଖ-ସୁପନ
 ଶତ ବ୍ରତ କିବା ହେଲା ପଡ଼ନ ।
 ଅକସ୍ମାତ ରାଜ ହକରା ଅସି
 ନେଇଗଲା ଦେବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଣି ।
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପୂଜାରୀ ପୁରସ୍କୃତ
 ସବଳେ ଅକର୍ଷି ରାଜ ସମୁଦ୍ର ।
 ଯିବାବେଳେ ଯୁବା ବରଜ ପଞ୍ଚୀ
 ବିକଳେ ଶବର ଶବର-କାଳୀ;
 ଲେଟିଗଲେ କାନ୍ଦ ପୟର ତଳେ
 ଉପାଇ ବସୁଧା ଲେଉଟ-ଜଳେ ।
 ସମସ୍ତକୁ ସ୍ନେହ ସମ୍ବୁଦ ଭାଷେ
 ସାନ୍ତୁଳନା ପ୍ରଦାନ କହୁରୂପେ ସେ ।
 ସସତ୍ତା ଲଞ୍ଜିକ କେକଳ ବୋଧୁ
 ଦେଉପାଉଥିଲେ ଶ୍ରୀହସ୍ତ ମୁଦି ।

“ଅଧୀର ନ ହୋଇ ପରାଣ ସହ ।
 ଦିନା କେତେ ଏଥୁ ଥାଅ ଗୋ ରହ ।
 ଅଗରେ ମୁଁ ଫେରି ଆସି ତୁମ୍ଭକୁ
 ନେଇଯିବି ପୁଣି ରାଜପୁରକୁ ।”
 ଦେଖି ବ୍ୟାଧ ବେଶ କୁମାରଙ୍କର
 ହେଲେ ନରଈଣ ଯୁବ୍ୟ ବିସ୍ରବ ।
 କୋରଧ ଉପେକ୍ଷି ବୋଇଲେ ଧୀରେ
 ବାସ୍ତବ୍ୟ ମଧୁର କୋମଳ ଗୀରେ ।
 କୁମାରଙ୍କୁ ପାଶେ ବସାଇ ରାସ୍ତେ,
 “ଏ କି ଆଚରଣ କରାଉ ପ୍ରାୟେ ।
 ରାଜପୁତ୍ର ହୋଇ ଇତର ପର
 ନୀଚ ଲୋକ ଶୁଦ୍ଧନାଥ ଆଚର
 ବନରେ ରହିବା ଦୃଢ଼େ କି ଲଜ
 ପ୍ରଜା ହାନିଲାଭେ ତୋର କି କାର୍ଯ୍ୟ ?
 ଗୁଣ ସେ ବିରୋଧ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ
 ଶୁଣ ଏବେ ମୋର ବଚନ ବାପ ।
 ପାଟଳୀପୁତ୍ରରୁ ଆସିଛି ଚର
 ରାଜଜେମା ପାଇଁ ନେବାକୁ ବର ।
 ସୁନ୍ଦରୀ ସିଂହାଣୀ ରାଜନନ୍ଦନୀ
 ସବୁରୂପେ ଭୋର ଯୋଗ୍ୟ ସଜ୍ଜିନୀ ।
 କରନ୍ତି ବଡ଼ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତା ପିତା
 କରବା ସବାଶେ ଭୋତେ ଜାମାତା ।”
 ଏତକ ମାତର କହୁଁ ରାଜନ
 ବିନମ୍ରେ ବୋଇଲେ ରାଜନନ୍ଦନ—

“ସମନ୍ତ ପିଅର । ଏତକ ମୋତେ
ବିଦ୍ଧ ହୋଇଛି ମୁଁ ଗାନ୍ଧବମତେ ।
ଶବର ସର୍ଦ୍ଦାର ହିଅକୁ ଏବେ
ଅନ୍ୟେ ବିଦ୍ଧ କରି ନ ପାରେ କେବେ ।”

ଏକେ ଯୁବରାଜ ବିରୋଧ-ଶାନ୍ତ
ଦେଇଥିଲା ରାଜହସ୍ୟେ ଅପ୍ରୀତି ।
ଦୁଜେ ଏ ଦୁଃସହ ଜଳକରଣ
ବାହା କଲ୍ ତାକୁ ଧରଣହର ।
ରାଜ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟ ପାଟ-ଶୁଣି
କୁଳବଧୁ ପୁଣି ବ୍ୟାଧ-କୁମାର ।
କ୍ଷାନ୍ତକୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୃଥ୍ବୀ-ନାଥ
ବୈବାହିକ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ୟ କରଣ ।
ଏ ଘୋର ଅନୀତି ଆତ୍ମର ସବ
ସହନାୟ ନିକି ସହଜେ ହେବ ?
ଅଭିଜାତ୍ୟ ଗବେ ମହାକୁମାରୀ
ନରପତି ପକ୍ଷେ, ସାକ୍ଷାତେ ଜାଣି ?
ଦେଖୁ ରାଜକୋପାନଳେ ଏ ବାଣୀ
ତାଳିଦେଲା ପୁଣ୍ୟଅଙ୍ଗୁଳି ଆଣି ।
ଜେମା ଜାମାତାଙ୍କ ଭଙ୍ଗିମାଗଣ
ତାହାଦେଲା ତାକୁ କରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।
କୁମାର-ବାସିନ୍ୟ ମମତା ବଳି
ଗଲା ସେ ଅନଳେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳି ।
ବହୁତ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ପଛୁଷ ଭାଷେ
ହିଙ୍ଗାସି କୁମାରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୋଷେ ।

ବିହୁଲେ ନରେଶ ହୃଦ ଅଦେଶ
 କାରୁଣ୍ୟେ ନେଇ ବେଗେ ନିବେଶ ।
 “ଏ ପାପୀକ ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳ ଦେଇ”
 ମାର୍ତ୍ତ ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ଗୃହି ।
 ମନଧ୍ୟାନ ଥୋଇ ଜ୍ଞାନପାଶେ
 ରହୁଲେ କୁମାର କାରୁ-ଅବାସେ ।
 ପଶୁଛିଲେ ଘର ସମାଧି ସମ,
 ଧୂଳି ଦଇବ ତୁ କେତେ ନିର୍ମମ ।

୭ଷ୍ଠ—ବନବନ୍ଧେ

ରାଜା ରାଜକେମା ରାଜକାମାତା
କରନ୍ତି ବିନିଧି ଉପାୟ ଚନ୍ଦ୍ରା;
ବିଜନ ମନ୍ତ୍ରଣା-ମନ୍ଦିରେ ବସି
କାହାର ସବୁକୁ ଦେବାକୁ ଧୂସି ।
ତୁନିପଡ଼ି ଦଣ୍ଡେ ଘଡ଼ଏ ରହି
ଟୁପୁ ଟୁପୁ କିସ ହୁଅନ୍ତି କହି,
ପୁଣି ସିଠକାଇ ନାହିଁ ଟିକିଏ
ରଦ କରନ୍ତିଏ ସେ କଥା କିଏ ।
ଅଳପ ଅଳପ ଭୁଲ୍ଲତା ଟେକି
କିଏ ବାଢ଼େ ନୁଆ ପୁସ୍ତକଟିକି ।
ସେଥିରେ ମାତର ମନ ନି ମାନେ
ଗୁମ୍‌ମାର ବସିଯାନ୍ତି ମଉନେ ।
କଳପି କଳପି ଜଳପି ବଢ଼େ
ବ୍ୟସ୍ତରେ ନିସତ ହୋଇ କେ ରହେ ।
ଉଦାସ ନେହେ କେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଗୁହଁ
ଥରେ ଥରେ ଘାଘିଷ୍ଟାସ ପକାଇ
ଉଷ୍ଣାସେ ମରମ ଗୋପନ କଥା
ଅଭିମାନେ କରି ତଳକୁ ମଥା ।
କିପରି କିରାତକନ୍ୟା ସୋହାଗ
ଯୁବରାଜକର ଶୁଣିବ ଆଗ;

ପଡ଼ିଅଛି ପର ସେହି ମନେଣା
 କଥା ଛଟକରୁ ଯାଉଛି ଜଣା ।
 ଦମ୍ଭ ଦେଇ ଜେମା ବୋଇଲା, “ପିତା,
 ଏ ଛବି କଥାକୁ ଏତେ ଚିନ୍ତିତ ?
 ଲୋକ ବଳ ସବୁ ନେଇ ମୁଁ ସାଥେ
 ଯାଏ ଅଜି ଆଗ ସେହି ବନସ୍ତେ ।
 ଝିରଫୁଡ଼ାକ ସୁଭାବେ ସେ ତ
 ଅଛି ବା ତାମର କି କରମତ ?
 ଅମ ଗଡ଼ପଥେ ଦେବାକୁ ବାଧା
 ତରେ ନ ଆସିବେ ପାଶକୁ ସୁଦ୍ଧା ।
 ଯେବେ ନ ମାନିବେ ମୋ କଥା କେହି
 ଅସିବ ପକ୍ଷୀରେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ।
 କଳ କଉଶଳେ ତେଣିକି ଛକି
 ପୋଡ଼ି ପକାଇବି କିରାଜନାକି ।
 ତାହାର ଲାଗି ତ ଲାଗିଛି ନାଟ,
 ସେ ମଲେ ଭାଜିବ ଭାଜକ ଅଶ୍ଳୁ ।
 ଅକଣ୍ଠକେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ଅମର
 କେହି ନ ପାଇବେ ଟିକିଏ ଟେର ।
 ଏଥୁଲାଗି ଅଛି କଥାଏ ଅଭି
 କଉବାକୁ ହେବ ସମୟ ଥାଉଁ ।
 ଶୁଣାନେ ଅଛନ୍ତି ତାମିକ ଏକ
 ଭେଦନାତ ତାଙ୍କୁ ଜଣା ଅନେକ ।
 ତାହାକୁ ହଜାର ଅଣି ସତ୍ତ୍ୱର
 ଏ ପ୍ରେମ ଭଗନ ଉପାୟ କର ।

ଯେପରି ଶବ୍ଦ ସୋହାଗ ଭୁଲି
 ରହିବେ କୁମାର ବୋଲେ ଅମର ।
 ଚିର-ଅନୁଗତ କିଙ୍କର ପରି
 ତା' ପ୍ରତିକାର ସେ ପାରିବେ କର ।” -
 କଲେ ସୀତଙ୍କାର ସେଥିକି ଶୁଣି
 ଜଡ଼ଦେହେ କଳ କହିଲୁ ପ୍ରାଣ ।
 କାରଣ ପୀରତପୁଅ ଦଳନେ
 ଦଳବଳେ ଜେମା ଚାଲିଲେ ବନେ ।
 ଜନ-ସମାଗମ ଚହଲ ଶୁଣି
 ବନେ ଚିରହୁଣୀ ବରତରୁଣୀ ।
 କୁମାର ପାଳିତ କରୁ ଅଶ୍ରେୟ
 ଝିଅଟି ଅସିଲ ଦେଖିବା ପାଇଁ । :
 “କୁମାର ଅସନ୍ନ, ଅବା ବୋଲି କି
 ଅସିଲ ପାଶ୍ଚେଟି ନେବା ପାଇଁକି ।
 କିଶିତନା ଛର ଜାତିରେ ହୋଇ
 ହାତୀ ଚଢ଼ି ଅସେ ଛାଡ଼ି ଫୁଲବ ।
 ସହନାୟ ନିକି ସହଜେ ହେବ
 ରାଜଜେମା ଦେଇ ଆଗେ ଏ ଦମ୍ଭ ?
 କାରଣକି ଜେମା ଗୁଳରେ ଗୁଣ୍ଡି
 ବୋଇଲେ, “ଚଞ୍ଚଳ ପଡ଼ ଓହ୍ଲାଇ ।
 ଦେଖିଲେ ତୋର ଏ ବଡ଼ାଇ ଭଙ୍ଗା
 ଅମ୍ଭ ଜେମା ଯିବେ ପ୍ରଚଣ୍ଡେ ଶୁଣି ।
 ଶୁଣିଲେ କାହାର ବୁଦ୍ଧି ସେହି
 ଦଣ୍ଡକେ ଏ ତଙ୍ଗ ଦେବେ ଛଡ଼େଇ ।

ଡର ଅଛି ଯେବେ କୁଳମାନକୁ
 ରଞ୍ଜିତ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରଣମ ତାଙ୍କୁ ।”
 ଅବାଳୁ କହଇ କନ୍ୟା ସ୍ଵଭାବେ
 ବଢ଼ି ଅସିଅଛି ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବେ ।
 ବନେ ବନେ ଖେଳି ବୁଲି ବହର
 ବ୍ୟୋମ ପଥେ ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗୀ ପର ।
 ଦୁର୍ଜୟ ଦୁର୍ଜୟ ଛନ୍ଦ ଜୁଆର
 ଦୁର୍ଜୟ ଛନ୍ଦ ତୋକୁ ଲକ୍ଷ ଜୁହାର ।
 ଜେମା କାଙ୍କରକ କଥାର ଅର୍ଥ
 ବୁଝିବାକୁ ତାର ଜାଣି ସାମର୍ଥ୍ୟ ?
 ତାପସୀ ବୁଝାଇ କହିବା ଦିବୁ
 ବୁଝିଛି ଏକକିମାତ୍ର ସୁଦଳୁ ।
 ‘ସଂସାରେ ସବୁର ସମାନ ପ୍ରାଣ
 ମାନବମାନଙ୍କେ ସବେ ସମାନ ।
 ତେଣୁ ସେ ଗରଜା ଚରକ କଥା
 ମଣିଲ ମାନନୀ ଶତମ ପିତା ।
 ଅନନ ସୁଲଭ ହଲଭ କର
 ବୋଇଲ, “ଗରଜ ପଡ଼ିଛି ମୋର ।
 ହାତରୁ ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ିବା ପାଇଁ,
 ଜେମା ଫେମା କିଏ ନ ଜାଣେ ମୁହିଁ ।
 ଶୁଭରଞ୍ଜିତ, ବୋଇଲେ ଚରେ,
 “ଅମ ଜେମାଦେଇ ଏଇ ଦେଶରେ ।”
 ଗେଲେଇ ଗେଲେଇ ବଦନ ମୋଡ଼
 ଅଳପ ରସନା ଓଷ୍ଠେ କାମୋଡ଼ ।

ବୋଇଲା କାରତ ଖାଇ ତାକୁ
 “ଭରଗଲି ପରା ଏଇ କଥାକୁ ।
 ତମ ରାଜ୍ୟସ୍ଥର ଜେମାର ପର
 ମୁହିଁ ତ ଏ ବନେ ବନ-ଶିଖର
 ମୁଁ ତ ତାକୁ ତାଙ୍କ ନ ଥିଲି ଯାଇ
 ତା ମନକୁ ସିନା ଆସିଛି ସେହି ।
 ଆଗ ତେବେ ସେହି ପ୍ରଣାମ ମତେ
 ମୁଁ ତାକୁ ନମଇ ସିନା ପଶ୍ଚାତେ ।”
 କାରତ ଭଞ୍ଜ କଥାର ଛର
 ତାହୁଁଲୁପ୍ତର ଭଙ୍ଗୀ ବଢ଼େଇ;
 ପାଲଙ୍କିରେ ଥାଇ ରାଜଦୁଲ୍ଲଖୀ
 ବିଶଦେ ପାରିଲା ସମସ୍ତ ଶୁଣି ।
 ଲୁହ ହୋଇଗଲା ସତେ ନିଆଁ କି
 ବାରୁଦ ଗୁଳାରେ ଆସି ଚମକି ?
 ହୋଧ ତମତମେ ଘୁରଇ ଆସି
 ବୋଇଲା ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ—
 “ବେଗେ ଯାଇ ଏହି ବଜାହୁଣୀକୁ
 ରୁଷି ଧରି ଆଣ ହାତାରୁ ଝିଟି ।
 କାନ ମୋଡ଼ ତଳେ ଦିଅ କରୁଡ଼
 ତା’ ହାତୀ ଗୁଲ୍ ତା ବୁକୁରେ ମାଡ଼ ।
 ତେବେ ଗୁଡ଼ିକ ତା ଗୁଡ଼ର ଖଣ୍ଡ
 ଯେମିତି ଦୋଷକୁ ସେମିତି ଦଣ୍ଡ ।
 ନ ପାଇଲେ ସେହି ଉତ୍ତମ ଚୈତ୍ୟ
 ନ ଚିହ୍ନିବ ଜେମାଦେଇ ବୋଲି କେ ।”

କହୁ କହୁ ଜେମା, ଜେମା ଗୁକରେ
 ବେଢ଼ିଗଲେ କାହିଁ ଗୁରପାଣରେ ।
 ମାର, ମାର ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରଲ କରି,
 କଲିକତରକୁ ପିନ୍ଧୁଥ ପର ।
 ବିଷମ ବିପଦ ବାର କାରତ
 ପଡ଼ିଲା ତଳକୁ ଡେଇଁ ତଡ଼ି ।
 ଅଦୂର ଜଙ୍ଗଲେ ଦାଉଡ଼ିଯାଇ
 ଅଖି ପିଛଡ଼ାକେ ଆସିଲା ଧାଇଁ ।
 କାଣ୍ଡ ଧନ୍ତୁ ଧର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରାଗେ
 ଚଣ୍ଡୀ ପର ଗର୍ଜେ ଚଢ଼ିଲା ବେଗେ ।
 ଜେମା କିଙ୍କରକୁ କାଣ୍ଡ ବରପି
 ଲଣ୍ଡିଭଣ୍ଡି କରିଦେଲା ସୁକେଶୀ ।
 ଶଣ୍ଡା ଧର ଯେତେ ଜେମା ଗୁକରେ
 ହୁଣ୍ଡା ପର ମାଡ଼ିଥିଲେ ସମରେ,
 ହଟାଇପାରିଲେ ନାହିଁ କାହିଁକୁ
 ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲେ ଜେମା କଡ଼କୁ ।
 ପବନ-କମ୍ପିତ ପତର ପର
 ବିକଳେ ଜେମାକୁ ବୋଇଲେ ଥର—
 “ଗୁଲୁଲୁ ମଣିମା, ବେଗେ ପଲେଇ
 କରାଉନା ନୁହେ, କାଳିକା ସେହି ।
 ଅଉ ଦଣ୍ଡେ ରହି ରୋଧିଲେ ତାକୁ
 ଗିଳି ପକାଇବ ଅମ ସତ୍ତ୍ବ ।”
 କହୁ କହୁ ଭାଦ-ବିହ୍ବଳ ଦାସେ
 ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖି ଜେମା ଆଦେଶେ,

ଜେମାର ପାଲିଙ୍କି ବେଗେ କାନ୍ଦେଇ
 ପଳାଇଲେ ଛୁଲଛୁତର ହୋଇ;
 ନ ଅନାଇ ସୁଦ୍ଧା ପଛକୁ ଥରେ,
 ମିଶିଗେ ଯେସନ ବାୟୁଣୀ ତରେ ।
 ଫେରିଯାଇ ଜେମା ରାଜ୍ୟକୁ ରାଗେ
 ଝାଡ଼ ହେଲା ମନ୍ତ୍ରୀ ଭରତା ଆଗେ—
 “ତମର ହାତରେ ରାଜ-ଭାର
 ଦେଇ ସବନାଶ ହେଲା ଆମର ।
 ନୋହୁଲେ କି ପୁଣି କଣୁଆ ଜାତ
 ଆମର ଆଗରେ ଚଢ଼ନ୍ତେ ହାତ !
 ଖାତର କରନ୍ତେ ନାହିଁ ଟିକିଏ
 ବୋଲନ୍ତେ, ‘ଜାଣୁନା ଜେମାଟା କିଏ ?’
 ଛର କିରତନା କିମ୍ବ ନ କଲା
 ନାକ କାଟିନେଇ ହାତରେ ଦେଲା ।
 ଶୁଣିଲେ କି ବୋଲି ବୋଲିବେ, ଲୋକ
 ପୁରୁଷପଣକୁ ତମର ଧୂକ ।
 ତମର ଅଯୋଗ୍ୟପଣରୁ ସିନା
 ପାଇଲି ମୁଁ ଆଜି ଏତେ ଲଜ୍ଜନା ।
 ଜାଇଁ ଥିବାଯାକେ ମନରୁ ମୋର
 ଯିବ କି ଏ ଦୁଃଖ ଆଉ ପାସୋର ?
 ଏଡ଼େ ନିରକତେ ଅଛୁ ଯା ଜାଇ
 ସରମ କି ତମ ମୁହଁକୁ ନାହିଁ ?
 ଏମିତି ଜାଇଁ ଯା ଥିବ ଜୀବନେ
 ମରଣଟି ଶ୍ରେୟ ସହସ୍ର ରୁଣେ ।

ନ କଲେ ଏଥୁର ପ୍ରତିବିଧାନ ।
 ବୁଝିଯିବ ସବୁ ମହତମାନ ।
 ବେଗେ ଦଳନଲେ ବନକୁ ଯାଇ
 ଧରଥର ଅତି କୁତା ଲଗାଇ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ଗର୍ଭବିଣା କିରାଜିନୀକି
 ହାତଗୋଡ଼ ବାଧୁ ରାଜଧାନୀକି;
 ଭୁବନ ଗଙ୍ଗା ନଦର ଗାଲ ଗାଲକେ
 ବୁଲୁଥାନ୍ତି ଯାଇ ମୂଳକେ ।
 ଗଙ୍ଗା ପ୍ରଦେଶ ତାକୁ ବସାଇ
 ମୁଖଗ୍ରାମ କହି ଧେନ୍ୱାସ ଦେଇ ।
 ଢେଣିକି ଯା ହେବ ଅବସ୍ଥା ତାର
 ସେ ଶୁଣୁ କରବା ପଛେ ବିରୁର ।
 ନ ଶାସିଲେ ତାକୁ ଭଗିତ ଦଣ୍ଡେ
 ଶେଷକୁ ସେ ଚଢ଼ି ବସିବ ମୁଣ୍ଡେ ।
 ରାଜା ପ୍ରଜା ମାନ୍ୟ ଧର୍ମ ମହତ
 ବୁଝିଯିବ ଏହିପରି ମୁମୁକ୍ତ ।
 ଏଥୁର ଟିକି ହେଲା ନ କର
 ନିଷ୍ଠା ତାହାକୁ ଅଣ ହେ ଧର ।
 ଯେବେ ନ ମାରିବ ତାହାକୁ ଧର
 ପୋଡ଼ିଦେଇ ଆସ ଶବର ପଞ୍ଜୀ ।
 ଜେମା ଭଗିଚଣ୍ଡୀ ମୂରତ ଦେଖି
 ମନ୍ତ୍ରୀର ଗଲ କି ହାଲକ ଶୁଣି ।
 ସୈନ୍ୟବଳ ଘେନି ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
 ରାଗ ଗରଗରେ ଗଲ ବନପ୍ରସ୍ତ ।

ମାତ୍ର ଯାହା ଲାଗି ଏତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା
 ନ ମିଳିଲା ସେହି କାରଣ ପତ୍ନୀ ।
 ଖୋଜି ଖୋଜି ଦୋଷେ ନ ପାଇ କାହିଁ
 ଆସିଲା ପକ୍ଷୀରେ ନାଆଁ ଲଗାଇ ।
 ବନ ବାସେ ବହୁତ ଜଳଇ ଏଣେ
 ଗଲା ଦୋହଦିନୀ ଜୀବନ୍ତି କେଣେ ।

୨୩—ସଲିଳ-ସ୍ରୋତେ

ତାପସୀ ଅଶ୍ରମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଟି
କି ମଧୁରେ କରେ ଅହ୍ଲାଦ ବୃଷ୍ଟି ।
କାହା ‘କୁଅଁ’ ‘କୁଅଁ’ କଳ କାନ୍ଦଣା
ବଜାଏ ଏ ମୃଦୁ କରୁଣ ବାଣୀ ।
ପାଦପ ଲୁହକା ପତର ହାତେ
ଗେଲି କରନ୍ତି କି ତାକୁଇ ଏତେ ।
କନକନେ ସୁଲୁସୁଲୁଆ ବାଆ
ସନସନେ ଡାକେ, ‘ଖେଳିବୁ ଅ’ ଅ ।
କଳକଣ୍ଠେ କେଜା କଳାପ ତୋଳି
ଡାକେ, ‘ଅଅ, ଅଅ ଖେଳିବୁ’ ବୋଲି ।
ଡାଆଁ ମାରି ମାରି କୁଅଁ ମିଶିଗ,
ଭାକଇ, ‘ଅ-ଅରେ ଖେଳିବା ସାଙ୍ଗ !’
ହଳଦୀବସନ୍ତ କୋଳ ଡାକଇ
‘କାନ୍ଦ ନା କାନ୍ଦ ନା କୁନା ରେ’ କହି;
ବୁଝାଇ କହେ କି କଳା କୋଇଲି
କାଲି ଅଣିଦେବି ଯୋଡ଼ା ପୋଇଲି
କରିବାକୁ ସବୁ ଜଞ୍ଜାଳ ତୋର,
କାନ୍ଦ ନା ରେ କଳାମାଣିକ ମୋର ।
ଡାକୁଅ ଡାକୁକ ଡରଇ ଡାକେ
ଲୁଗି ବସି ବଣି ବାର୍ଜୁଣ ପାକେ ।

ହେବ ପର ଏହି ନବ ବାଳୁଡ଼
 ବିରହ-ବିଧୂର କାରତ-ପୁଅ !
 ନୋହିଲେ କାରତ ଆଉ କାହିଁକି
 ବାଳପୁଅଟିକି କୋଳରେ ଜାକି;
 ରୁମା ଶାଉଥାନ୍ତା ଘଡ଼ିକି ଘଡ଼ି
 ଛଳଛଳ ନେତ୍ରେ ଛାତରେ ଭିଡ଼ି ।
 କୁମାର-ପ୍ରତିମା କୁମାର ପାଇ
 କହ ଲୋ ଦୁଃଖିନୀ ! କାନ୍ଦୁ କିପାଇଁ ?
 ପରାଣବଳିର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି
 ସଦୃଶ ଶିଶୁକୁ ଦେଖି କାରତ,
 ହୋଇଯାଏ ତାର ଛାତ-କରତ,
 ଥୋଇଦିଏ ଆଗେ କୁମାର ମୁଣ୍ଡ
 ସେହି ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଲଳିତ ଠାଣି
 କାରତ ବୁକୁରେ ବରଛି ହାଣି ।
 ସେ ବିମଳ ବିଧୁ ବଦନ-ପ୍ରଭା
 ଆଖି ଆଗେ ଦିଶିଯାଏ କି ଅବା !
 ଅଜାତ ଘଟଣା ଗୋଟିକି ଗୋଟି
 ଦଶର ପାସୋର ପେଟିକା ପିଟି ।
 ହୁଅଇ ଅଥୟ କାରତ ମନ
 ନ ରୁଚେ ତାପସୀ ହୃଦ ବଞ୍ଚନ ।
 ବିଦଗ୍ଧହୃଦୟା ବରକା ଅହା
 ବିଷ ପରି ମଣେ ବସିଲା ଠାଆ ।
 କୁମାର ବିଳମ୍ବ ହୁଅ ନ ପାଇ
 ବେଳୁ ବେଳ ହୁଏ ବାତୁଳୀ ପରି ।

ଦେଖୁ ନବଜାତ କୁମାର କଥା
 ଦିଏ ଜୀବତକୁ ଦ୍ଵିଗୁଣ ବ୍ୟଥା ।
 ଅଥୟ ଅବତେ କାତର ଜାଣି
 କୁମାର ଅଗମ କେବଳ ଚିନ୍ତା,
 ନ ମାନ ପାରେ ତାପସୀ ମନା
 ଭବ୍ବକଣ୍ଠିତ ଅଣା ଅଦମ୍ୟ ସିନା ।
 ହୁଅ ପୁଅଟିକି କୋଳରେ ଧରି
 ପତି-ପଥ ଅନୁସରଣ କରି
 ଜୀବତ କାନନ ଦେଇଲ ଏକା,
 କରେ ପିତ ପତିଦତ୍ତମୁଦ୍ରାକା ।
 ବାଟ ନୁହ କେବେ ଅବାଟେ ଶୂଳେ
 ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ପଚାରେ:—
 “ମୋ କାନ୍ତକୁ ତମେ ଦେଖିଛୁଟିକି
 ଅଜପାଏ ନ ଅସିଲେ କାହିଁକି ?”
 ପାଗଳୀ ବୋଲି କେ ଟାପର କରେ
 କିଏ ବା ସଦୟେ ବୋଧର ଥରେ,
 ବାଳମ୍ବ କାରଣ କହି ବା କିଏ
 ଜୀବତକ ବାଟ ଦେଖେଉଦୟ ।
 କଳମ୍ବ କାରଣ ଶୁଣୁ ଜୀବତି
 ରହିଯାଏ କଳ ପିତୁଳୀମତି ।
 ଅଖି ବାଟେ ଜୁଲୁଜୁଲିଅ ପୋକ
 ଉଡ଼ିଯାଏ ଅବା ଘୋଷି ଅକେବ ।
 ମନେ ମନେ କର ମନକୁ ଅଣ୍ଟା
 ପୁଣି ବଜବାଳା କାହାର ବାଟ ।

ନିରାଶାରେ ବାନ୍ଧ ଅଶାର ବଳ
 ହୁଏ କେବେ ଦମ୍ଭ, କାହିଁ ବିକଳ ।
 ବାଟ ଭରଲତା ଭୃଣକୁ ଚାହିଁ
 ଜ୍ଞାନକୁ କୁମାର କଥା ପୁଚ୍ଛଇ ।
 ପଦ ଶକ୍ତ ଶକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି
 କୁମାର ଆସିଲା ପରାଏ ମଣି,
 ଭରତର ପରି ଦଉଡ଼ିଲାଏ
 ଥରଥର କରି ପଚାରିଲାଏ ।
 ଶୁଣି ସନସନ ସମୀର ସ୍ଵନ
 ଚାହିଁ ଚଉଦିଗେ ହୋଇ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ।
 କୁମାର ଡାକନ୍ତି ବିଚାରି ମନେ
 ଚମକି ପଡ଼ଇ ପର୍ଯ୍ୟା କୁଳନେ ।
 ତମେ ବନପଥ ବରଜି ବାଳା
 ନଗର ମାରଗ ଅବଧରିଲା ।
 ଆକାଶେ ଫୁଟିବା କଳ୍ପଲେ ବୋଲି
 ଖେଳୁଥିଲା ସଞ୍ଜ ସୋହାଗେ ଦୋଲି ।
 ସଞ୍ଜଦତ୍ତ ସାଥେ ଦାସଦମ୍ଭ
 ନେଇଯାଉଥିଲା ତମକୁ ଭଣ୍ଡ ।
 ମଙ୍ଗଳ ଉତ୍ସବେ ଉଚ୍ଛଳି ପୁରୀ
 ବାଜୁଥିଲା ବାର ଟମକ ଭୂରୀ ।
 ଅନନ୍ଦେ ବିହ୍ୱଳ ନଗର ଲୋକ
 ପ୍ରହରାରେ ଶୋହେ ପୁଷ୍ପସୁବଳ ।
 ରୁଦ୍ରଭାଳ, ରମ୍ଭା ପାଦପମାନ,
 ବେନି ପାଶେ ପୁଣିକୁମ୍ଭ ସ୍ଥାପନ ।

ଶଙ୍ଖା ହୁଳହୁଳି ଉଛୁଳି ଉଠେ
 ବାଣ ଗରଜନେ ଆକାଶ ପାଟେ ।
 ନୃତ୍ୟଗୀତ ଶ୍ରୀତୀକୌତୁକ ରସେ
 ରଜଧାନୀ-ରାଣୀ ସତେ କି ହସେ ।
 ଯହିଁ ଯାଅ ତହିଁ ଜନତା ଜଡ଼
 କାହିଁ ହୁଏ ନାହିଁ ଅଡ଼େଇ କଡ଼ ।
 ବାହୁଲୀ ଜୀବତ କାହିଁ ନ ଗୁହଁ
 ଯାଏ ନବ ଜନତା ସାଗର ବାହି ।
 କାହିଁ ତଗଡ଼ଗେ କାହିଁ ବା ଥକି
 କୁଆଁ ହୁଅଟିକି କାଶରେ ଜାକି,
 ଅକସ୍ମାତ ଦେଖି ଗହଳ ଅତି
 ତମକିନ୍ତେ ଗୁହଁଦେଲୁ ଜୀବତ ।
 ଜା' ସ୍ରାଣ ଅରାଧ୍ୟ କୁମାର ନିଜେ
 ବରବେଶେ କରି ଅସନ୍ନ ବିଜେ ।
 ଗିରିସ୍ଥର ପାଟହାତୀରେ ଚଢ଼ି
 ପଟୁଆର ଚକ୍ରପାଣରୁ ପଡ଼ି ।
 ପଡ଼ନ୍ତୁ ଗୋରବ-ଗୀତିକା ଭାଟେ
 ପାଇକ 'ଆଡ଼େ ହୋ' ବୋଲି କୁହାଟେ ।
 ସେତିକି ମାତର ଦେଖୁ ନ ଦେଖୁ
 ଜୀବତର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲୁ ବୁକୁ ।
 ଶୁଣିଲ କଥାକୁ ନ କରି ସତ,
 ଅସିଥିଲ ହୋଇ ଏତେ ଉପତ ।
 ଦେଖିଲ ତ ସବୁ ସାକ୍ଷାତେ ଏବେ
 କେଉଁ ବଳେ ଥିବା ରହିବ ଦମ୍ଭେ ?

ଅଖିକି ଅଖିଲ ହେଲୁ ଅନ୍ଧାର
 ଘୁରିଗଲା ମଥା ଚକ୍ର ଅନ୍ଧାର ।
 ସଦେହ ବରଜା ପତର ପରି
 କାତର କଳିଜା ଉଠିଲା ଥରି ।
 ଆକୁଳେ ଜନତା ଠେଲି ପକାଇ
 ବିକଳେ ବୋଲଇ କୁମାରେ ଗୁହଁ—
 “କାହିଁ ଯାଅ ନାଥ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇ
 ଘୋର ବନେ ପୁଅ ଭରଯା ଥୋର ।
 ତମର ସକାଶେ ପାଗଳୀ ପରି
 ପଳାଇ ଅସିଲି ପୁଅକୁ ଧରି ।
 କି ଦୋଷ କଲି ନୁଁ ଫେରି ନ ଗୁହଁ
 ପାସୋରଦେଲି କି ପୁରୁଷ ସ୍ନେହ ।”
 କହୁ କହୁ କାହିଁ କାଶେଇ ପୁଅ
 କୁମାର ଗହଣେ ଧରାଇ ଧାଏଁ ।
 ନ ଗୁହଁ କୁମାର କାହିଁକି ଟିକେ
 କାତରେ କାରତ କାନେ ଅଧିକେ ।
 ପରବର୍ତ୍ତୁ ଗଡ଼ ପଡ଼ିବା କଥା
 ପଲ୍ଲୀରେ ଶୁଣୁଛା ସେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା,
 ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣୟ-ପରଶ ସ୍ବାଦ
 ପରିଣାମ ଭୟେ ପ୍ରାଣ ବିଷାଦ,
 ମରମ ଗୁମରା ବେଦନା ଜାଣି
 କୁମାର ଅଟଳ ଅଭୟ ବାଣୀ,—
 ତାପସୀ ଆଦେଶେ ସେପରି ଦେଲ
 ଗାନ୍ଧବ ବିଧାନେ ବରଣମାଳା,

ଯେପରି ମୁଦ୍ରାକା ସଙ୍କେତ ଦେଇ
 ଅସିଛି କୁମାର ତାକୁ ଭଣେଇ,
 ବହୁଯାଉଥାଏ କାର୍ତ୍ତି ସକଳ
 ବହୁଯାଉଥାଏ ଲେଉଟକ-ଜଳ ।
 ତଥାପି କୁମାର ନ ଟାକେ ଥରେ
 - ତଥାପି କାରତ ନ ଶଙ୍କେ ଡରେ ।
 କୋଲର ବୁକୁରେ ବାଡ଼େଇ ହାତ,
 “ଏଡ଼େ ନିଦାରୁଣ ହୁଅନା ନାଥ !
 ମୋତେ ପଛେ ଯେତେ ନିଷ୍ଠୁର ହୁଅ
 ଏ ପିଲାଟି ପରା ତମର ପୁଅ ।
 ଥରେ ଏ ଅଜ୍ଞାନ ବାଳୁତଟିକି
 ଢୋଳେ ଢୋଳି ନାଥ ! ନେବ ନାହିଁ କି ?
 ଥରେ ନିଅ ନାଥ, କୋଳକୁ ଡାକି
 ସାର୍ଥକ ହେଉ ଯା ଦେଖି ଏ ଅଖି ।
 ସେତକରେ ସବୁ ସନ୍ତୋଷ ମୋର
 ଅମଣି ମୁଅକୁ ନ କର ପର ।”
 ତରଙ୍ଗ-ତାଡ଼ିତା ତରଣୀ ତୁଲ
 କାରତ କଥାର କାହିଁ ବା ମୂଲ ?
 ବିଶାଳ ଜନତା ଚହଳ ଭେଦି
 ପାରିବ କୁମାର ବୈରାଗ୍ୟ ଛେଦି ?
 କୁମାର ଗହଣେ ଥିଲେ ଯାବତ
 ରଜ-ପରିଷଦ ପାତ୍ର ଅମାତ୍ୟ ।
 କାରତ ଆରତ ଶୁଣିବା ଥାଉ
 ସାଧୁଲେ ଅଧିକ ପୁରୁଷ ଦାଉ ।

ଦେଖିଣାହାଣ୍ଡିଏ ଭଞ୍ଜିତ ପାଇ
 କାରତକି ପଥ ସେଧିଲେ ଯାଇ ।
 ସମୀରେ ଶୁଣିଲ ପଦର ପରି
 ଫରପର ହେଲା ଲେକ-ଲହରୀ ।
 କିଏ ଲଦି ଦେଲା ଗୋରଠା ବିଧା
 କିଏ ବା ଚୁପୁଡ଼ା, କେ ମାରେ ଖୁଦା ।
 କିଏ ହିଁକି ଦିଏ ପଛରୁ ଚୁଟି
 କିଏ ପୁନା ପୁନା ଦିଏ ଶମୁଟି ।
 କିଏ ପିଲାବାସ ଚିରର ଟାଣି
 କିଏ ଭାଳିଦିଏ ଲାଘୁଥ ପାଣି ।
 କିଏ ଟେକା ଲାଗ କରେ ମଥାକୁ
 କୋଳୁ କେ ଓଟାର ନିଏ ହୁଅକୁ ।
 କିଏ ତା ଅଖିରେ ଖେଳେ ଅଙ୍ଗୁଠି
 କକର୍ଥନା ହୋଇ ବାରେ ଶିଶୁଟି ।
 କାରତ ସେ ସବୁ ନ ମାନି ଟିକେ
 ଜବରେ ଜାପଟି ପୁଅକୁ କାଶେ
 ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତେ ଧାଏଁ କୁମାର ପଛେ
 ବିଳପି ବିଳପି କରୁଣେ ଭଜେ ।
 ପ୍ରବି ପଡ଼ୁଥାଏ ଶୋଣିତ ଧାର
 ସବିଙ୍ଗୁ ଧାରକୁ ଧାର ବାମାର ।
 ଲେଟି ଯାଉଥାଏ କୁନ୍ତଳ ତଳେ
 ତନ୍ତ୍ରଯାଏ ବନ୍ଧ ଲେଉଟକ ଜଳେ ।
 ଦୁଇ ପରି ଭଦ୍ର ପିଲାପଣନ୍ତୁ
 ସେଧେ କି ଉଦ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ଜଳତା ପଥ ।

ହାତରେ ଦଇବ କାହାର ହୃଦେ
 କଣିଏ କରୁଣା ହୁଏନା ଉଦେ ?
 ପ୍ରେମାଗନ ରାଜନୀତି-ପ୍ରଭାବେ,
 ପାଲଟି ଗଲେ କି ପିଣ୍ଡାତ ସବେ ?
 ସରସ ପାଲଟି ସୁରାସୀ ପରି
 ହସର୍ତ୍ତେ ଦୋଷ ସିନା ଏପରି ।
 କେତେ କ୍ରମାବଳ କଣ୍ଠରେ ଥାଇ
 ଜଳିଲା ପରି ମା ଅହନ୍ତ ଗୁହଁ ।
 କିଜାଣି କି ବ୍ୟଥା ସେ ବୁକୁ ବିନେ
 ବଚନ ମାତର ନି ସ୍ତୁରେ ପଡ଼େ ।
 ବାଳାହନ ପଥେ ରାଜତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ
 ଶେଷଥୁଲ୍ଲ ବିରା ଉତ୍ସବ-ସଜା ।
 ଦେଖିଲୁ କାନ୍ଦୁ ପୁଅ କାଶେଇ
 ଭାବ ପରେ ଧାଏଁ କାନ୍ଦ ବୋବୋଇ ।
 ଦବକି ଉଠିଲ ପରୁବ ରାଗ
 ପାଇଲୁ କି ନିଆଁ ପବନ ପାଗ ।
 ଅଜ୍ଞା ଦେଲ ବେଗେ ବରଗି ଚରେ
 “ଏଇ ଯେ କିରାଡ଼ା ଯାଏ ଦାଣ୍ଡରେ
 ହୁଅ ପୁଅଟାଏ, କାଶେ କାଶେଇ
 ତଡ଼ିଦିଅ ତାକୁ ତଣ୍ଡିଅ ଦେଇ ।
 ବାଘରୁ ଓଟାଇ ପୁଅକୁ ନିଅ
 ବରାଣସୀ ସୁଏ ବସାଇ ଦିଅ ।”
 ଯମ ଦୁଇ ପରି ନିଷ୍ଠୁର ଚରେ
 ଗଣିଲେ ବାଣ୍ଟକୁ ହେପଟି ଗଲେ ।

ଜାହାଁବା ପୁଲିନ ସିକତା ପଥ
 ବାହୁ ଯାଉଥିଲା ଜନତା ସ୍ରୋତ ।
 କଣ୍ଠୋଳ-କ୍ଷିପ୍ତା କୁସୁମ ପରି
 ପାଉଁଥିଲା କାଞ୍ଚି ପୁଅକୁ ଧରି,
 ମୁଢ଼ ପୁରୁଷର ବିକଳ ବସେ
 ଗୁରୁ ଥିଲେ ତାକୁ ସଜଳ ଚକ୍ଷେ ।
 ଧାର୍ଯ୍ୟ ଯାଇ ଜେମା ଜଳରେ ଗୁଡ଼େ
 ବାଟ ଓଗାଳିଲେ କାନ୍ଦୁ ଅଗେ ।
 ସାତ ପାଞ୍ଚ ମିଳି ପୁଅକୁ ଧରି
 ହିଁକି ନେଲେ କୋଳୁ ବୁଢ଼ାନ୍ତ ପରି ।
 ଗୋଡ଼ାଏ ପକ୍ଷରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବାଳୀ
 “ପୁଅ, ପୁଅ” ବୋଲି ଛାଡ଼ ବୋକାଳି ।
 ପଛୁ ପିଟୁଥାନ୍ତି ଯୋଡ଼ା ପାରକ
 ନ ଥାଏ ସେଥିକି ମାନ୍ଦ ତା ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
 ମଣି ହରାଇଲେ ପଣିନୀ କାନ୍ଦୁ
 ରଞ୍ଜିତ ଅପଣା ମମତା ଆଉ ?
 ତରଙ୍ଗିଣୀ ଉଠେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦେ
 ଉଠେ ତୋଳିଧରି ଅଜ୍ଞ ବାଳୁଡ଼େ
 ଚକ୍ରପରି ଛଇ ଛଇ ଘୁରୁଇ
 ଢଳିନା ଗର୍ଭକୁ ଦେଲେ ପକାଇ ।
 ‘ଆହା ମୋ ଜୀବନ ଧନ ବେ’ କହି
 ପଡ଼ିଲା କାରତ ତା ପଛେ ଡେରି ।
 ‘ଆହା କାଞ୍ଚି ମୋର’ କହି କୁମାର
 ହାସିଲେ ସରତ ସ୍ରୋତେ ସଜ୍ଜର ।

୮ମ—ଶୃଙ୍ଗାନ ପଥେ

ଦୁରେ ଶମଶାନ ହୋଇଛି ଠିଆ
 ବିସ୍ତାର ବିଶାଳ କରାଳକାୟା ।
 ଗଳାଗଳ ଅଶଶ୍ୟ ନର କପାଳ
 ଉନ୍ମାଦ ଦେଇଛି ମାଳକୁ ମାଳ ।
 ଛିଲ ଭଲ ଶବ ପାଦ ପାପୁଲ
 ବିକଟ କଟିରେ ପଡ଼ିଛି ଝୁଲ ।
 ମେଲଇ ଦେଇଛି କରାଳ ପାଟି
 ଶଙ୍ଖ କିନ୍ତୁ ଗୁଲି ଦେବ କି ଗୁଟି ।
 ଅସ୍ଥି ଦନ୍ତପତ୍ର ଧାଡ଼ିକି ଧାଡ଼ି
 ବିସ୍ତାର ଅସେ କି ଧାର୍ କାମୋଡ଼ ।
 ଦରଦର ଢାଣ୍ଟ ଅଙ୍ଗୁଠି ପର
 ଗୁମି ଶାଉଁଶିବ ଦୁନିଆସାର ।
 ଜୁଇରୁ ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର ଚକ୍ଷୁ
 ଦପ ଦପ ଦିଶେ ଖଣ୍ଡ ଦୁରକୁ ।
 ବସୁ ବିଲେପିତ ସବାଙ୍ଗ ପୁର
 ଉଡ଼ାଏ ମରଣ ବିଜୟ ଧୂଳି ।
 ତାକୁ ତାଳତରୁ ଖାଙ୍କର କେଶେ
 ବିଷ୍ଣୁ ନୟନତା ସମୀର ଘୋଷେ ।
 ବଡ଼ାଇ ପାଦପ ପାଣି-ପଙ୍କଜ
 ଅଡ଼ାଇ ଅଣେ କି ଅନ୍ତମ ଯାତ୍ରୀ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ
 ଥରେ ଥରେ ଦେଇ ଦେହକୁ ଝାଡ଼ି,
 ଲସାଇ ପକାଏ ପୁଅବା ତଳେ
 ଶବ୍ଦେକ୍ଷା ଚଳ ଚାଲି ଉଲେ ।
 ବୁଝେ ବସି ତାର ଶବ୍ଦ ଅସ୍ଥନେ
 ସାଧେ ସିଦ୍ଧିମଳ ସାଧକ ଜଣେ ।
 ପ୍ରିୟ ଧ୍ୟାନେ ସ୍ଥାଣୁ ସଦୃଶ ହୋଇ
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୃଣ୍ମୟ ମାନବ ଥୋଇ,
 ସଂସାର ଚକ୍ରକୁ ଶୁଦ୍ଧିକି ରୋଧୁ
 ନାସା ଅଗ୍ରେ ନେତ୍ର ଯୁଗଳ ଛନ୍ଦି,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପଦେ ରଖି ଅଟଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ
 ଜପେ ପଦ୍ମାସନ ପାରିତାନ୍ତକ ।
 ପାଦପ ପୃଷ୍ଠିତ କୁଞ୍ଜେ ଅନୁର
 ତାପସୀଏ ବାଣୀ ବାଏ ମଧୁରେ ।
 ନିଶା ନୀରବତା ମୃଦୁଳେ ଚାରି
 କରୁଣେ ସେ ରମ୍ୟ ସୁନ ଲହରୀ
 ମନ୍ଦ ସମୀରଣେ ଭାସି ଅସର
 ସେଇ କି ଅନ୍ଧାର ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷଇ ।
 କରୁଣ କୋମଳ ଲଳିତ ତାନ
 ଭେଦର ଅଥୟେ ତାନ୍ତ୍ରିକ କାନ ।
 ଥୟ ହୁଏ ନାହିଁ ତଳେ ତା ଶତ୍ରୁ
 ବିଦରେ ବୁକୁ କି ସତେ ସେ ଗୀତ ।
 ଯେତେ ରୂପେ ରଖେ ହୃଦୟ ରୋଧୁ
 ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତର ନିପାରେ ବୋଧୁ ।

ଜପଭଙ୍ଗୀ ଭୟେ ବିକଳ ମନ୍ତ୍ର
 ବେଳୁ ବେଳ ହୁଏ ଚଞ୍ଚଳ ଅତି ।
 ତାଙ୍କର କିଏ ଗୋ ରହିଛି କାହିଁ ?
 ଜପ ଭଗ୍ନକର ବାଣୀ ବଜାଇ ?
 ଭୟ ଭ୍ରାନ୍ତ ଛାଡ଼ି ପାଶକୁ ଆସ
 କି ବକ୍ତବ୍ୟ ତବ ଅକୁଣ୍ଠେ ଭାଷ ।
 ନ ସରୁ ତାନ୍ତ୍ରିକ ମୁଣ୍ଡ ବଚନ
 ଧୀରେ ନୀରବିନ୍ଦ ବାଣୀନିସ୍ତନ ।
 ପାଦପ କୁଞ୍ଜରୁ ସଧୀରେ ଆସି
 ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାନ୍ନିଧ୍ୟେ ଭାଷ ତାପସୀ ।
 ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତା ସୁରତ ଦେଖି
 ପଡ଼ିଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ସସ୍ତ୍ରେ ଚମକି ।
 ଅଜ୍ଞାତ ଅଶଙ୍କା ସ୍ମରଣେ ଭରି
 ପୂଣ୍ୟ ପାଶେ ଘୋର ପାତକୀ ପରି ।
 ଭାସିଲା ତାପସୀ ତାନ୍ତ୍ରିକେ ଗୁହଁ
 କି ମନ୍ତ୍ର ଜପୁଛି କାହାର ପାଇଁ ?
 ପୁରତେ ଏ କାହା ପ୍ରତି ସୁରତ
 ଥାପିଛି ତାଳୁରେ କାଳକ ପୋତି ?
 ଗମ୍ଭୀର ବଦନେ ତାନ୍ତ୍ରିକ କହେ
 ପରୁର ଯେ କଥା ଶୁଣି ଗୋ ମାଏ !
 ଏଇ ମୃଣମୟ ସୁରତ ଯାର
 ସେଇ ଏ ରାଜନ ରାଜକୁମାର ।
 କିରତନା ସାଥେ କରି ପୀରତି
 କୁଳମାନ ମାରେ ସେ ସୁହମତି ।

ତାହାର ପ୍ରଣୟ ଭଗନ ଲାଗି
 ମତେ ଏଥୁ ଶୁଣ ଛନ୍ଦି ନିୟୋଗି ।
 ତା ପ୍ରତି ପ୍ରତିମା ତେଣୁ ତଥା
 ମନଭେଦ କାଳା ମସ୍ତକେ ମାରି,
 କରଇ ଜପ ମୁଁ ରଜନୀ ଦିବୀ !
 ଶେଷ ହେବା ଯାଏ କୁମାର ବିଭା ।
 ଶୁଣି ତପସ୍ବିନୀ କୋରସେ କମ୍ପି
 କହଇ ତାଙ୍କିକେ “ଆରେ ରେ ପାପୀ !
 କେତେ ପାପୀରୁ କରୁ କହ ତ
 ଜପ ଯା’ ପ୍ରଣୟ ଭଗନ ମନ୍ଦ !
 ଜାଣୁ କି ପାପିଷ୍ଠ ! ପ୍ରଣୟ ପଥେ
 ବିଘନକାଶର ପାତକ କେତେ ?
 ଜାଣୁ କି ପବିତ୍ର ପ୍ରଣୟ ତତ୍ତ୍ୱ
 ଜାଣୁ କି ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମ ମହତ୍ତ୍ୱ ?
 ଜାଣୁ କି ପ୍ରତିଭା କେତେ ପ୍ରେମର
 ତା ପାଶେ ନ ଖଟେ ଦୁନିଆ ଦର !
 ଭଜ ନୀର ଭାବ ଅବିଳ ସ୍ଥର
 ପ୍ରେମକୁ ଯରଣି ପାରଇ ନାହିଁ ।
 ବାଧାବିଘ୍ନ ଭାବ ପ୍ରେମର ନାହିଁ
 ବିଷ୍ଣୁ ପାଶ ଚିରମୁକ୍ତ ତା ପାଇଁ ।
 ପ୍ରେମଟି ପାଦପ ପୀରଇ ଲତା
 ନ ଜାଣଇ ଜାତ ଅଜାତ କଥା ।
 ଦେଖ କୁମୁଦିନୀ ଚନ୍ଦ୍ରମାସ୍ରୀତି
 ଦେଖ ସହକାର ମାଧବୀ ଶୁଦ୍ଧ

କି ଅହ୍ଲାଦେ ସେହି ହସେ ସରସେ
 ବିଳସେ ଏ ସହକାର ଭରସେ ।
 ପ୍ରେମପଥେ ପ୍ରେମୀ ପରମାନନ୍ଦେ
 ବାଛିନିଏ ତାର ପ୍ରଣୟାସ୍ତ୍ରଦେ ।
 ପ୍ରାଣ ବିନାମୟେ ନେ ପ୍ରେମ ପାଇ
 ଧନ ମାନେ ତାର ସମ୍ପଦ କାହିଁ ?
 ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରେମ ନୀରବେ ରହି
 ତା ପ୍ରଣୟାସ୍ତ୍ରଦ ଲେଉଟି ବୁଲଇ ।
 ପାରିଲେ ମୋହନ ପୁଲକେ ପୁଟି
 ଅପଣାକୁ ଦିଏ ତା ପଦେ ଲୁଟି ।
 ଅବାଚିତ ଗତ ମାରଗ ତାର
 ରୋଧନାକୁ ଶାନ୍ତି ଥିଲୁ କାହାର ?
 ଯାହାର ନେ ଦିଶେ ସହର ତାହାର
 କହିବା ଲୋକ ତା ଦେବ କାହାର ।
 ଅନନ୍ତ ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରେମ ରହସ୍ୟ
 ସ୍ୱୟଂ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପ୍ରେମର ବଣ ।
 ତୁ ପଢ଼ ତା ତହିଁ ଜାଣିବୁ କାହୁଁ
 (ଇତରଙ୍କ କଥା ତେଣିକି ଥାଉ)
 ସ୍ୱର୍ଗର ନିଷ୍ଠୁର ନିର୍ଦ୍ଦୟମତ
 ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି ଅଶେଷ ସତତ ବ୍ରତ ।
 କାମନା ନୂତାର୍ଥ କାରଣେ ଏକା
 ଜୀବବଧ ଯାର ଜପା ଜାବିକା;
 ମୋହ ମଦେ ଯାର ମମତା ମତ୍ତ
 ସେ କି ପାଇପାରେ ପ୍ରେମର ତତ୍ତ୍ୱ ?
 ଜାଣୁ କି ମାତର ଆରେ ଦୁର୍ମତ
 କେଉଁ ନରକରେ ହେବ ତୋ ଗତି ?

ନ ଥାଇ ଟିକିଏ କାରଣ ମାଂସେ
 ଜୀବବଧ ପାପ ଯେସନ ଗାସେ
 ସେହୁଘର ସିନା ପାତକ ଭାଗୀ
 ହେଉ ତୁ ପବିତ୍ର ପ୍ରଣୟ ଭାଙ୍ଗି ।
 ତୋହର ଏଥିବା କି ଅଛି ସ୍ୱାର୍ଥ
 ତଥାରୁ ଯା ନିଜ ନରକ ପଥ
 ପର ପ୍ରଲୋଭନ କୁହୁକେ ପଡ଼ି
 ଅଣୁ ଯା ଫଳାକୁ ହାଣି କୁରାଡ଼ି
 ଲଢ଼େ ଲଭ କେବେ ପାଇବୁ ନାହିଁ
 ପଡ଼ିବୁ ଅନନ୍ତ ନରକେ ଯାଇଁ ।
 ଯେବେ ଅଛି ପରକାଳକୁ ଡର
 ଏବେ ବେଳ ଥାଉଁ ଉପାୟ କର
 ଯେପରି ନ ଭାଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ ବ୍ରତ
 ଯେପରି ନ ହୁଏ ନରକ ପଥ ।”
 ଭାଜିଲ ତାଳିକ ଦୁଇ ତାମସ
 ଭାଜିଗଲ ଦମ୍ଭ ଦ୍ୱେଷ ସାହସ
 ତାପସୀ ବଚନ ବଜର ପରି
 ଶତଧା ତା ବୁକୁ ଦେଲ ବିଦରି ।
 ଲଜ୍ଜା ଭୟ ଅନୁତାପେ ତା ଦେହ
 ହୋଇ ଆସିଲ କି ଅବଶମୟ ।
 ପଇଟିଲ ନାହିଁ ପାଟିକି କିଛି
 ଜଳକା ପରି ଯା ଚାହିଁ ରହିଛି ।
 ପିତୁଳୀ ମସ୍ତକୁଁ ଉପାଡ଼ି କାଳା
 ତାପସୀ ତଟିନୀ ନୀରେ ହୋସିଲ ।

୧ମ—ମୃତ୍ୟୁ ବାରଣେ

ଅଗାଧ ଗଭୀର ଅଞ୍ଚଳ ନନ୍ଦି
ଗାଭ କଳ ଗୀତ ଯାଉଛି ବହି,
ଅବିନାଶ ମନ୍ଦେ ଦିବ୍ୟ ଶୁଭ
ଅକ୍ଳାନ୍ତେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ର ଖେଳରେ ମାତ ।
ଶୁଭ୍ର ଫେନ ହାସ ଉକୁଟି ଉଠି
କରେ କୋଟି କାଶ କୁସୁମ ବୃଦ୍ଧି ।
ଭବର ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଳାସ ଛଇ
ଦେଖି ଅବା ଉପହାସ କରଇ ।
ଗୁରୁଚଳଭୁରୁ ନିହାରି ଟେକି
ଜୀବ ପଦେ ଗୁରୁ ଦେଉଥାଏ କି ?
ଦୋଳାଇ ଫେନିଲ ଉରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗେ
ଦୋଳାଇ ଭରସେ ବାରି ବିହଙ୍ଗେ
ଚଳାଇ ଉରଣୀମାଳିକା ବସେ
ଖେଳାଇ ମୀନାଳି ଡୋଳା ଛଟକେ
ନରୁଇ ଛେରୁଇ ପୋତ ପଙ୍କଜ
ଅଶ୍ରୁନ୍ତ ଅବେଶେ କରଇ ଗତି ।
ସିନ୍ଧୁ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଅଶ୍ରୁପିଆସୀ
ସୁରଧୁନୀ ପ୍ରେମ ଅବେଶେ ଭାସି
ଭରା ପଞ୍ଚବନ ତୋରା ପଶରା
ଲୁଟାଇ ଦିଅଇ ଉଦାସେ ପରା ।

ଅସିଲେ ଅଶାୟୀ ଅଶା ବକଳେ
 ଅଶ୍ରୁ ଦିଅଇ ଶୀତଳ କୋଳେ,
 ଅପଣା ଗରଦଧାରଣୀ ପର
 ସମାଜରେ ସେନୁ ସୋଦାଗ କର ।
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅମ୍ଳଦରୁ ପରାଣ ଯା'ର
 ସାଜ ନାହିଁ ଭେଦ ଆଦି ନି ତାର ?
 ଦେଖୁ ଝିଳା ପରି ପରଲ୍ୟାପତା
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଜନ ଗନ୍ଧ ଦାଣ୍ଡିନୀ
 କରୁଣା କାରିଜ କାହିଁ ପୁଅକୁ
 ନେଇ ଗଲ ଦେଇ ମେଲଇ ବୁକୁ ।
 ଯୁଗରାଜଙ୍କର କାହା ଗଜନ
 ପାଇବେ ଫେରାର ହୃଦସମ୍ପତ୍ତି ?
 ପରାଣ ପ୍ରେୟସୀ, ପ୍ରାଣର ପୁଅ
 ଅଲୋଡ଼ି ପଣି ସେ ଅଥରୁ ସୁଅ ।
 ଏକ ପ୍ରଜ୍ଞାକୁଳ ପ୍ରୋତ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ
 ସେଇ ପରା ଭାବି ଅସନ୍ନ ଦୁଃଖେ ।
 ସନ୍ତରଣ ଶାନ୍ତ ଅବଶେ ଏକା
 ସୁନାଗୁଳ ତନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଛି ପିକା ।
 ଦୁମ ଦୃଢ଼ ଭୁଜ ଶିଥିଲେ ଥର
 ଦଶଇ ଦୁଇକୁ ମୃଣାଳ ପର ।
 ଅହା । ସେ ବିମଳ ବିଧୁବଦନ
 ଦିଶେ ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ପଦ୍ମସମାନ ।
 ଥରେ ଥରେ ମେଲି ଅଳସ ଅଖି
 ସ୍ରୋତ ଗତିପଥେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ଟାକି;

ଅଦୂର ସଲିଳେ କାହାକୁ ଚାହିଁ
 ଏଇ କି କାରତ୍ତ ଭାସି ଆସଇ ।
 ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସରେଜିନୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପାସୋତେ
 ଭାସି ଆସୁଥାଏ କି ଓତପ୍ରୋତେ ?
 ଜଡ଼ିଛି ଶୈବାଳ ଦଳ ସଦୃଶ
 ଅଙ୍ଗେ ଅର୍ଦ୍ର ଅଲ୍ଲଳାୟିତ କେଶ ।
 ପରଶ ଅଛି କି ନାହିଁ କିଜାଣି
 ପ୍ରାଣ ଦେଲା ମାତ୍ର କୁମାରେ ଅଣି ।
 ଆପଣାକୁ ଅବା ପାସୋର ପାଇ
 ଜାପଟିଲେ ବେଗେ ଧରପକାଇ
 ଆନନ୍ଦ ଅଧୀରେ ରାଜନନ୍ଦନ
 ପାଇଲା କି ରଙ୍କ ହରହରନ !
 ନ ପାଇ ପୁତ୍ର ନ ମଲା କାରତ୍ତ
 ରହିଲା ଜୀବନେ ମାତ୍ର ବରତ;
 ଅଚେତେ ଅବଶେ ବ୍ୟଥାବିକଳେ,
 ଯୁବରାଜଙ୍କର କରୁଣା ବଳେ ।
 କୁମାର ଶୁଶ୍ରୁଷା ସେବା ଯତନେ
 ଆସିଲା ଚେତନା ବହୁତ କ୍ଷଣେ
 ବିଧୁର ଅଧୀର ଧୀରର ଫେର
 ବୋଧ ଶକତକି ସମ୍ଭଲେ ହରି ।
 ସେ ଚେତନା ତହୁଁ ଥିଲା ତ ହାୟ
 ମରଣ ତା ପକ୍ଷେ ଶତାଂଶେ ଶ୍ରେୟ ।
 କୁମାର ବିସ୍ମୋଗ ବିଧୁର ବାଳୀ
 'ମୋ ପୁତ୍ର' 'ମୋ ପୁତ୍ର' କେବଳ ବୋଲି ?

ବୁଲିଲ ଅଥୟେ ବାହୁଲୀ ପରି
 ବଣ ପରବତ ନଈ ପୋଖରୀ ।
 ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଜଳକା ପ୍ରାଏ
 ଜଳ ଜଳ ଚଷେ ଚୁହୁଁ ଯା ଥାଏ,
 ବେଳେ ବେଳେ ପୁଚ୍ଛୁ “କାହିଁ ମୋ ପୁତ୍ର ?”
 ପଚାରି ପଚାରି ବକେ ବହୁତ ।
 ବୁଝି ହୁଏ ନାହିଁ କଥାର ଅର୍ଥ
 ପାଗଳ ପ୍ରଳାପେ କାହିଁ ବା ତଥ୍ୟ ?
 ନ ଜାଣେ ବରକା ଅପଣା ହୃଦ
 ନ ଜାଣଇ ଖରା ବରଷା ଶୀତ,
 ନ ଜାଣଇ ବାଧା ଯୁଧା ଭୃଷା
 ନ ଜାଣଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଦ୍ରା ଅହାର
 ପବନ ବିଶିଷ୍ଟ ପତର ପରି
 କେବଳ ବୁଲଇ ଦିବା ଶବ୍ଦ ।
 ପୀରତ ପ୍ରତିମା କାରତ ସ୍ନେହ
 କୁମାର ପ୍ରବୋଧ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ;
 ସହସ୍ର ଅଶ୍ରୁସେ ସୁଦ୍ଧା ସୁଦାଏ
 ପଛେ ପଛେ ଥାଇ ଛାଇପରାଏ,
 ତଥାପି ବରଜି ଯିବାକୁ ସାଧୁ
 ନ ବଳଇ ମନ ବିଦରେ ଛାଡ଼ି ।
 ସବୁ ବ୍ୟଥା ଭରି ବିକଳ ବୁକେ
 ସମସ୍ତାରୀ ପରି ସକଳ ଦୁଃଖେ
 ପାଗଳୀ କାରତ ମାରଗ ଧରି
 ବୁଲୁଥାନ୍ତି ଆପେ ପାଗଳ ପରି ।

ଅହା, କି ବିକଳ ଅବଶ ଶିଶୁ
 ଦେଖି ହେବ ଅର ବୁକୁ ବିଦାର
 ଯା ଯାଉ ଜଗତେ ଯେତକି ସୁଖ
 ସେହି ମୁଖ ଧ୍ୟାନ ସେତକି ଦୁଃଖ ।
 ଅହସରୁ ପ୍ରିୟା ଯଥା ବିସିନେ
 ଅକସ୍ମାତ୍ ରାଜକୁମାର ଦିନେ
 ଚାଲି ଚାଲି ଦେଇ କନ୍ଧର ଭୁବ୍
 ଅଗତ୍ୟେ ଗନ୍ଧା ମଝିଲେ ଉଠି ।
 ଅବମୟ ଉଠି ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଅଳସ
 କଲ କି ଯୁଗଳ ଚକ୍ଷେ ବିଳାସ ।
 ସଂଚିତେ ନିଜା ସମସ୍ତା ଝୁଣି
 ଗୁଣିଲେ ଚକ୍ରତେ ଗମକ ଉଠି
 ତାଙ୍କର ପରାଣପ୍ରିୟା କାରତ
 ତାଙ୍କର ବୁକୁକୁ ଉଠିଏ କାତ,
 ରଟମଟ କରି ନିରାଟେ ଗୁଣି
 କଟମଟ କରି ଦାନୁ ଗୋବାର ।
 ମୁକୁଳିତ କେଶ ବିକଳ ମୁଖ
 ଦେଖିଲେ କାନ୍ଦବ ବରଷା ବୁଜ ।
 ଶର ସମ ସେହି ବିକଳ ଠାଣି
 ଦେଲ କି କୁମାର କଲିଜା ହାଣି ।
 ଛାଡି ପାଦଦେଇ କାରତ ଅଗେ
 ବୋଇଲେ କୁମାର ବ୍ୟଥା ବିରାଗେ—
 “ମାର ଗୋ କାରତ ଏ ବୁକେ କାତ
 ଏଇ ଏକା ହୁମ କୁମରଦାତୀ ।

ଅରଜିଛି ଅଣଅୟୁରେ ଯାହା
 ଅନକୋଟୀ ଗୁଣେ ଭୋଗର ତାହା ।
 ସହବାକୁ ଅଉ ଶକତି ନାହିଁ
 ଅଉ ବା ସହବ କାହାର ପାଇଁ ?
 କା ଲାଗି ଧରିବି ଦମ୍ଭ ଧରଣୀ
 ଏ ଜୀବନେ ଅବା ଜାଲ ନ ଚାହିଁ ?
 କ୍ଷିତିପତି କୋଳେ ଜନମ ଲଭି
 ନାହିଁ ଯା ଦେବକୁ ପୁଣି ପଦବା,
 ପରମ ସାଧବା ପ୍ରେୟସୀ ପାଶେ
 ବିଶ୍ୱାସଦାତା ଯେ ତର ସଦାଶେ ?
 ପ୍ରାଣାୟାମ ପୂରି ଯାଉ ସାକ୍ଷାତେ
 ନିର୍ମମେ ନିହତ ଭବର ହାତେ,
 ଜଗତ ମଧ୍ୟେ ସେ ଦୟା ଲାବନୀ
 ରହିବାର ଅଉ କି ପ୍ରୟୋଗନ ?
 ମଦ୍ୟ ଏଣିକି ଗରଣ ସାଧୁ
 ବେଗରେ ବସାଇ ଦିଅ ଗୋ, ବାଜ ।
 ମର ହେଲେ ପ୍ରିୟେ ତମର ହାତେ
 ପାଏ ଗୋ, ସାନ୍ନ୍ଦନା ଶାନ୍ତି କିପୁରେ ।”
 ହୋଇଅଛି ଗୁରୁ ଚକ୍ଷୁ ମିଳିତ
 କିଏ ବା ଅକୁଳ, କିଏ ଚକିତ
 କାହାର ନୟନୁ ଝରଇ ନୀର
 କାହା ଦୃଷ୍ଟି ଦାପ୍ର ଉଦାସ ସ୍ଥିର ।
 ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ କାହୁଁ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
 କାଳସର୍ପ ଏକ ଆସି ଅଭୁତେ,

ଯୁବରାଜପଦ ଛନ୍ଦ ପକାଇ
 ପୁକାର ଭୈରବ ପଣା ଉଠାଇ ।
 ଜଳପାତ ଅବା ତାଙ୍କ ଅରତ
 ଆସିବେ ପାଶେ ମଉଣୀ ଦୁଇ ।
 ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ ଭୁଜଙ୍ଗ ପ୍ରତି
 କହେ ଖଳଖଳ ହସି କାନ୍ଦି—
 “ଏହି ଦେଖ ଏହି ଅରଣ୍ୟ ସାମ
 ଯାଏ ହେଉଁ ଶିଶୁହତ୍ୟାର ପାପ ।
 ଧରିଲୁ ଧରିଲୁ ଖାଇଲୁ ଏଇ
 ବିନା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତେ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ।”
 କହୁ ବନ୍ଧୁ ଏହିପରି ପାଗଳ
 ପଳାଉଛୁ ଭେଟେ ବିଜୁଳୀ ଭଳି ।
 ଅହା, ପ୍ରିୟେ, ବୋଲି ତାଙ୍କ ବକଳେ
 ମୁକ୍ତିଦେ କୁମାର ପଡ଼ିଲେ ତଳେ ।
 ଯୁବରାଜଙ୍କର ଏ ଦୁଃଖ କେହି
 ନାଶେ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜାଣିଲେ ନାହିଁ ।
 ‘ଅହା’ କହି ସାହା ହେବାକୁ ଶେଷେ
 ଅଜି ଏ ଅସଲ ମୃତ୍ୟୁ ବାରଣେ ।

୧୦—ଭୀଷଣପଣେ

ପଡ଼ିଲା ରାଉଜ ମାଡ଼ି ମଡ଼କ
 ମଲେ ଅନାଦାରେ ପ୍ରଜାପାଟକ ।
 ଧନ ଧାନ ବିନେ ବିକଳେ ରଡ଼ି
 ଝିଡ଼ିପୋକ ପରି ଗଡ଼ିଲେ ଝଡ଼ି ।
 ଅକାଳେ ଜୀବନ-ବୃନ୍ତରୁ ଲେଟି
 ଗଲେ କାଳମୁଖେ ଗୋଟିକି ଗୋଟି ।
 ଭୟ ବିକଳେ, ହା-ହା ହତାଶ
 ମଣିଷ ଖାଇଲା ମଣିଷ ମାଂସ ।
 ନ ରହିଲା ସ୍ନେହ ମାୟାମମତା
 ନ ରହିଲା ଲଜ ଲୌକିକ କଥା ।
 ଘରଦ୍ବାର ପୁଅ ଭାରିଯା ଛଡ଼ି
 ଅକୁଳେ ବିକଳ ବୋବାଳି ପାଡ଼ି;
 ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ ରାଜ-ସାହାଯ୍ୟ ଆଶେ
 ନିତପ୍ରତି ସିଂହଦୁଆର ପାଶେ ।
 ଅଳସପ୍ରୀତି ପ୍ରଜାସକଳ
 ଦୂର ଦୂରନ୍ତରୁ ଦଳକୁ ଦଳ;
 ନାହିଁ କାହା ଦେହେ ମାର୍ଜିତ ପଳେ
 କେବଳ କଳାକାୟ ସକଳେ ।
 କପୋଳ ନୟନ କୋଟରଗତ
 ବିକଳ ବଦନ ଦନ୍ତୁର ଦନ୍ତ ।

ପୁରୁପୁରୁ ଭଡ଼େ ବୃକ୍ଷର କେଶ
 ରୁଷ ଡାକ୍ଷିଣ ନଖ ମଳିନ ବେଶ ।
 ପିଠି ପଟେ ପେଟ ପଶର ଲଗି
 ଅଶ୍ଳା ଆଡୁ ଆସେ ଆଗକୁ ଭାଙ୍ଗି
 ଥୁରୁଥୁରୁ ଦେହ ଯାଉଛି ଥର
 ବାଆ ପାଣିପିଟା ପତର ପର ।
 ଗୁଲିବାକୁ ପଦେ ନାହିଁ ଶକତି
 ଜୀବନେ ମାତ୍ର ଯା ଜୀବଅଛନ୍ତି ।
 ଅଶମର ଘୋର ନିଦାଘ କଷ୍ଟେ
 ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବଳ କରୁଣ କଷ୍ଟେ;
 ରାଜ-ପ୍ରାସାଦକୁ ଅନାର ଏକା
 କରନ୍ତି କାକୁଡ଼େ କରୁଣା ଭିକ୍ଷା ।
 ଆହା, କି ବିକଳେ କରନ୍ତି ପାଟି
 ବଜର ହେଲେ ତ ଯାଆନ୍ତା ପାଟି ।
 ମାତ୍ର ରାଜହୃଦ ବଜ୍ରରୁ ଅଶ୍ଳା
 ଅଭେଦ୍ୟ ପର ତା ପୁର କପାଟ ।
 ସେ କାହୁଁ କଲିବ ପେଟର ଦାଉ
 ନିରନ୍ତରାଳ ବା ଜାଣିବ କାହୁଁ ?
 ପ୍ରଜାତଣ୍ଡି ଚିପା ଜୀବିକା ଯାର
 ପ୍ରଜାଦୁଃଖେ ଯାଏ ଆସେ କି ଭାର ?
 ଲେଖ-ବିଳାସର ବିରାମ କାହିଁ,
 ଦୁନିଆର ଦୁଃଖ ଦେଖିବା ପାଇଁ ?
 ଧରଣୀ ଯା ଚକ୍ଷେ ସରଣୀ ପର
 ମଣିଷଗୁଡ଼ାକ ପିମ୍ପୁଡ଼ ପର ।

ଆରତ ଆରତେ ସ୍ଥିର ଆନନ୍ଦ
 ସ୍ଵାର୍ଥପୁଣେ ଚିର ଶରଧା ସଧ,
 ପେଟ-ବିକଳିଆ ପ୍ରଜାଗୁଡ଼ାକ
 ପାରନ୍ତି ତା ସିଂହଦୁଆରେ ଡାକ ।
 ଏସବୁ ତାକୁ ବା ରୁଚିବ କାହୁଁ
 ପିଠିକି ବାଧେ କି ପେଟର ଦାଉ ?
 ଅଶ୍ଵାସନା ଦେବା ଥାଉ ତେଣିକି
 ଅଧିକ ଗୁହଁଲେ ରଙ୍ଗେଇ ଆଖି ।
 ଦଣ୍ଡୁଆସୀ ହାତେ ମାଡ଼ ମରାଇ
 ଢଉଁଦେଲେ ଗଲେ ଢଣ୍ଡିଆ ଦେଇ ।
 ପେଟ ବିକଳକୁ ପିଠିରେ ପାଇ
 ପ୍ରାଣଭୟେ ଲେକେ ଗଲେ ପଳାଇ ।
 ‘ଅହା, ଅମ ଦୟାବନ୍ତ କୁମାର
 କାହିଁଅଛି ଏଥୁ କର ଉଦ୍ଧାର ।’
 ବୋଲି ଏକକଣ୍ଠେ କହି ସମସ୍ତେ
 ଦଉଡ଼ିଲେ ସେହି ବନସ୍ତ ପଥେ ।
 ଯହିଁ ଯୁବରାଜ ଭୟ-ବିହ୍ୱଳେ
 ମୁଚ୍ଛାଯାଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ଭୂତଳେ ।
 ଜନତା ଗହଳ ଚହଳ ଭୟେ
 ପଳାଇଲା ସର୍ପ ପ୍ରାଣ-ଅଥୟେ ।
 କରୁଣାଗୁଣକୁ ସମ୍ମୁଖେ ଗୁହଁ
 ସବୁ ଦୁଃଖ ଦାଉ ଭୁଲିପକାଇ;
 ପରଜା-ପରାଣ ପୁଲକେ ପୁର
 ଉଠିଲା ସାଗର ପରି ଉଡୁଲି ।

ଜୟ ଯୁବରାଜ ଗାର ଭକ୍ଷାସେ
 ବେଢ଼ିଗଲେ ସବେ ଯାଇ ଗୌପାଣେ ।
 ଜୟ ଯୁବରାଜ ଜୟ ବହଳେ
 ଅସିଗନ୍ଧ ହୃଦ ଚେତନା ବଳେ ।
 ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ପରଜାମାନେ
 ବେଢ଼ି ରହୁଛନ୍ତି ଅଳ୍ପ ପ୍ରାଣେ ।
 ସଜନୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କାତର ରସେ,
 ଶୋକ-ସମାଧି ଏ କଳାଳ ବସେ ।
 ପ୍ରଜା-କାୟ-ପାଣି ଗୁଜୁମାର
 ଦେଖି ଏ ବିକଳ ଭାବ ପ୍ରଜାର;
 ଅନୁମାନେ ମନ୍ତ୍ର କାରଣ କଲି
 କହିଲେ ଦାରୁ ମୁରଦ ଭଲି ।
 ଯାହା ଦେଲେ ଅନ୍ଧା, ମରମେ ବ୍ୟଥା
 ପ୍ରଜା-ପ୍ରାଣ ଧନୁ କେ ବୁଝିବ ତା ?
 କହିଲେ କ୍ଷଣକେ ମଉନ ପରେ
 କରୁଣାଦ୍ରୁ କଣ୍ଠେ କୋମଳ ସ୍ଵରେ—
 “ଶୁଣି ମୋର ସବୁ ପରଜାଭାର ।
 ଯେବେ ମୋ ପାଶକୁ ଆସିଛ ଧାର୍ମ,
 ଦେବ ମୁଁ ଅଶ୍ରୁ ପରାଣପଣେ
 ଦମ୍ଭ ଧର ରହ ନିର୍ଭୟ ମନେ ।”
 ଦେଲେ ଯୁବରାଜ ଅଭୟ ବାଣୀ,
 ପରଜା ବିବେକ ସାହସ ଶାଣୀ ।
 ପ୍ରଭୁଜନେ ବନ ଅନଳ ସମ
 ଜାଗିଲା ଉପାହ ବଳ ବିକ୍ରମ ।

‘ଜୟ ଯୁବରାଜ କୁମାର ଜୟ ।’
 ଗାଉଁଲେ ଗନ୍ଧାର ପରଜାତୟ ।
 ଯୋଗ ଦେଲେ ତହିଁ ସମୀର ସାଥେ
 ବନ ଗିରି ଲତା ପାଦପ ସେତେ ।
 ଦରବୋଳୁ ପ୍ରତିଧ୍ବନି ଚନ୍ଦ୍ରଟି
 ଦେଖ ସେ ଅରବ ଚୌଦିଗେ ବାଣ୍ଟି ।
 ବାଜିଲ ଜାଗ୍ରତ ଦୁହେଁ ବନେ
 ଜାଗିଲେ ଜଙ୍ଗଲ ସେ ମହାସ୍ବନେ ।
 ବନେ ଘେନି ପୁର ପରଜାଗଣ
 ‘କଲେ ଯୁବରାଜ ଦଳ ଗଠନ ।
 ପକ୍ଷୀପୋଡ଼ା କାଳୁ ଯେତେ କିରୀଟ
 ବୁଲୁଥିଲେ ବ୍ୟସ୍ତେ ବଣ ପବନ,
 ସବୁ ସବୁ ଶୀତ ଶର ବରଷା
 ପାଇଗଲେ ସେହି ବଳ ଭରଷା ।
 ଯୋଗ ଦେଲେ ତହିଁ ନମସ୍କର ଅସି
 ପୁର ପ୍ରତିଦ୍ବିଷା ପରାଣେ ପୋଷି ।
 କେତେ କିରୀଟନା ମିଶିଲେ ତହିଁ
 ଥିଲେ ସେ ପୁରୁଷ ପ୍ରାବର ପାବ ।
 ସତୀତ୍ବ ପର୍ଷଣେ ଶକତିଶୂନ୍ୟ
 ‘ସପ୍ତ’ ଥିଲେ ସଦା ଥାଇ ମଉନେ ।
 ଯେତେ ପତିପୁତ୍ର-ବିଧିର ବାଳୀ
 ରାଜା ସବନାଶ ସ୍ବଗତେ ଭୁଲି,
 ଯୋଗ ଦେଲେ ସେହି ପୁରବାମାଏ
 ପୁଲ୍ଲବଦଳିତା ପଶିନା ପ୍ରାଏ ।

ଶନି-ସମୀରଣ-ବରଷା ଦେଖି
 ଅମା-ସ୍ନାତ ଅସି ମିଶିଗଲେ କି ।
 ପ୍ରବଳ ବିଦ୍ରୋହ ବଢ଼ରେ ଧ୍ୱଂସି—
 ଦେବାକୁ ରାଜାର ସତ୍ତ୍ୱଭାଗ୍ୟ-ଶ୍ରୀ ।
 ରାଜମନ୍ତ୍ରୀ, ରାଜକେମା ଗରବ
 କରିବା ପାଇଁକି ଅଦା ଖରବ;
 ମିଳିଗଲେ ଏକାବେଳେ ସରବେ,
 ଅବୁଦ୍ଧି ଯଥା ଦାନ୍ତୀ ପରଦେ ।
 ଥିଲେ ପ୍ରପାତକ ମାୟା ଯାବତ
 କ୍ଷମେ ହେଲେ ଅସି ସେ ଦଳଗତ ।
 କିଏ ବା କାରଣ କିଛି ଚେତନ
 ଦେଖା ଶିକ୍ଷାରେ ବା କିଏ ମାଡ଼ଲ ।
 ନରନାରୀ ବେଦ ବାରଣ ନାହିଁ
 ମୁକ୍ତ ଦଳଦ୍ୱାର ସବୁର ପାଇଁ ।
 ସାଜସଜ୍ଜା ଅଦି ସବୁର ଏକ
 ସବୁର ଆୟୁଧ ତାର ଧନ୍ତକ ।
 କିଏସେ ପୁରୁଷ, କିଏସେ ନାରୀ
 ବିନା ପରଚୟେ ହୁଏନା ବାର ।
 ନାହିଁ ବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମ ନିୟମ ପ୍ରଥା
 ନାହିଁ ଭେଦାଭେଦ ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
 ଏକର ଅଦର୍ଶ ଏକର ମନେ
 ଏକବ୍ରତେ ବ୍ରତା ସକଳ ଜନେ ।
 ପାଲିବା ପାଇଁକି ଅସୁକର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 ପାଲି ଦଳପତି ଅଦେଶ ସବ ।

ଏକମାତ୍ର ସେହି ବିରାଟ ଦଳେ
 ଯୁବରାଜ ଦଳନାୟକ ଥିଲେ ।
 ଦୟା ସରଦାର ସଦୃଶ ବେଶେ
 ଚିତ୍ତେକାନ୍ତ ତାକୁ କ୍ଷମ କ'ଣ ସେ ?
 'ଏଇ ସେଇ ଦୟାବନ୍ତ କୁମାର
 ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁ ବାଧ୍ୟରେ ଦୟାସର୍ଦ୍ଦାର ।'
 କେତେକ ମାତ୍ର ଅଗ୍ର ଜାଣନ୍ତି
 କେତେ ଦଳପତି ବୋଲି ମଣନ୍ତି ।
 ନ ଶୋକି ସର୍ଦ୍ଦାର ପରାସ୍ତ କେ
 ନ ବୁଝି କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ଟିକେ,
 ନ ହେଉ ଅଗତ ନିଗତ କଥା
 ନ ରଖି ଅପଣା ମାୟାମନ୍ତା,
 ଉତ୍ସର୍ଗି ମରାଣପଣେ ମରାଣ
 ଉତ୍ସର୍ଗି ସକଳ ସୁଖସମ୍ପନ୍ନ,
 ଥାଆନ୍ତି କାହାର ସନ୍ଧ୍ୟାବୁଜା
 ଦଳପତିଙ୍କର ଅଜ୍ଞାନ ଟାକି ।
 ଅନଳ ଇସାର ପାରିବା ପୁଣି
 ବିକଟ ବାରୁଦ ଗୁଳିକାସରୁ;
 ରହୁଥାନ୍ତି ପଥା ଲୋପ ଗରବେ
 ପ୍ରାଣିକାକୁ ସୁଷ୍ଟ ଶିର ସଂରମ୍ଭେ,
 ତେସନ ଅଟଳ ଭ୍ରାତୃପଣେ
 ଥାଆନ୍ତି ସତର୍କ ପାତ୍ରଜାଗଣେ ।
 ସର୍ଦ୍ଦାର ଉଜ୍ଜିତ ପାବକାଶିଣୀ
 ଜାଳିତଦବେ ବୋଲି ବିଦ୍ରୋହ-ବନ୍ଧି ।
 ଜାତୀୟତା ତାହ ନାହିଁ କାହାର ?
 ନ ହୁଁ ଯା' ଜୀବନ ଧୂଳି ତାହାର ।

୧୧ଶ—ପଦ୍ୟ-ଗାଥୁଣୀ

ନିଶିତ ଲହରୀ ବରଷେ ମେଘ
 ହୁକୁ ଚମକାଏ ବିନୁଲି ବେଗ ।
 ସୁଦ୍ଧ ସୁଦ୍ଧ ବାଧୁ ବୁଲେ ଦଉଡ଼ି
 ରବିତ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଘଡ଼କି ଘଡ଼ି ।
 ଏକାକାର ପୁଅ ଆକାଶ କର
 ଝର ଝର ପଡ଼େ ବରଷା ଝର ।
 ଟପଟ ଟପଟ କି କଥା କହି
 ଭୁଷ୍ଟ ଭୁଷ୍ଟ ଯାଏ ଭୂର୍ଭରେ ବହୁ ।
 ଝରଝର ଝରଝର ପଡ଼େ ସୁନେ
 ଉଦାସ କରଇ ସକାଳ ମନେ ।
 ଅନ୍ଧାରେ ନ ଦିଶେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ
 ବାଧୁ ଘାଟ ମିଳି ଯାଏ କାଦୁଅ ।
 ବଜାଏ ଝରଝର ବିକସୁ-ବାଜା
 ସାରୁକର ମୁଲେ ଶେଙ୍ଗୁଲୁ ରଜା ।
 କଟର କଟର ଭୁଞ୍ଜାଟ ତାର
 କରେ ନିଶୀଥକୁ ବିକଟାକାର ।
 ଦୀର୍ଘ ଦୁଃସମାନ ଗୋଟିକି ଗୋଟି
 ମଟମଟେ ପଡ଼େ ମଦ୍ଧାରେ ଲେଟି ।
 କେଏଁ କେଏଁ କଟ କଟର କହି
 ସବେଶେ ବାଉଁଶ ପଡ଼ଇ ଲଇଁ ।

ମଢ଼ମଢ଼ ଡାକି ମସଜା ଡାଳେ
 ଧଡ଼ଧାଡ଼ ଲେଟିଯାଆନ୍ତି ତଳେ ।
 ବରଷା ସାଥେ କି ନିଶା ନିର୍ଜନେ
 ମାଡ଼ନ୍ତି ପ୍ରକୃତ ଭାଷଣ ରଣେ ।
 କଳା କାଦମ୍ବରୀ ଶତ୍ରୁଆ ପିନ୍ଧି
 ଦେଇଛି ସବାଙ୍ଗ ନିଗଡ଼େ ରୁଦ୍ଧ ।
 ଆଗେଇ ତମସ ମାତଙ୍ଗରାଜେ
 ଡାକ୍ଷଣ ଶର ଆର ତୋଟାନେ ମାଜେ ।
 ଗଛ ଢ଼େଉ ଢ଼େଉ ବିକଟ ସ୍ବନେ
 ପ୍ରସୂର ସଂଗ୍ରାମ-ବାରତା ବନେ,
 ବରଷା ପାଗକୁ ଦ୍ରୁମ ଶାୟକେ
 ହେଦେ ମୁହମୁହୁ ଆଖି ପଲକେ ।
 ଭରସୁ-ବାହୁନୀ ରଣ-ଅରବ
 ପରଳେ ନିଶୀଥ କାଳ ଡାକ୍ତର ।
 ଏ ଘୋର ଦୁର୍ଗମେ ଦୁଇ ଧାତୁଜା
 ବୁଲନ୍ତି ସ୍ବଦେହ ସ୍ନେହ ଉପେଷି ।
 ବାରିପାର ନାଶ-ବିଳାପ ବନେ,
 ନିର୍ଭୟେ ନିଃଶଙ୍କେ ଉଦ୍ବେଗ ମନେ ।
 ତନ୍ତ୍ର ତନ୍ତ୍ର ଘୋର ବରଷା-ନାର
 ବୁଲ ବୁଲ ଦୁଇ ଧାତୁଜା ବାର,
 ସହସା ଦେଖିଲେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଚମକେ,
 ପଡ଼ନ୍ତି ଅଦୂର ଉପଳ ବସେ,
 ବିସ୍ମୟ-ବସନା ଯୁବତୀ ଜଣେ
 ସ୍ବର୍ଣ୍ଣଲତା ସମ ହୃଦରେଇନେ ।

ମେଘ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ରଡ଼ିକି ଡରି
 ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଛି କି ଶମ୍ଭାସୁନ୍ଦରୀ ।
 ଧରାଧର କରି ଗିରି ଗୁହାକୁ
 ନେଇଗଲେ ଦୁଇ ଧାନ୍ୟା ତାକୁ ।
 ଅନଳ ଉତ୍ତାପ ସେବେ ବହୁତ
 ଆସ୍ତେ ହେଲା ବାଳା ସଚେତ ସୁସ୍ଥ ।
 ଆନ କେହି ନୁହେଁ ସେହି ଯୁବତୀ
 ପ୍ରହରର ପାଗଳିନୀ ଜାରିତ ।
 ମାତର ନାହିଁ ସେ ପୁରୁଷ ଶୁଦ୍ଧ
 ଦେଖିଲା ଲୋକକୁ ଦିଏ ଯା' ଭୀତି ।
 ଅନଶନେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଶନେ ରହି
 ଶର ପାଣି ଶୀତ କାକର ସହି,
 'ହାପୁନ୍' 'ହାପୁନ୍' 'ହାପୁନ୍' ବୋଲି
 ଭଲିଦ୍ରେ ରଜନୀ ଦିବସ ବୁଲି,
 ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀନ୍ଦେ ତନୁ ସ୍ପର୍ଶିଲତକା,
 ସଜପୁଟା କଞ୍ଜ ବଦନ ପିକା,
 ଖେଳା ଖଞ୍ଜରାଟ ଇନ୍ଦ୍ରଣ ଲସି
 ଯାଇଛି କରୁଣେ କୋଟରେ ବସି ।
 ଦୁଃଖ ଦାଉଘାତ ଅକଳେ ଲଗି
 ଅବଶ ହୃଦୟ ପଡ଼ିଛି ଭାଙ୍ଗି ।
 ଯାଇଛି ପାଲଟି ପୁର ପ୍ରକୃତ
 ତୋପାନ ଅସାଡ଼େ ଯଥା ପ୍ରକୃତ ।
 ନାହିଁ ସେ ବିଷିତ୍ର ବେଦନା ଝଡ଼ି
 ପଥର ପରସ୍ତେ ହୋଇଛି ଜଡ଼ି ।

ଭଦ୍ରାସ ହତାଶେ ବଧୂର ପରି
 ବୁଲୁଥିଲା ମାତ୍ର ବରସ୍ତୁରୀ ।
 ବଣ ପରବତ କନ୍ଦରେ ଏକା
 ତଥାପି ଥିଲା ତା କରମେ ଲେଖା ।
 ସହିବା ପାଇଁକି ଆଉର ଦୁଃଖ
 ଧୂଳି ଯା' କରମେ ବିଧି ବିମୁଖ ।
 କାରତକି ଶୋକ ସେଇ ବନସ୍ତେ
 ବୁଲୁଥିଲେ ଜେମା ଚରେ ଗୁପ୍ତେ ।
 ନିଶା ନିକାଞ୍ଚନେ ତାଙ୍କର ଆଗେ
 ପଡ଼ିଲା କାରତ ଦରବାରୋଗେ ।
 ଶିକାର-ସନ୍ତାନୀ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଭଳି
 ସ୍ବଭାବେ ତ ହେଉଥିଲେ ସେ ଚଳି ।
 ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ଦ୍ବିଗୁଣ ହୋଧେ
 ପିଟି ପକାଇଲେ ଅଣଭ୍ରମୋଧେ ।
 ନେଇ ଯୁବରାଜ ମୁଦ୍ରାକା କାଢ଼ି
 ପଳାଇଲେ ତାକୁ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ି ।
 ଦେଖାଇ ସେ ମୁଦ୍ରା ରାଜଜେମାକୁ
 ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପୁରସ୍କାର ନେବାକୁ ।
 ଥରେ ହେଲେ ସୁଦେ. ଭାବିଲେ ନାହିଁ
 “ଅମ ରାଜ-କୁଳବଧୂ ତ ଏଇ ।
 କିପରି ନିର୍ମମେ ପିଟିବା ଏତେ
 ରହୁଛି କି ନାହିଁ ଅଧର୍ମ ଏଥେ ।”
 ଧୂଳି ଲେଉଟି, ତୋତେ ଧୂଳି ରେ ଧୂଳି
 ତୋ ଲଗି କି କରି ନ ପାରେ ଲୋକ ?

କାରତ କାକୁସ୍ଥ କାନ୍ଦେ କମିତ -
 ବନଭୁମି ବସ ହେଲୁ ଧ୍ବଜତ ।
 ବିଚର କାଦଳ ଯିବା ପୁରୁଷ
 ତାଅ ଲାଙ୍ଗା ବନ୍ଧୁବନ୍ଧୁ ଧୁରୁଷ ।
 ଯାଉଥିଲେ ଦୂର ଧାନ୍ୟା ଗଜନ
 ଚକିତେ ସେ ଧ୍ବଜ ଧୂରୁଷେ କଣ୍ଠେ ।
 ବନେ ବାଞ୍ଛ ବଳଚଢ଼ାଉ ବଳଳ
 ଚାଥିବା ବାଳୁକା ଚିନ୍ତାଧରଣ ।
 ଅନ୍ତରାଳ ଗଲେ କଥା ତାରେ
 ଭେଷନ ଧୂରଣ ଧାନୁକା ଗାରେ ।
 ପ୍ରତିପଦା ଗଲେ ଧାନପ ଥକି
 ଅନ୍ତରାଳ ଗଲେ ଧାନ ଧାନ ଧାନ ।
 ଦଳପତି ଧାନା ଧୂରଣ ଧାନ
 ବିପଳ ଉଦ୍ଧାର ବେଉଷା ସାର ।
 କରମବଳକୁ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି—
 ପଥରେ ପଡ଼ିଲା ଅଜନ କଷ୍ଟ ।
 ତାଙ୍କର କରୁଣାବଶୁ କାରତ
 ଗଲା ସେ ବିପଦୁ ସିନା ବରତ ।
 ନୋହିଲେ ତ ଧୂରଣ ବରଷା ଖାଲ
 ମହା ଶୟନରେ ଥାଆନ୍ତା ଶୋଇ ।
 ଅପଣା ଅଶ୍ରୁପଦାତାଙ୍କ ଅଗେ
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କାହିଁ କରୁଣା ରାଗେ;
 ଅଦ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ କର ଯେତେକ କଥା
 ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣିତ କଣ୍ଠେ କହିଗଲା ତା' ।

ବୋଧ ଦେଇ ଧୀରେ ଦୁଇ ଧାନ୍ତୁକା
 ଜହ୍ନଲେ ଗୁଞ୍ଜାଇ କିରାଜନାକ ।
 ଅପଣା ଦଳର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମାନ
 ବିଶଦେଷୁରୂପେ କର ବଖାଣ ।
 ଶୁଣି ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ କାରକ ଶୁଭ
 କଥା ଖଣ୍ଡ ପର ଉଠିଲା ଭାବ ।
 ପ୍ରତିହତ୍ତ୍ୱା ପ୍ରତିଶୋଧ ସକାଶେ
 ନାଶିଉଠିଲା କି ଭ୍ରମ ଉଷାସେ ।
 ବରାଣ ବଢ଼ିମା ଭାଙ୍ଗିବା ଲାଗି
 ସୁସ୍ଥ ସିଂହା ଅବା ଉଠିଲା ଜାଗି ।
 ତତ୍ତ୍ୱଶେଷେ କାରକ ତାଙ୍କର ସାଥେ
 ଦଳଗତ ହେଲା ଯାଇ ସେ ରାତ୍ରେ ।
 ଚାରିଦି-ମିଳନ ବାବଦା ପାର
 ଦାପ୍ର ଦାନିନୀ କି ଆସିଲା ଧାର ।
 ବାରି ନ ପାରିଲା ବାଳୀଶମାନ୍ଦ
 ଦଳପତି ବୋଲି ତା' ପ୍ରାଣଭ୍ରାତୁ ।
 ଦଳପତି ଯୋଗ୍ୟ ଭକ୍ତ କିଶୋର
 ବୁଦ୍ଧିର ଜୀବନ-ବଞ୍ଚିତ ପାଶେ ।
 ଜାଣି ଶୁଣି ସୁଦ୍ଧା ଅକାଶ ପର
 ଭୁଲିଲେ କୁମାର ସୁଗନ୍ଧେ ଡର ।
 ପ୍ରତିହତ୍ତ୍ୱା ରାବ ପୋଷି ମରାଣେ
 ରହିଲା କାରକ ପତି-ରାହଣେ ।

୧୨ଶ—କାରାବରଣେ

ପଞ୍ଚଲ ଗୌଦିଗେ ଗୌର ଚନ୍ଦ୍ରଲ
 ହେଲ ସାରାଦେଶ ଭୟେ ବିହ୍ୱଳ ।
 ଗୌର ରୁହାଡ଼ିଆ ଗୁଲିଚଳନ
 ଗୌରର ଚଳକ ଚତୁରପଣ ।
 ଗୌରର ଅତୀତ ଘଟନା କଥା
 ଗୌର ଅତ୍ୟାଗୁରୁ ହାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
 ବିରୁର ଠାଆକୁ ଠାଆ ପକାଇ
 ହୁଅନ୍ତି କେ କେତେ ପ୍ରୌଢ଼ି ଦେଖାଇ !
 ଯହିଁ ଗୁହଁ ଜହିଁ ପାଞ୍ଚ ପଶୁଣ
 ସେଇଆ ହୁଅନ୍ତି ଫୁସୁରୁଫାସ ।
 ବିଲ ବାରି ଘର ତୋଟା ବଗିଚା,
 ବାଟଘାଟ ତୁଠ କିଆରୀ ମଞ୍ଚା ।
 ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ସବୁ ଜାଗାରେ ହୋଇ
 ସେହି କଥା ହେଉଥାଆନ୍ତି କହି ।
 ଅଜଟ ଛୁଆକୁ ଶୁଆଇ କୋଳେ
 ଗୌର କଥା ମାଆ ଡରାଇ ବୋଲେ ।
 ଭୁଆପୁଣୀମାନେ ଡର ଗୌରକୁ
 ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ କାରିଘରକୁ ।
 ନିଛୁଟିଆ ସଞ୍ଜ ନ ଲଗୁ ବାଟ
 ବେଳ ଆଉଁ ପଡ଼େ ତାଟି କବାଟ ।

ଜାଗି ରହି ଲୋକେ ଶୁଣିପାରୁଟି
 ଜଗି ବସିଥାନ୍ତି ସେ ଯାହା ପାଣି ।
 ଅପରିଚିତକୁ ଦେଖିଲେ ଏକା
 ‘ଗ୍ରେର’ ‘ଗ୍ରେର’ ବୋଲି ପାରନ୍ତି ଡକା ।
 ଟିକିଏ ଶବଦ ଶୁଣିଲେ କାହୁଁ
 ଚମକି ପଡ଼ନ୍ତି ସେ ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ।
 ଦାଉଁ ଦାଉଁ ଛାତି ଦୁଲ୍ଲଭିତରେ
 ସଅଁ ସଅଁ ଶ୍ଵାସ ସଜୋରେ ଛୁଟେ ।
 କିଏ ଅବା ଗ୍ରେର ଅଇଲା ବୋଲି
 ପକାଇଦିଅନ୍ତି ତୁଚ୍ଛାକୁ ଫୁର ।
 ପଡ଼ା ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କି କରି ଅବଛ
 ଦେଖାଏ କେ କେତେ ଡରଡରଛ ।
 ସମସ୍ତେ ଗୁନିଅଁ ଗ୍ରେର ଚନ୍ଦ୍ରାରେ
 ବସିଯାନ୍ତି ହାତ ମାରି ମଥାରେ ।
 କାଟିଲା ମେରଥ ପରାଏ ହୋଇ
 ସତେ ଅବା ଦେହେ ରକତ ନାହିଁ ।
 ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଗ୍ରେରେ ନିତପରତ
 ଶୁଭଜଟା ଖେଦ ଗ୍ରେସ୍ତ କରନ୍ତି ।
 ଗୋଟିଏ ଦିୱିଟି ନୁହନ୍ତି ସେ ତ
 ଧରିବାକୁ ଲୋକେ ହେବେ ଉଦ୍ୟତ ।
 ଦାମ୍) କଲେ ହାତହତ୍ୟାର ଧରି
 ମାଡ଼ି ଅସୁଛନ୍ତି ପିମ୍ପୁଡ଼ ପରି ।
 ପଲ୍ ପଲ୍ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ
 ଧରିବାକୁ ପଡ଼ାଇବା କା ଛାଡ଼ି ?

ଶୁଭଦେବ ଧନ ଜୀବନ ଅଣ
 କିଏ ବା କରକ ସେତେ ସାହସ ?
 ଅଛି କା. କାହାର ସେବିଲି ଶିଳ୍ପ ?
 ଅନ୍ଧାରରେ ଚାଲୁ ଚାଲୁନି ଗତି ।
 ବେଳୁ ବେଳ କାହାଣୀ ଭରଜସାରି
 ବାଡ଼ିବି କେତେ ଅନିଷ୍ଟ ପର ।
 ଦୁଃଖୀକୁ କୋରୁ ଗୋ ? ପସାଇ
 କିଏ ଦେଉ ପରକୁ ଉପାୟ କାହିଁ ?
 ଅଜ୍ଞ ଲୋକେ ରାଜପୁତ୍ରୀର
 କାଳି ଗାଲି ହେବୁ ମନ୍ଦୀ ଖମାର ।
 ଧନପତି ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ଥେଟେ
 ଖୁସି-ଖୁସି, ଧନ-ସମାଧେୟ
 ରାଜ-ମନ-ପ୍ରୀତି ରାଜ ଝୁଲିବ
 ଥିଲେ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରି;
 ପିତା କାଟି ଶ୍ରେରେ ସବୁର ଦେଇ
 ଲୁଚିଯାଏ କିଏ ସବୁ ନେଲେ ।
 ଘରଘାସ ଶିଶୁ ସମ୍ପତ୍ତି ନେଇ
 ଗଲେ କଳାକଳା ବୁଲେବଦେଇ ।
 ଅଖିରେ ଅନ୍ଧୁ ମାରିବ ପର
 ଶିଖିଣି ଲୋକକୁ ଜଳଜା କରି ।
 କାହାକୁ କାଳି ବା କାହାକୁ ପିଟି
 କାହାକୁ ଯେତେ ଅଧି କରୁଛି ।
 ଶ୍ରେୟ ଥିଲା ଦେଇ ଅତି ପ୍ରକଳ
 ଲୁଚି ଗଲେ ଥିଲା ସବୁ ସମ୍ପଦ ।

ଦେବେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ ସେ ଦେବେ
 ପ୍ରାଣ ଘେନି ଲୁଚି ରହିଲେ ଶେଷେ ।
 ସମସ୍ତକୁ କାଟି ତଳକ ଚିତା
 ଶୂନ୍ୟକ ହେଲେ ଜଗତଜିଭା ।
 ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶେ ସାଇକ ସାର୍
 ବୁଲିଲେ ପାଇକ ଶାୟୀ ସିପାଇ ।
 ରାତି ରାତି ଦେଇ ଖାତା ପହଞ୍ଚି
 ତାଙ୍କେ 'ହୁସ୍ୟାର୍ ହୋ' ପହଞ୍ଚିବାଲା ।
 ସେନାପତିମାନେ ଥାଆନ୍ତି ଘେରି
 ସସରନେ ପୁରଗଡ଼ ଆଗେଶ୍ଵ,
 ପାରକୁ ଛକିଲା ପରାଏ ବାଜି
 ବେଳେ ବେଳେ କରୁ ତୁଚ୍ଛା ଉଅଟି ।
 କନ୍ଦକନ୍ଦ ଖେଦି ଗୋରୁଦାମାନେ
 ଲଗିଥାନ୍ତି ଗୁପ୍ତ ଅନ୍ୟସମ୍ମାନେ ।
 ଶୂର ଧରବାକୁ ଉପାୟ ପାଣ୍ଡି
 ଛକ ପାଶେ ସବୁ ରହିଲେ ଲୁଚି ।
 ଶୂରେ ନ ଜାଣିଲେ ଏତେ ଘୃକର
 ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ପରା ନୀଦର ।
 ଅଗସ୍ତ୍ୟ ରାଜକସାଶି ଉଜାଡ଼ି
 ଯାଇଛି ତାଙ୍କର ବହୁପ ବଢ଼ି ।
 ଏତେ ସମ୍ମାନକୁ ଯିବେ ସେ କଥା
 ବରପାକୁ ତର ଦକେ କି ନାଥୀ ?
 ଅକଲ୍ ନ କର ପାର ଅକଲେ
 ପଡ଼ିଗଲେ ସେହି ପାଦେ ସକଲେ ।
 ବଜାର ସଭୁର ସଙ୍କେତ-ଚୈତ୍ର
 ସ୍ଵଦଳକୁ ଦେଲେ ସୁଦଳ କର ।

ପଳାଇଲେ ସବେ ପାଇ ଉପର
 ଏକା ଦଳପତ ପଡ଼ିଲେ ଧର ।
 ସ୍ବଚ୍ଛାରେ କିବା ଦରବୀ ଦୋଷେ
 ତାକୁ ଏକା ସିନା ଜଣା ସବୁ ସେ ।
 ବାହୁ ରାଜଦୁରୋ ଗୋଟିଏ ଯୁକ୍ତି
 ନେଇଗଲେ ଧରି ରାଜ-ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ।
 ଫେରିଦେଉଁ ପାଇ ଶଳ-ଂ ଗୋଟି
 ମୋରାୟଣ ତାର କୁଣ୍ଡଳ ବେଶ,
 ଗୁଣ୍ଡଳ ବେଶ ମୋରାୟଣ ବେଶ—
 “ଏଇ ତ ସେଇ ସେ ରାଜକୁମାର
 ପରଜା-କଳା ନ ପାରି ମନ୍ତ୍ର
 ଦଳିତ ଥିଲେ ମନେ ଗୋଟି ।”
 ତଳିତଳି ମନେ ମନେ ଥିଲେ ଲୋକେ
 କେବା କୁହୁଛନ୍ତି, ବାହୁ ତେ ଥିଲେ ।
 ଅପରାଧୀ ପୁତ୍ର, ପୁତ୍ରର ପିତା
 ସ୍ବୟଂ ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ ବରୁର ଲୁଣ୍ଡ ।
 ଲେଖୁ ପଞ୍ଚାମ ବଦନ ଅଶେ
 ସବୁର ଅକାଉଁଷା ଉତ୍ସୁକେ ଶ୍ରେୟ ।
 ଅଳେ ସଦୃଶ ରାଜନୟନ
 ଥାଆନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରେ ପୋତି ବଦନ ।
 ରାଜାଦେଶେ କାରାପ୍ରଦେଶ ତାକୁ
 ବାହୁ ନେଇଗଲା କାରାଗାରକୁ
 ପ୍ରଜା ଉପକାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ପ୍ରାଣେ
 ଗଲେ ମୁକ୍ତରାଜ କାରାକରଣେ ।

୧୩ଶ—ପୁରସୀମାନ୍ତେ

ନଗର ତୋରଣ ସମୀପ ବନେ
 ପଡ଼େ କୋଳାହଳ ଜନ ଗର୍ଜନେ ।
 ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ପ୍ରାପତ ମାତ୍ର
 ସମ୍ମୁଖୀନେ ଯଥା ଯୁଗଳ ସ୍ରୋତ ।
 ଉଷାର ଉତ୍ସାହ ତେଜ ଉଦ୍ଧକୁ
 ତଳି ହେଉଥାନ୍ତି ପରସ୍ପରକୁ ।
 ଦେସନ ଯୁଗଳ ଜନତା ଶୁଣେ
 ରହୁ ପରସ୍ପର ସମ୍ମୁଖଭାଗେ ।
 ବିପତ୍ତି ପକ୍ଷକୁ ଦେଖାଇ ଡର
 ଛଡ଼ନ୍ତି କୁହାଟ ଥରକୁ ଥର ।
 ଏକର ଜିଗୀଷା ଦର୍ପଦଳନେ
 ଅପରର ପର ଧର୍ମ ପାଳନେ ।
 ଏକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟଳ ନିଷ୍ଠା
 ଅପରର ପ୍ରଭୁପଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
 ଏକ ଅନ୍ୟ ଆଜ୍ଞାବାହକ ଭୂତ୍ୟ
 ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା-ସାଧକ ଭକ୍ତ ।
 କାହାର ଉପାଦେ କିଏ ଭୃତ୍ୟକ୍ର
 କାହା ଲାଗି କିଏ ଭାତ ବିବ୍ରତ ।
 କଲିଲେ ଭବସ୍ୱ ମନ ନର୍ମୁନା
 କେହି କାହା ଉଦ୍ଧୁ ନ ହେବେ ଉଶା ।

କାହାକୁ ପଛକୁ କେହି ହଟାଇ
 ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
 ହୋଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ପଶ୍ଚାତପଦ
 ନ ବଳର ମଧ୍ୟ କାହାର ହୃଦ ।
 ବାତ୍ୟା-ବିଲେତ୍ତ ତରଙ୍ଗ ପରି
 ବିଶାଳ ଜନତା ସାଗର ଥରି,
 ହେଲେ ଦୋଳାୟିତ କେବଳ ମାତ୍ର
 ରୁମ୍ଭେ ରାଜଧାନୀ ପୟର ସ୍ଥାନ ।
 ସହସା ସେ ସିନ୍ଧୁ-ଉର୍ମି ବିଦାରି
 ଭାବ ହେଲେ ଆଗେ ଅପୁର ନାଶ ।
 ପାରିଜାତକୁଞ୍ଜେ କମଳା ଅବା
 ଘନ ବଳାୟିତ ବିଜୁଳି ପ୍ରଭା !
 ଗଜାରୂଢ଼ା ମୁକ୍ତ ବୃକ୍ଷକୁନ୍ତଳା
 କର ଯୁଗେ ଡାକ୍ଷଣି ଶତଗଫଳା ।
 ଜଡ଼ିତ ସର୍ବାଙ୍ଗେ କଳ୍ପଳ ବାସ
 ଝଟକ ବିଜୁଳି ଛଟକ ହାସ ।
 ଦରବିକଶିତ ରଦନ ମୋତି
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବଦନ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଜ୍ୟୋତି ।
 ଉନ୍ନତ ନାସିକା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚକ୍ଷୁ
 ଗୁହ୍ୟ ଚମକିବ ବରଷା ବୁକୁ ।
 ଅଗ୍ରେହି ମାତଙ୍ଗ ବାହନେ ଅବା
 ସାକ୍ଷାତ ମାତଙ୍ଗୀ ହେଲେ କି ଭାବ ।
 ସଙ୍କେତେ 'ନାରଦ' କହି ସ୍ୱପ୍ନସୈ
 ବୋଇଲୁ ବିପକ୍ଷ ଦଳନାୟକେ,

କଠୋର କୋମଳ ଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠେ
 ଜିତ ଗାଣାରେ କି ଝଙ୍କାର ଉଠେ ?
 “କହୋ ସେନାପତି ! ଏ କେଉଁ ରାତି
 ନାହିଁ କି ତମର ଧରମ ଭାତ ?
 ଅବିବେକୀ ରାଜା ଆଦେଶ ପାଇ
 ଅସିଦ୍ଧ ଅମକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ।
 ଧରାଇଦେବ ତ, ପରୁରେ ମାନ୍ୟ
 ଏଥରେ ତମର କି ପୁରୁଷାର୍ଥ ?
 ପ୍ରପୀଡ଼ିତେ ପୁଣି କରି ପ୍ରହାର
 ମିଳିବ ତୁମକୁ କି ଉପକାର ?
 ଜାଣି ତ ରାଜାର ରାଜତ୍ବ ବଳେ
 ଯେ ବିଦ୍ରୋହ-ବଳେ ରାଜକେ ଜିଲେ,
 ଥାଇ ନିଜେ ରାଜ-ପାର୍ଶଦ ପଣେ
 ସବୁ ତ ଦେଖୁଛ ନିଶ-ଦର୍ପଣେ ।
 କି ଅବା ଅଧିକ କହିବି ଆଉ
 ଗଲା କଥା ସେ ତ ଗଲାଣି ଯାଉ ।
 କଥା ଏ ପରୁରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ର
 ଦେଇପାରିବ କି ଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତର ?
 ଦେଇ ଦେଶ ଭାଇ ଗଳାରେ ପାସୀ
 ତମେ ହେଉ କେଉଁ ସ୍ବରଗବ୍ୟସୀ ?
 ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦେଲେ ପ୍ରଶ୍ନ ଏତେ
 ଜାଣି କି ନିଜର ପାତକ କେତେ ?
 ଜାଣି କି ଏପରି ପ୍ରଭୁର ପ୍ରତି
 କି କହିବ୍ୟ ତବ, ହେ ସେନାପତି ?

ଜାଣି କି ଥାଇ ସୁଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ -
 ନ ଚାହେଁ ଯେ ଜନ ଦାନ ଆରତେ,
 ଅରଜେ ସେ କେତେ ଅପକାରକ,
 ଅନ୍ତମେ ତାହାର ହୁଏ କି ଗତି ?
 ଭାବିଛ କି ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ପାଇଁ
 ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଜେମା କେବଳ ଦାୟୀ ?
 କର୍ମଗୁଣମାନେ ସାଧୁ ପୁରୁଷ
 ନାହିଁ ତାଙ୍କ ତହିଁ ଟିକିଏ ଦୋଷ ?
 ତୁଚ୍ଛ ଏ ଛଳନା ସିନା ତମର
 ନ୍ୟାୟକୁ ନ ଖାଟେ କଥା ଚାତର ।
 ପ୍ରଭୁପରାୟଣପଣ ଦେଖାଇ
 ବୃଥା ସ୍ଵାର୍ଥେ ଯାହା ହେଉଛି ବାଲ୍ୟା
 ପ୍ରଭୁଭକତର ପରିଗ୍ରହକ
 କଦାପି ଏ ହୁଏ, ସୁରଣ ରଣ ।
 ରାଜମନ ରଞ୍ଜି ମଉଜେ ବସି
 ଖାଅ ଖାଲ ପ୍ରଜାସବସ୍ତ ଶୋଷି ।
 ପଦବୀ ଗରବେ ଫୁଲର ବୁକୁ
 ଫରଚଟି ଯାହା ହୁଅ ବାହ୍ୟକୁ ।
 ଧୂଳି ଧୂଳି ଧୂଳି ତମର ମନ
 ଧୂଳି ଧୂଳି ତମ ଜନ୍ମ ଜୀବନ ।
 ଭାବିବ ରହନ୍ତି ଖାଡ଼ା ଓପାସ
 ତମେ ଖାଅ ସୁଖେ ପିଠା ପାୟସ ।
 ତମର ଭାଇ କି ନ ମିଳେ ଅଳ୍ପ
 ତମେ ଦେଖାଅ ଏ ଭଙ୍ଗୀ ଫେସନ ।

ଗୁଣଶ୍ରେ ମାତର କନା ନ ପାଇ
 ବୁଲୁଛନ୍ତି ଅର୍ଦ୍ଧ ଉଲଗ୍ନ ଥାଇ ।
 ଦେଖାନ୍ତି ପରାଏ ଭାବଏ ତବ
 ଦେଖାଇ ହେଉଛ ତମେ ଏ ଗର୍ବ ?
 ସରମ କି ନାହିଁ ତମର ମୁଖେ
 ଧରମ ବିଚାର ନାହିଁ କି ଟିକେ ?
 ନାହିଁ କି ଉଚିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ଜ୍ଞାନ
 ତୁଚ୍ଛାକୁ ଦେଖାଅ ଏ ପ୍ରୀତିମାନ ?
 ଦୟାପତି ବୋଲି ଯାହାକୁ ଧରି
 ରଖିଛ କାଗଜର କଇଁଠା କରି,
 ମହତ ମନକୁ ତାର ଟିକିଏ
 ତମେ ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବ କି କିଏ ?
 ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ସେ ସିନା ଲୁଚି
 ଦୁଃଖୀରଙ୍ଗୀ ଦେଖି ଦେଇଛ ବାଣ୍ଟି ।
 ଶତ ଶତ ଯୁଧା-କାତର ପ୍ରାଣେ
 ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛ ସେ ଧନ ଦାନେ ।
 ଅଶରଣେ ସାହା, ଶରଣ ଦେଇ
 ଉତ୍ସର୍ଗିଛ ଅସୁସବ୍ ସ୍ବ ସେଇ ।
 ପର ପାଇଁ ବଡ଼ କାରାବନ୍ଧନ
 ହୋଇଛ ଅଶ୍ରୁତବୃନ୍ଦ-ବନ୍ଧନ ।
 ଏଇ ଯେଜନତା ତମର ଆଗେ
 ଦେଖୁଛ ତରଳ ହୃଦୟ ଗଗେ,
 ସେଇ ଦଳପତି ଦିଅଗ ମନ୍ଦେ
 ଜାଣନ୍ତୁ ପାଣିତ ଏଇ ସମସ୍ତେ

ଅପଣା ପରାଣ ମମତା ସ୍ଥଳ
 ଦେଇଛନ୍ତି ରଜଧାନୀକୁ ଯାଉ ।
 ପ୍ରାଣଦାତା ପ୍ରିୟ ଦଳସାର୍ବକି
 ଆଜି ମୁକୁଳାବନେବା ପାଇଁକି ।
 ଅଟଳ ତାଙ୍କର ମନ ବଚନ
 ଅଟଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟଳ ପଣ ।
 ତମର ଏ ଡରତୁରକୁ ଦେଖି
 ଭବିଷ୍ୟ ସେସବୁ ଡରଯିବେ କି ?
 ବୃଥା ତମର ଏ ଆଶା ଅସ୍ତ୍ରାସ
 ବୃଥା ମଧ୍ୟ ଜାଣ ବଳ ପ୍ରୟାସ ।
 ଉଡ଼ିଯିବ ପଛେ ମୁଣ୍ଡଟାମାନ
 ଛାଡ଼ିଯିବ ପଛେ ପିଣ୍ଡରୁ ପ୍ରାଣ,
 ପଡ଼ିଯିବେ ପଛେ ଟଳ ସେ ରୂପେ
 ମାଡ଼ିଯିବ ପଛେ ବୁକୁରେ ତୁମେ,
 ଛାଡ଼ିଯିବେ ନାହିଁ ବଦାପ ଶକ୍ତି
 ଅପଣା ଆଶ୍ରୟ ଦଳପତିକି ।”
 ନାସ୍ତ ବଜ୍ରଗଣୀ ଦେଲା କି ହାଣି
 ସେନାପତି ଦର୍ପ ସମୟ ଜାଣି ।
 ଅନୁତାପ-ଶୟ ପୁଟାର ବୁକୁ
 ଫିଟାଇଦେଲା କି ଚେତନା-ଶୟ ।
 ଯୁଦ୍ଧାନ-ବିଜୁଳିବତୀ ଲଗାଇ
 ଦେଲା କି କରୁଦିଏ ପଥ ଦେଖାଇ ।
 ଯୁବକ କାଳରୁ ଯେ ସେନାପତି
 କେବଳ ଉତ୍ତମ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ,

ଏଇ ଦେହ ମନେ ଏଇ ହୃଦୟେ
 ଏ ଜୀବନେ କେତେ କେତେ ସମୟେ,
 କାହିଁ ଦେଇଛନ୍ତି ବୁଲଇ ଖଣ୍ଡା
 ମଣିଷର ମୁଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡାକୁ ଗଣ୍ଡା ।
 ବସିପଡ଼ି କେତେ ବୁକୁରେ ମାଡ଼ି
 ପକାଇ ଅଛନ୍ତି କଲିଙ୍ଗା ଫାଡ଼ି ।
 ମଡ଼ି ମଡ଼ି କେତେ ମୁମୂର୍ଷୁ ମୂର୍ଦ୍ଧା ।
 ଦଳିଦେଇ ମାରିଅଛନ୍ତି କୁଦା ।
 ସମୟ-ବିଜୟ-ଧୃତା ଉଡ଼ାଇ
 କେତେ ପୁରା ଦେଇଛନ୍ତି ପୋଡ଼ାଇ ।
 କରୁଣା ବିକଳ ବିଳାପ କେତେ
 ଶୁଣି ଆସିଛନ୍ତି ଅବିଚଳିତେ ।
 କେତେ ଜୀବ ଶକ୍ତି ବରହା କାତି
 ଭାଙ୍ଗିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ବିଶାଳ ଗୁଡ଼ି ।
 ଭାଷଣ ବିପଦ ବଢ଼ି ତୋଫାନ
 ସବୁ ଆସିଛନ୍ତି ମେରୁ ସମାନ ।
 ଆଖି ଆଗେ ଦେଖି ଦେଖି ସେ ଯେତେ
 କଳନା କରିବ କିଏ ତା' କେତେ ?
 ଆଜି ସେହି ବାରମ୍ବାର ପୁଣି
 ନାଶର ପରୁଷ ବଚନ ଶୁଣି,
 ହୋଇଗଲେ ଏଡ଼େ ଭଗ୍ନ ଭସ୍ମାହ
 ବେଳା ପିଟାଖିଆ ଜୁଆର ପ୍ରାୟ ।
 କିବା ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ସର୍ପ ସମାନ
 ମହତ ବଚନ ଏଡ଼ିକି ଟାଣି !

ପଦେ ହେଲେ ଆଉ କଥା ନ କହୁ
 ମଥା ଘୋଡ଼ଦେଲେ ମଉନେ ରହୁ ।
 ସୈନ୍ୟ ପାଦ ବେଳାପତ ଲଙ୍ଘିତ
 ହୋଇଲେ ଦୃଢ଼ ଦାଢ଼ ମିଳିତ ।
 କରବା ପାଇଁକି ଶତ୍ରୁହଳୟ
 ମିଳିତ ହେଲେ କି ସାଗରହୃଦୟ ।
 ପରଦ ପରବୁଁ ପୋଷିତ ଶରୀ
 ପୁରୁଷେ ପାଳିନୀର ସହସା,
 ଅମୃତ ମମତା ସେନେହେ ପୁଣି
 ମୁଗ୍ଧ କଳ ବେନି ଦଳ ବାହନୀ ।
 ସମସ୍ତେ ସବେ ଉଠିଲେ ଗାଉ
 “ଜୟ ଦାଶକଣ୍ଠୀ କାରତ ମାଉ ।”

୧୪ଶ—କରମ ପଥେ

ଲଗିଛି କି ମେଣ୍ଟା ଗୁହାଳେ ନିଆଁ,
ରଜାଂଘରେ ଏଡ଼େ ଗହଳ କିଆଁ ?
ଅରଜ, ବୀରଭୂ ଅରବ କୁଟେ-
ଦୁଲ୍ଲ ଦୁଲ୍ଲ ପୃଥ୍ଵୀ ଦୁଲ୍ଲକି ଉଠେ ।
କାଉଳି ହୋଇ କେ ପଳାଇଯାଏ
ଗୋଡ଼ାଇ ତା ପଛେ ପଛେ କେ ଧାଏଁ ।
କିଏ ବା ଓଟାରି ଧରି କା ରୁଟି
ଦୁମ୍ଭ ଦୁମ୍ଭ ବିଧା ଦିଅଇ କୁଟି ।
କିଏ ସେ କାହାକୁ ଅକଳେ ଛନ୍ଦ,
ଦିଏ ଦୁରୁ ଦୁରୁ ଗୋରଠା ଲଦି ।
ଗୁପ୍ତତା କେ ଚଟ ଚଟ ବଜାଇ
କାହା ଗାଲ ପାଟି ଦିଏ ପଜାଇ ।
ମୁଥା ମାଡ଼େ କିଏ କରଇ ନିଦା
ଗାଲ ତୋଡ଼ିଦିଏ କିଏ ବା ଶୁଦ୍ଧା ।
କିଏ ଭେଦେ ଭେଦେ ବୋବାଳପାଡ଼େ
କିଏ ସେ କୁରୁଡ଼ୀ କୁହାଟ ଛାଡ଼େ ।
ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ରାଜଜେମାକୁ ଘେରି
ରହିଛନ୍ତି ଗୁରପଟୁ ପ୍ରହରୀ ।
ସେ ପୁରୁଷ ଓଜ ଅଉ ତ ନାହିଁ
ଜଳକା-ପରି ଯା ଅଛନ୍ତି ଗୁହଁ ।

ପୁରୀ ଅପରାଧୀ କରଦା ପରି
 ତଳକୁ ଅଛନ୍ତି ବଦନ କରି ।
 ଦୁର୍ଘଟ-ଦିନେଶ୍ଵରୀ ଜୀବତ ପାଶେ,
 ଅହା, ସେ ଆଖିରେ କି ବ୍ୟଥା ଭାସେ ।
 କାହିଁ ଗଲା ସେହି ଦୀପିତ ଟାଣି
 କାହିଁ ଗଲା ରାଜା ରାଜପ୍ରସାନ୍ନ ?
 ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ତଳୁ ଯେ ଥିଲେ ଗୁଳର
 ସେଇ ପୁଣି ଜଳକାଣ୍ଡ ଡାକର ।
 ଆଗଣୀ ସୁରଜେ ନିଜ ଭାଷାରେ
 ଏଇ ପୁଣି ବନ୍ଦୀ ରତନଦେଶେ,
 ହୋଇ ପୁଣି ତାଙ୍କ କରୁଣା ଧାୟୀ ?
 କରମରୁ ବଡ଼ କେହି ତ ନାହିଁ !
 ଏତେ ଅପମାନ ନ ପାରି ସହି
 ରାଜ ଜେମାଦେଇ ଉଠିବ କହି—
 “ସ୍ଵାମୀଦେବ ତୁମେ କଅଣ ନେଲେ
 ସେ କଥା ଫିଟାଇ କହ ତ ହେଲେ !
 ଦୋଷୀ ପରି ଏଥୁ ବରା ଠିଆ
 ଏତେ ଅପମାନ ବରୁଣ କଥା ?”
 କିନ୍ତୁ—କୁମାରୀ ନବ ରୂପସୀ
 କୋଇଲ ଅଳପ ଅଳପ ହସି—
 “ସ୍ଵାମୀଦେବ ପଛେ କରୁଥା ରାଜ
 କି ଦେବ ଆମକୁ ଜେମାଦେଇ ଗୋ !
 ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି
 ସବୁ କି ଆମର ହେଲା ସମ୍ପତ୍ତି ।

ତମର ବୋଲି ତ ବୋଲିବା ପାଇଁ
 କଡ଼େ ସୁଦ୍ଧା କାଣି କଉଡ଼ି ନାହିଁ ।
 ମୁକୁଳି ପଳାଇଯିବା ପାଇଁକି
 ଏତେ ହକ ହକ ଅଉ କାହିଁକି ?”
 ଏ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଉକତି ସହି ନ ପାର
 ବୋଇଲି ମାନନୀ ରାଜକୁମାରୀ—
 “ରାଜ୍ୟ ଧନ ସିନା ସବୁ ତମର
 ଅଙ୍ଗ ଅଳଙ୍କାର ଅଛି ତ ମୋର ।”
 କହି କଣ୍ଠହାର କାଢ଼ିପକାଇ
 କାରତ ହାତକୁ ଦେଲି ବଢ଼ାଇ ।
 ଶିଙ୍ଗିଦେଇ ହାର ତଳକୁ ବେଗେ
 ବୋଇଲି କାରତ ଜେମାକୁ ରାଗେ—
 “ପ୍ରଜା ତଣ୍ଡି ଚିପି ସବଂସ୍ତ ନେଇ
 ଏ ଦରବ ସିନା ଅଛ ଗଡ଼େଇ ।
 ପାପ ଧନ ଏ ଯେ ପାପର ବାପ
 ଏହାକୁ ଛୁଇଁଲେ ବିଷମ ପାପ ।
 ମୁକୁଳିଯିବାକୁ ପଦ୍ୟପି ମନ
 ତେବେ ଦିଅ ନିଜ ଅର୍ଜିତ-ଧନ ।”
 ରାଗ ଗରଗରେ ରାଜଦୁହିତା
 କହେ, “କହ ଭଲ ଏ କୋଉ କଥା ?
 ଧନସମ୍ପଦ ତ ସବଂସ୍ତ ନେଇ
 ଅଳଙ୍କାର ଦେଲେ ପକାଇଦେଲ ।
 ଅମର ବା ଅଛି କି ସତ୍ତା ଅଉ
 ଅର୍ଜି ଅଣିଦେବୁ ତୁମକୁ କାହୁଁ ?”

ବୋଇଲ କାରତ—“ତୁଚ୍ଛକୁ ରାଗ
 ହୁଏ ଏହିପରି ପଡ଼ିଲେ ବାଗ ।
 ତମ ଦେହ ମନ ଅଛି ତମର
 ଜାହାର ବଳରେ ମୁକୁଳି ପାର ।
 ଅଧିକ ପଛକେ ଚଳାହୁଲେ ନୋହୁ
 ଖୋଜୁ ନାହିଁ ଅମ୍ଭେ ଅଳପ ବହୁ ।
 ପାନ କହିବାକୁ ଡେଇଁଲେ ମାତ୍ର
 ଯାଦା ବଦଳେ ଦିଅ କିଣ୍ଡିତ ମାତ୍ର ।”
 ବୋଲେ ଜେମା, “ଏ କି କଥା କହୁ ତ
 କାହିଁ ଅଖିଦେବୁ କିଣ୍ଡିତ ମାତ୍ର ?”
 ବୋଇଲ କାରତ, “ମତେ କି ଲଗା
 ବହୁବାହୁ ? ତମେ ସବୁ କି ବଗା ?
 ପଡ଼ିଛି ତ ଏତଡ଼ ରାଗଜଣିଏ
 ଭିକ୍ଷା ହେଲେ ମାଗିଦିଅ ମୁଠାଏ !”
 ଧିକ ରେ ଦରବ ଧିକ ତୁ ଧିକ,
 ଗୁଳଜେମା ପୁଣି ମାଗିବ ଭିକ ।
 ସେ କିଛି ହୁଏତ ଦୁରଦୁରନ୍ତେ
 ସବୁ ଅପଣାର ଶେଷ ସାକ୍ଷୀରେ
 ନୁହେଁ ପୁଣି ତାହା ଅଛୁ ରତରେ
 ଅପଣା ପରଜା ଭ୍ରଷ୍ଟ ପାଖରେ ।
 ତାହା ପୁଣି ହେଲେ ନୁହେଁ ଏକାନ୍ତେ
 ଅପଣାର ପତି, ପିତାଙ୍କ ସାଥେ;
 ଦାଣ୍ଡେ ଦାଣ୍ଡେ ବାରିଦୁଆର ବୁଲି
 ପଶନ୍ତି ପାତକ ‘କଥା ଗୋ ବୋଲି ।’

ଦୁର୍ଗମଟି ବଡ଼ ଦାରୁଣ ରୋଗ
 ଭାହାର ଫଳ ହୁଁ ତା'ର ପ୍ରୟୋଗ ।
 ଫଳଭୋଗ ଶେଷ ନ ହେବା ଯାଏ
 କଦାପି ସେ ରୋଗ ପାକ ନ ପାଏ ।
 ଭେଣୁ ରାଏ କେମା ଜାମାତା ସାଥେ
 କଲେ ଅନୁକୁଳ କରମ ପଥେ ।
 ସେତିକି ପ୍ରତ୍ୟାକ ଦମ୍ଭର ଖରା
 ସେତିକି ଦି'ଇ ବାଦଲ ଧାରା ।
 ସେତିକି ଦିଏ ସେ ସେତିକି ପାଏ
 କାହୁଁ ପାଇବ ସେ ନ ଦେଖିଥାଏ ?
 ଦେବାଠାରୁ ବଳି ନାହିଁ ଅଧମ
 ଧୂଳି ସେ ଧରମହାନ କରମ ।
 କରମର କୃତ୍ତି ଏଡ଼ିକି ପୁଣି
 କେତେ ପରି କାଳି ଗାମର ବାସ ରୁଣି ।
 କେତେ ଅଘଟନ ଘଟାଇପାରେ
 ହୁଟହୁଟା କରେ କେତେପ୍ରକାରେ ।
 କରମ ଦୋଷରୁ ସ୍ୱୟଂ ନୃପତି
 ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ହେଲେ ଯେତେ କାକୁଡ଼ି,
 ମୁଠେ ମାନ୍ଦ ଭିକା ପାଇବା ପାଇଁ
 କେହି ତାକୁ ଟିକେ ଗୁହଁଲେ ନାହିଁ ।
 ଧୂଳି ଧୂଳି କର ଅଧୂଳି ଚଳି
 ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦେଲେ ଦୁଆର କଳି ।
 ବଡ଼ ଗୁଡ଼ ମାନ୍ଦ ବିଧି ବିଗୁର
 ବାହ୍ୟେ ବିଷ, ସୁଧା ମରମେ ତା'ର ।

ସେଥିଲି ଅଳ୍ପ କଥା ରହି—

“ପ୍ରଭୁ ଯା କରନ୍ତୁ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ।”

ଭୋଲୁ ହେଲା ପ୍ରଜା ପରୁଷ ବାଣୀ

ରଜା କର୍ମକ୍ଷୁଦ୍ର ପାଟେ ପାଣି ।

ଝୁରିଲା ତହଳ ସିନା ପ୍ରାଣକ

ନିଶ୍ଚିନ୍ତାଦେଲା ମନ ଖଞ୍ଜିବି ।

ନିର୍ମଳା ନିଶେଷେ ନୟନ ପ୍ରାୟ

ହେଉଗଲା ମୋହନକୁ ହୃଦୟ ।

ପୁନଃକୃତ କରମର ପ୍ରାଣିତ—

ବୋଲି, ସେ ବିଶଦେ ହେଲେ ବିଦିତ ।

ନିର୍ମ ମର୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ ବାରକୁ ବାର

ହେନା ନିଶେଷେ ଲଜ୍ଜା ଧୂଳିକାର ।

ଅନ୍ତତାପୀ ଗପ ଅନୁତପତେ

ଶୁଣିତାକୁ ହୋଇ ଗଲେ କି ସତେ ।

ସମୀପରେତା ସଲିଳାଶୟେ

ଗଲେ ଜଳ ଲେଉଟି ହୁଷିତ ସୁଅ ।

ଥଲେ ଡାର ତରୁ ଛୟାରେ ବସି

ଶିଶୁ ବୋଲେ ଧର ଏକ ତାପସୀ ।

ସଦରୁଣେ ଅଶାହତାଶ ସୁଅ

ହେଲେ ଉଷାପ୍ରାଣୀ ତାପସୀ ପାଏ ।

ଅସ୍ଥାସି ତାପସୀ ନିଶେଷେ ଧୀରେ

ହୋଇଲେ କୋମଳେ ସୁରତ ଗୀରେ—

“ଆନେ ସବୁ ସୁଅ, ପାରିଛୁ ଜାଣି

ତମର ଅଜ୍ଞତ ଅମଳାହାଣୀ ।

ବରତମାନ ତ ଦେଶେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
 ରାଜ୍ୟେଶ୍ବର ରାଜା ମାଗଇ ଭଣ୍ଡା ।
 ହୃଦ ଲରମର ଅଜିତ ଫଳ
 ଏହାକୁହିଁ ସିନା କହୁ କେନ୍ଦ୍ରଳ ।
 ନୋହୁଣେ କି କୋଟି ପରଜା-ପିତା
 ଭଣ ମୁଠେ ପାଇଁ କରନ୍ତି ଚିନ୍ତା ।
 କାହା ହୃଦେ ଦୟା ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ
 ଦେଇ ନାହିଁ ଯାହା ପାଇବ କାହିଁ ।
 ଏବେ ଇଚ୍ଛୁ ଯେବେ ଭାଗ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ
 ପ୍ରକୃତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧରମ ପାଳ ।
 ପରର ପୀଡ଼ନ ବରଜି ଶୁଏ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଣି ଶୁଣିବ ପ୍ରାଏ ।
 ଯହିଁକି ଯୋଗ୍ୟ ଯେ କିଛି ଚିନ୍ତା
 ଯାଚିବିଅ ତାରେ ଯଥାସୁକାର ।
 ଶଳ ଜାନକୁଳା କଥାରେ ହୃଦ
 ଯାଅ ନା ଦୁଷ୍ଟର ଜନ୍ମାଳେ ବୁଝ ।
 ଶୁଣିବିତେ ପୁର ପୁରୁଷ ମୁଣ୍ଡ
 କଳଙ୍କ ପରାଏ ଲଗିଥିବି ଛା ।
 ଜନମ ଜନ୍ମକୁ ତମରଠାର୍
 କଷଣ ପାବଳେ ପୋଡ଼ିଲା ପାଇଁ ।
 ଯାହାଙ୍କୁ ମଣିବ ପରମ ସ୍ବେୟା
 ସାହା ନ ହୋଇବେ ଝିକିଏ ସେହୁ ।
 ସମୟର ସାଥୀ ସକଳ ଛେଡ଼େ
 ଅସମୟେ ଏହା ଧରମ ଲକ୍ଷଣ ।

କହୁଲି ନିକର ଜାଣି ଏତକି
 ସାବଧାନେ ରାଧା, ରହୁ ଏଣିକି ।
 ଅଶା-ତୁଷାରୁରେ ଏତେ ଅରତେ
 ଭୟା ମୁଣେ ଛର ପାଶଲ ମତେ ।
 କି ଅଛି ମୋର ବା ତୁମକୁ ଦେଇ
 ମୁକୁଳାଙ୍କ ମୁହିଁ ପାରିବି ନେଇ ।
 ସମ୍ବଳବିଦ୍ୱାନା ତାପସୀ ଏଥୁ
 କି ଦେଇ ଅର୍ଜିବ ରାଜ-ଅତିଥି ।
 ଏ ବଡ଼ ବିଷମ ସମସ୍ୟା କଥା
 ଭାବିଲେ ମରମେ ଲାଗଇ ବ୍ୟଥା ।
 ପ୍ରଭୁ-କରୁଣାରୁ କେବଳ ମାତ୍ର
 ଏକଇ ଭରସା ଅଛି ନୂନାଥ ।
 ଏହି ବାଳକଟି ଅଗାଧ ଜଳୁ
 ପାଇଥିଲି ଦିନେ ଦଇବାବଳୁ ।
 ଅଜି ତାକୁ ପୁଣି ଭୟାମୁରୂପେ
 ତମର ଶ୍ରୀକରପୁଟେ ଅରପେ ।
 ତମର ସବୁଠୁ ବିଜେତା କରେ
 ଦିଅନ୍ତୁ ନେଇ ଏ କାଳ କୁମରେ ।
 କି ଜାଣି ଏହାକୁ ପାଇଲେ ସେହି
 ପାରିବି ତୁମକୁ ମୁକତି ଦେଇ ।
 କହୁ ତପସ୍ୱିନୀ ଦେଇ ବାଳୁତ
 ତାର ପଥେ ହେଲେ ଅନ୍ତରହୃଦ ।
 କିଏ ଏ ଅଜ୍ଞାନ-ଜାତ ଶିଶୁଟି
 କରେ ରାଜପୁତେ ଅହ୍ଲାଦ ଚୁଷ୍ଟି ।

ଢାହାର ପରଶେ ନରେଶ ହୁଅ
 ପୁଲକେ ଭଲ୍ଲସି ଉଠଇ କିଆଁ ?
 ନୋହୁଲେ କି ସେହି ଏହି ବିପଦେ
 ବୁଝିଯାଇ ସୁଦ୍ଧା ମୁଦ ମୁଗଧେ ।
 ପାସୋର ପକାଇ ଅପଣା ଦୁଃଖ
 ବୁଝୁ ଥା'ନ୍ତେ ଶିଶୁ-ଚନ୍ଦ୍ରମାସୁଖ ।
 ହୃଦୟ-ବାସୁନ୍ଧା-ଉତ୍ସ ବିହ୍ୱଳେ
 ଭାସିଉଠୁଥାନ୍ତା ଲେଉଟକ ଲଳେ ।
 ବିଶାଳ ଭରସେ ପଦକ ପରି
 ପିଲ ପୁଅଟିକି ଯତନେ ଧରି
 ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତେ ଏତେ ଅହ୍ୱାନ
 ପାଇଲ ପରାଏ ସରଗ ଶୂନ୍ୟ !
 ମୁଁଟିଏ ମାତର ଭଣ ଅଭାବେ
 ହେଲେହେଁ ହତାଶ ଅକୁଳ ଭାବେ,
 ସେଥିକି ସୁତାଏ ନ ଶୋଚି ମନେ
 ଫେରିଲେ ଉଆସେ ପୁନଃ ପ୍ରସନ୍ନେ ।

୧୭ଶ—ସୁଗାସନେ

ଜୟ କୋଳାହଳ ଉଚ୍ଛ୍ଳିଷ୍ଟେ
 ବଦୀଶାଳା ବଡ଼ ପାଚେରୀ କଡ଼େ ।
 କାରତ ସଦଳବଳେ ଉଜ୍ଜାସେ
 ତାକେ କାରଘର ଦୁଆର ପାଶେ—
 “ଫେଡ଼ିଦିଅ ଦ୍ଵାର ହେ ଦଳପତି,
 ନାହିଁ ଆଉ କିଛି ଭାବନା ରାତି ।
 ଏ ଶୁଭ୍ୟ ପରଜା ସବୁ ତମର
 ତମର ଗୋଲାମ ଆମେ ମାତର ।
 ତମ ମୁଣ୍ଡେ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିବା ଆଜି
 ସମସ୍ତେ ଉତ୍ସବେ ଅଛନ୍ତି ଗୁଡ଼ି ।
 ଆଉ କିପି ତେର, ଆସ ହେ ଆସ,
 ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ଧରି ଗାଦିରେ ବସ ।”
 କଳକଣ୍ଠୀ କାଉଁଁ କହୁ ଏତକ
 ତାକୁ ଉଦବେଗେ ଦଳପତିଙ୍କି
 ସହସା ଶୁଭକ ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କ ତାର
 ଚର ପରିଚିତ କଣ୍ଠ-ଝଙ୍କାର ।
 କାର ପୁରୋଦରୁ କରୁଣେ ଉଠି
 କାରତ ମରମେ ଗଲ କି ଫୁଟି ?
 “କି କାର୍ଯ୍ୟ ମୋହର ନେଇ ଏ ଶୁଭ୍ୟ
 ରାଜ-ଅଭିଷେକେ ଅବା କି କାର୍ଯ୍ୟ ?

ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ନିଧି ଯେ ପାଇ ହସ୍ୟ
 ତାର କି କାହିଁରେ କୁପତି ଥାଏ ?
 ପୁରୁଷ କୋଇଲି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଗତି
 ପାସୋର ମନରୁ ଅସ୍ତି କାରକ !
 ନ ରଖି ମାନାପମାନ କିନ୍ତୁ
 ବଞ୍ଚିତକୁ ଯେବେ ଚିରଦାସ୍ତିତ —
 ପ୍ରେମଟି ତମର ଦେବ ଫେରାର,
 ନେଇ ଦିହାସନ, ନୋହିଲେ କାହିଁ ।”
 ପୀରତି-ବସୁଳା କାରକ ପ୍ରାଣେ
 କି ଭବ ଶେଳର ସେ ଏକା ଜାଣିଣୀ ।
 ସତେ କି ଅଜାତ ଲୋକକୁ ଲୁଚି
 ପିଟିକାଲ ଶତ ସପନ କୁଣ୍ଡ ।
 କୁମର-ବିସ୍ଫୋଗ ବ୍ୟଥାରେ ଜଳି
 ଯାଇଥିଲା ଯେଉଁ ପ୍ରଣୟ-କଳୀ
 ପ୍ରେମ-ପରମଳ ପରଶେ ସେ କି
 ପ୍ରଂଶ୍ନ ପୁଣି କା ମୁଗଟି ଟେକି ।
 କାନ୍ଥକାର ବୋଲ ଏକାନ୍ତେ ମୁକ୍ତି
 ଭରା ହେଲେ ଅସ୍ତି ନବେନ୍ଦ୍ର ମୁନି ?
 ମୃଗ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ସ୍ତବ୍ୟ ବାବଦ ପାଶେ
 ଗମ୍ଭୀର ବଦନେ ଚାହିଁ ଉଦାସେ ।
 ସେକାଳ ବ୍ୟାକୁଳା ବାଳାର ସ୍ମୃତି
 କଳିବାରୁ ଭଗ୍ନେ ଜାଣି ଲଜନ ?
 ସୁନ୍ଦରୀ ପତି-ପ୍ରାପତ ମୁଖେ
 ଦେଉଥିଲା ଧକ୍କା ଆହା, କି ଦୁଃଖେ ।

ପ୍ରିୟତମ ମୁଣି ପୁରତେ ଗୁହଁ
 ହେଉଥିଲା ପ୍ରାଣ ଦ୍ଵିଗୁଣ ତାହା ।
 ସହସ୍ରା ତଡ଼ିତା ବିଷାଦ ତମ
 ନିର୍ମାଳିତ ଉଷା, ତାରକା ସମ
 ଜେମା ଜାମାତାଙ୍କ ସାଥରେ ରାଏ
 ଉଦେହେଲେ ଆସି ପ୍ରଭାତ ପ୍ରାଏ ।
 ତଳ ତଳ ବାଳ ଅରୁଣ ପର
 କାହିଁ କୁମରକୁ କୋଳରେ ଧରି ।
 ଏବେ ତ ବରକା ବିଷାଦ ଧୁମେ
 ଧନ୍ଦ ହେଉଥିଲା ବିସ୍ମୟ ଭୂମେ ।
 ଅକସ୍ମାତ ଆସି ହରଷ-ହୃଦ
 କାରତକି କରଦେଲା କି ଜଡ଼ ?
 ଜଳ ଜଳ ରସେ ଗୁହଁ ଯା କରି
 ରହିଗଲା ଚନ୍ଦ୍ରପିତୁଳୀ ପରି ।
 ଦେଖି ଦଳେଶ୍ଵରୀ କାରତ ଶାନ୍ତି
 ପାଇଲେ ସରବେ ସୁଗତେ ଭାନ୍ତି ।
 ପଦେ କଥା ଦେବା ପାଇଁ ପରୁର
 ସାହସ ଆସିଲା ନାହିଁ କାହାର ।
 କିବା କୁତୁହଳ ଅପ୍ପଷ୍ଟ ଛର
 ପକାଇଲା ତାଙ୍କ ବଦନ ଛର ।
 କେବଳ କାରଣ ଜାଣିବା ପାଇଁ
 ସୋପୁର ନେହେ ଯା ରହିଲେ ଗୁହଁ ।
 ସଂଗତ-ସାଗର-ଭର୍ମ ଦୋଳିତା—
 କାରତର ଜାଣି ମରମ ବ୍ୟଥା,

କାରତ-ବସୁଳା ସେହୁ ଛାପସୀ
 ଉପନୀତ ହେଲେ ସହସା ଅସି
 ଦବ୍ୟ କ୍ୟୋତର୍ମୟୀ ତପସ୍ବିନୀକି
 ପୁରତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ନୟନେ ଦେଖି
 'ରହୁଲେ ଚକ୍ରତେ ସକଳ ଲେକେ
 ଭକ୍ତିଭବେ ନମି ନତମସ୍ତକେ ।
 ଛଟକ ବିକଳି ହଟକ ପ୍ରଭା
 ଝଲମାନ୍ଦ୍ୟଦଳା ହୃଦୟ ଅବା ।
 କାରତ ବଦନ ଗୁହଁ ଛାପସୀ
 ବୋଇଲେ କୋମଳେ ମୃଦୁଲେ ନୟି—
 “ହୁଅନା ବିମୁଖ ବସ୍ତେ କାରତ,
 ଭରଲଣି ତୋର ଶୁଭ ପ୍ରଭାତୀ ।
 କୁମାର ହୃଦୟ ଜଣା ମା, ସମାଜେ
 ପ୍ରାଣଭର ଭରପାଏ ସେ ଲୋକେ ।
 ନାହିଁ ତହିଁ ବସ୍ତେ ଆବଳ କିଛି
 ଚଳା ପାଇଁ ତା ଚରମୁକ୍ତ ରହୁଛି ।
 କେବଳ ଭାବିକ ସାଧନାବଳେ
 କରୁଥିଲା ତାକୁ ମୁକ ଅକଳେ ।
 ତେଣୁ ତୋ ବିପଦେ ବଧୂର ବାଉ—
 ପର ବସିଲା ସେ ଫେରି ନ ଗୁହଁ ।
 ଉପାଡ଼ିବାରୁ ମୁଁ ପିତୁଳୀ କଳା ।
 କୁମାରର ସେହୁ ବାଉ ଗୁଡ଼ିଲା ।
 ହାଜି ଉପରୁ ମା, ତୋହର ପାଇଁ
 ଅଶାନ୍ତ କଲେ ସେ ପଡ଼ିଲା ତେର ।

ସେତକବେଳେ ମୁଁ ସରତେ ଝାଡ଼ି
 ନେଇଯାଇଥିଲି ପିଲାକୁ ଆସି ।
 ଆଜି ପୁଣି ତାକୁ ଛିଆ ରୂପରେ
 ଅର୍ପଣ କଲି ମା, ଶୁଭାଳ କରେ ।
 ପାଇଲେ ମେ ଏବେ ତାଙ୍କ ଦାୟାଦ
 ଅଛିଲୁ ତୁ ଏବେ ତୋ ପତି ପତି ।
 ଅଶୀର୍ବାଦ କରେ ଅସି ଦୁଃଖିନୀ,
 ଏଣିକି ଦୁଅ ତୁ ଚିରସୁଖିନୀ ।”
 କହି ତପସ୍ବିନୀ ସଜଳ ଚଷମେ
 କହିଲେ ସମ୍ବୋଧି ନରନାୟକ—
 “ବଧୂ କୁଳଗୋସ୍ଥ ବୁଝିବା ପାଇଁ
 ମହାରାଜ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ।
 କୁହେଁ ମୋ ଶରଣ ବଦାସି ରାଏ,
 ଅଜ୍ଞତ କୁଳକା ଲବରଟାଏ ।
 ନୁହଇ ନିବରା ଗରବକାତ
 ପାଳିତା କୁମାରୀ କେବଳମାସି ।
 ସବୁଇ ମନସ୍ତୁ ଯହିଁ କହୁଅ
 ଶୁଣନ୍ତୁ ତାର ସେ ଜଳବରତ ।
 ଯେ ଗୋପକ କଥା କୁଜ ସରସେ
 ସାରିଲୁ ଆଜିଯାଏ ମରମେ ।
 ଥାର ଆଜି କାଳ ଜାଣିବା କଥା
 ନ ଜାଣେ କାରଣ ସୁଦ୍ଧା ଯା ସଜ୍ଞ ।
 ବେଦନ କାରଣ କରୁଣାଣ ଅଶେ
 ସଜ୍ଞ ସମସ୍ତେ ତା ଆଜି ପ୍ରକାଶେ ।

ତାଗଣ୍ଡ-ତନୟା ମୁହଁ କାନନେ
 ବୈରର ସଦା ଅଶଙ୍କ ମନେ ।
 ଦେବେ ଦିନେ ଏକ ରାଜକୁମର
 ଅଶ୍ରମେ ଅତିଥି ହେଲେ ଆମର ।
 ଅଶ୍ରମ ପଦର ଯାବତ ଭାର
 ଅଭାବି ମୋ ହାତେ ଆଗୁଁ ପିଅର,
 ମହତ କଠୋର ତପାବରଣେ
 ରହିଥିଲେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ପୁଲିନେ ।
 ନିର୍ଦ୍ଦାଗତ ରାଜଅତିଥିବରେ
 ଅଭାଗି ମୁହଁ ବନ୍ଦ ସାଦରେ ।
 ଅରପି ପରାଣ ମନ ମୋହର
 ସେବା ସତକାର କଲି ତାଙ୍କର ।
 ତାଙ୍କ ଅମାୟିକ ସାରଳା ନୀତି
 ଦେଇଥିଲୁ ମୋତେ ଅମୃତ-ପ୍ରୀତି ।
 ଦେଇଥିଲୁ ମୁହଁ ଯାହା ସକାଶେ
 ସବୁ ସମର୍ପି ତାଙ୍କର ପାଶେ;
 ଦିନା ଗୁର ପାଞ୍ଚ ଅଶ୍ରମେ ରହି
 ଗଲେ, ଥିଲେ ତାଙ୍କ ବାହୁନୀ ଯହିଁ ।
 ଗଲବେଳେ ମୋତେ ଦେଇ ଏ ମୁଦି
 ତହିଁପାଇଥିଲେ ବହୁତ କୋପ—
 “ଏ ବିପଦ ପାର ପରେ ପ୍ରେମୁଷି
 ନେଇଯିବି ମୁହଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଆସି ।”
 ତାଙ୍କର ଅଗମ ମାରଗ ଧାୟି
 ରହିଥିଲୁ ସଦା ସତ୍ତ୍ୱେଷ୍ଟେ ଗୁହଁ ।

ତାପସ-ତନୟା ମୁହିଁ କାନନେ
 ଶିବର ର ସଦା ଅଶଙ୍କ ମନେ ।
 ଦେବେ ଦିନେ ଏକ ରାଜକୁମର
 ଅଶ୍ରମେ ଅତିଥି ହେଲେ ଆମର ।
 ଅଶ୍ରମ ପଦର ଯାକତ ଭାର
 ଅରପି ମୋ ହାତେ ଆଗୁଁ ପିଅର,
 ମହତ କଠୋର ତପାଚରଣେ
 ରହିଥିଲେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ପୁଲିନେ ।
 ନିଜାଗତ ରାଜଅତିଥିବରେ
 ଅଭିଷିକ୍ତ ମୁହିଁ ବନ୍ଦ ସାଦରେ ।
 ଅରପି ପରାଣ ମନ ମୋହର
 ସେବା ସତକାର କଲି ତାଙ୍କର ।
 ତାଙ୍କ ଅମାୟିକ ସାରଳା ନୀତି
 ଦେଖିଥିଲି ମୋତେ ଅମୃତ-ପ୍ରୀତି ।
 ଦେଖିଥିଲି ମୁହିଁ ଯାହା ସକାଶେ
 ସବୁ ସମର୍ପି ତାଙ୍କର ପାଶେ;
 ଦିନା ଗୁର ପାଞ୍ଚ ଅଶ୍ରମେ ରହି
 ଗଲେ, ଥିଲେ ତାଙ୍କ ବାହୁନୀ ଯହିଁ ।
 ଗଲବେଳେ ମୋତେ ଦେଇ ଏ ମୁଦି
 କହିଯାଇଥିଲେ ବହୁତ ବୋଧ—
 “ଏ ବିପଦ ପାର ପରେ ପ୍ରେୟସି
 ନେଇଯିବି ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଆସି ।”
 ତାଙ୍କର ଆଗମ ମାରଗ ଧାୟି
 ରହିଥିଲି ସଦା ସତ୍ତ୍ୱେଷ୍ଟେ ଗୁହିଁ ।

ଅସହାୟ ଦେଖି ସବଳେ ତଡ଼ି
 ରାଜସିଂହାସନ ବସିଲି ମାଡ଼ି,
 ଅକଣ୍ଠକ ରାଜ୍ୟ ଭେଗିବ ବୋଲି
 ଧରମକୁ ଦେଇ ଦୂରକୁ ଠେଲି;
 ନିର୍ମମେ ଦେଇଛ ଯାହାକୁ ମାରି,
 ଏହି କାରତଟି ତାହା କୁମାରୀ ।
 ବଢ଼ିଛି କିରାତକୁଳେ କେତଳ
 ବନେ ବନେ ବନମାଳତୀ ଭୁଲି ।
 କହି ବ୍ୟାଧିମ ବିଦ୍ୟୁତପ୍ରଭା ସଦୃଶ
 ସନ୍ନିବା ଭାସିବା ଦେଲେ ଅଦୃଶ୍ୟ ।
 କୋଳେ ଧରି କାର୍ତ୍ତି ପୁତ୍ରକୁ ରାଏ
 ରହିଗଲେ ପ୍ରବ୍ରାତ ଅଚଳ ପ୍ରାଏ ।
 ହୋଇଯାଇ ପୁଣି ବାହୁଲ୍ୟ-ସୁରୁପ;
 ପୁତ୍ରର ପୁତ୍ରଟି ସୁଧର ସୁଧ---
 ସଦୃଶ ଅନନ୍ଦଦାୟୀ ଅସୁକ
 ବୋଲି ପର ଅଛି କଥା କାଳକ ।
 କାର୍ତ୍ତି-କର ଧରି ରାଜନନ୍ଦନ
 କଲେ ମୁଦେ ରାଜ-ପଦା ବନ୍ଦନ ।
 ଭଗିନୀ ଭଗିନୀ-ବଞ୍ଚିବ ପଦେ
 ବନ୍ଦଲେ ବେନିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଅନନ୍ଦେ ।
 ଥିଲା ଯାହା ଏହି ଦଣ୍ଡକ ତଳେ
 ପରପୁଣ୍ୟ ହା-ହା ହଜାଣ ଶେଲେ,
 ବିମଳ ଅନନ୍ଦ-ଉତ୍ସ ଉକୁଟି
 କଲ ତହିଁ ପୁଣି ଅହ୍ଲାଦ ବୃଦ୍ଧି,

ଚଢ଼ଳ ଚଢ଼ଟା ଭଞ୍ଜ କୁହାଟ
 ଚକ ଗୁହାଳଗା ବିଜୁଳି ନାଟ;
 ଗମଗମ ହାଳ ବୁଢ଼ା ଗହଦ
 ଗୁମୁଟିଆ ଗୁଳୁଗୁଳି ବଉଦ
 ଧୁଳି ଧୁସରଥ ଧୁମାଳ ଛଟା
 ତାହୁଣିଆ କାମ୍ପ ରିଷ ଭକୁଟା—
 ଅଣସର ଅବସାନେ ପେପର
 ଶ୍ରାବଣ ଅଧର ପଳଇ ହେ ।
 ଭୁଲିଯାଉ ମରୁ ଅତୀତ ବ୍ୟଥା
 ପୁରୁଷର ରାଗ-ବିରାଗ କଥା
 ସ୍ନେହ-ଅଲିଙ୍ଗନେ ଏକୁ ଅରକେ
 କଲେ ସମ୍ପାତଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟେ ।
 ସମବେତ ସବେ ଏସ ଶୋଭା ଗୁଢ଼ି
 ସମସ୍ତର ତୋଳି ଉଠିଲେ ଗାର—
 “ଜୟ ଯୁଗେଶ୍ଵର କରତ-ପତ,
 ଜୟ ମା କରତରାଣୀ କାରତ ।”

 ସମାପ୍ତ

 ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ଉମାଚରଣ ମହାନ୍ତି, କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ପ୍ରେସ,

କଟକ—୧୯୫୫